

Sz. Lukács Imre

Szülém mégis utazik

1.

Szülémhez utazom.

Hátradőlök a vonat étkezőkocsijában. A szokványos utazásból kiszakít a fekete, félrekoptatott cipőd.

Megismerlek, Rézpiku. A szegénység rekvizitumaiból menekülők könnyen egymásra találunk. A cselédházak földpadlóinak szagát hordozzuk, a Hatház, a Gyepszél bélyegeit, ahol meztelenül és puffadt hassal temettük el az ifjúságunkat.

Cselédek voltunk, proletárok, falurosszák és semmitlenek. Sohasem tudtunk elutazni. A közös múltban vonatra vártunk.

A ruhád fekete, gyűrődő. Oldalt ülsz, nem veszel észre. Előtted egy üveg konyak.

Mozdulataid izgatnak, a gesztusaid. Az inged nyitva. Boldognak látszol, mámorosnak. Magabiztosan töltöl és iszogatol. A poharat vigyázva fogod, két ujjad az üvegtől messzire eláll.

Cigarettázol. Gesztusaid szélesednek.

A robogó vonatból mosolygós a világ.

A boldogság egyetlen járata ez, a nincsteleneknek indították. Első és utolsó lehetőségünk. Az ital könnyen meghozza nekünk a sohasemvolt gyerekszobákat, ellágyulunk a harag helyett. A képzelet játszik velem, élém ülteti gyerekkoromat, Kacsát, Gajmóst, Stukát, Bugyi Böskét, a földhöz simult szülikémet, darabos nagyapámat, szüleimet és testvéreimet; Ibit, Esztit, Gyulát és Etát, akik megmaradtak az anyám rakta fészekből. Úgy tűnik, egy kocsiban haladunk, ismét együtt vagyunk, mint régen.

Az ábránd eloszlik.

Rézpiku, iszol újra, elégedetten eltörlöd a szád. Gyilkolod magad. Bután mosolyogsz. Már nem igaziak a mozdulataid, leöblít a mámor. Áttöltöd sörösüvegbe a maradékot, báván imbolyogsz, feltűnt a megálló.

A szegénység stációin robogunk.

2.

Nézem a szülémet az öreg házban.

Fekete kendő, fehér haj, használt kéz, kék erek.

Ablakunkon a nap. Sokáig nem nézett be hozzánk. Nádtetős házunk szemein tintakék csomagolópapír csüngött, elrejtette cibere-reggelinket, kukoricamálé-ebédünket, görhe-vacsoránkat.

A földre csurgatott nyolcasokra emlékszem. A kerek kályhánk narancsvörösére, a marhaganék csípős szagára, a lopott fák, a csupasz ízek lobogására. Sámlira kucoroghattam, és a pattogó tűz elvezetett illúzióországba.

A lelógó petróleumlámpa foglya voltam, az ezeréves viselt göncök és a savanyú szagú szegények reménye.

Én:

Jó lenne megtalálni a szülőházat a Gyepszelen.

Anyám:

Hiába keresnéd, nincsen.

Én:

Újra kezdenéd még a szerelmet? A nászajándék nélküli házasságot, magad szálnalmas feláldozását? Boldogságvárásaid?

Anyám:

Nem tudom. Még sohasem gondoltam erre.

Én:

Szétporcióztad erődet, lemondásokba menekültél. A ritka ünnepeken sem szeretted a jobb és laktató falatokat.

Anyám:

Nem jutott.

Én:

Hat testvéremet felfalta a szegénység. Sohasem álmodhattak tágas otthonokról. Emelkedik az életünk, messzibbre látunk, szűkül a világ. Távolinak tűnik a múltunk.

Anyám:

Olyan, mintha tegnap lett volna.

Én:

Nehezen idézem már a gyephantot, a földbe ásott gödröt, a vékony horogfákat, a rárakott keresztágakat, a napraforgószárral védett hajlékot. A törpe kenyérsütögető kemencét. Élet volt az?

Anyám:

Az én életem.

Én:

És a költözködéseink: Porcsiny utca, Gyepszél, Újosztás, Porcsiny utca, Zádor utca és végül ez az öreg ház.

A Porcsiny utca mályvafüvei elrejtettek, a libalegeltetések, a cigányvölgyi csavargások, a játék, haza nélküli ország, hosszú fürdés a Gödrök köz kubikmélyüléseiben, a koncsorgások. Hányfelé vitt onnan az út? Számolni se tudnám.

Anyám:

Megmaradtál, és megtartottalak.

Én:

Mosolyod nem láttam, dalolni sohasem hallottalak.

Anyám:

Nem nótafának születtem.

Én:

A jegyrendszeres időkben egy ruhád volt. Amikor elkelt a Porcsiny utcai hajlék, Szentpéteri Ferus elszedte adóba, az örökség egyetlen pár selyemharisnyára futotta. Megváltott-e téged a szocializmus?

Anyám:

Engem nem lehetett megváltani.

Én:

Nálunk bosszankodol. Fáj, hogy a földre ejtett kenyérkéket nem csókolgatjuk, félrelökjük húsos fazekainktól. Hamar búcsúzkodol, pedig maradni szeretnél. Csak vendég vagy otthonunkban, a fényes parketták vakítják okuláred, bútoraink hidegek, zárt, idegen a lakásunk. Nyomaszt saját alkalmazkodásod.

Riaszt a kényelmesebb életünk. Összegyűjtöd a játékok közé szóródott fémpenzeket. A maradékot eszegeted. És nem tudsz tíz percig pihenni.

Anyám:

Mit csináljak? Ilyen vagyok.

Én:

Miért feszengsz a széken? Aggodalommal nyúlsz a gázhoz, félelemmel. Lábujjhegyen jársz. Légy végre már otthon, használd a hazádat!

Anyám:

A kedvetekre tennék bármit a világon, de nem tudom, hogyan.

Én:

Elhagyjuk a sohasemlesz szegénységet. Te is élvezd!

Anyám:

És messziről küldjük szeretetünket. Látogatásaim sem sikerülnek, zavar más életed, feszélyez tanultságod, hiába tudom, hogy szeretsz. Már nem vagy rám utalva. Mégis utaztatom szegényes csomagjaimat, tőlem csak ez telik. Ne hidd, hogy az öregség csak szomorúság, s meghalni olyan nehéz! Értelmes élet jutott részemül, értetek szolgáltam. Vénségemre mégis egyedül maradtam.

A gyerekekért nem járt kitüntetés, jutalom, a mi korunkban nem nyújtottak ezt-amazt. Nagy karéja nőtt a gondnak, s örökké aggódtam. Tizenegy kölyköt világra hozni? Sorscsapás! Mi maradt meg nekem az életelekből? Az emlék. Kifosztott vagyok. Gyönyörű unokáimban, a rájuk szórt szeretetben a hűségjutalmam.

ÉN:

Minek panaszkodsz?! Úgy jobb?

Anyám:

Nincs fájdalmam. Soknak vastagra sikerül, kastélyt emel, funkciókat halmoz. Egy a vége, kétméteres odú a föld alatt. Nehezen hal meg, mert kétszer pusztul, fáj itthagynia a tollasodást. Én folytatódok, ahányan megmaradtatok, annyi az életem.

ÉN:

Miket nem mondsz? Még sokáig élhetsz. A nyugdíjat is megszolgáltad.

Anyám:

Rakosgatom a pénzecskémet, legyen miből temessetek! Ne hirtelenkedjétek el, gond ne nőjön a szemfedőmön! Nem dúskálok a javakban, a kicsit becsülöm. Adogatom a krajcárjaimat az unokáimnak, a magány és vénség könnyebb így. Az ajtóm tárva. Sezlont, szőnyeget, függönyt vásároltam az öreg házba, tudjatok pihenni, ne forduljatok azonnal vissza!

ÉN:

Pihenésre itt nincs idő.

Anyám:

Rohangásztok, hajszojlatok a jó módot. Betegségekre panaszkodtok, a szívetekre, a fejetekre. A törtetés elfogyaszt benneteket.

ÉN:

Ugyan.

Anyám:

Kitartottam mostohád oldalán, de túlon túl sohasem szerettem. Akkor már öten kapaszkodtatok a szoknyámba.

ÉN:

Vele se volt vágyálom.

Anyám:

Mit számított a vágy? Élni kellett, megtartani titeket. Mostohádtól félttem, hamar járos keze alázatba tört, rettegésbe. Loptam a háta mögött, eladogattam silányságainkat, hogy több zsíros kenyér, lekváros cipó jusson!

Jut már az ajándékaitokból, ha mind el kéne viselnem a cifra, alig használt holmikat, örök életű maradnék.

ÉN:

Féltünk mi is az öregtől.

Anyám:

Hamar elhagytátok ezt a fészket. Ritkán kopogtattok. A megtörtétekért ne duzzogjatok!

3.

ÉN:

Beszélgj a legrosszabbról!

Anyám:

A reményeim vagytok, hiába pusztít köztetek az ital, a veszekedés. Messzire élsz, még sincs nap, hogy ne látnálak, és nincs óra, hogy ne gondolnék rád. A jó álom képedet mutatja, s reggel indulok a postaládához, mert a leveled érkezik.

A kezed írását megcsókolom, valamennyit őrzöm, és kívülről tudom, nem vagyok olyan buta, mint amilyennek kinézek. A cipőkopogásod megismerem.

Semmi szégyenkeznivalóm nincsen, mindig a munkám, eszem után éltem, a ravasz hízelkedők piruljanak, akiknek a másé ingyen kellett. Az anyáknak gyorsabb a szíve. Mít számítok már, ha egyenesbe jutottatok? Érkeznek az unokáim, nyakamba ugranak, segítenek a víz húzásában, boltba szaladnak, számomra ez a világ, se több, se kevesebb. A szeretetet így kapom vissza. A jóság a legjobb befektetés.

Gyertek sűrűbben, ne hanyagoljatok el, akkor már hiába jönnétek, ha késő!

ÉN:

Arról beszélj, amit kérdeztem!

Anyám:

Könyöködben a tudomány. Emlékezzél!

ÉN:

A te életed volt!

Anyám:

Napszámba jártam, urasághoz, nagygazdához, elszegődtem szolgálónak, szobalánynak.

Házasság után reménykedtünk, édesapád eltolhatta kubikostaliczkáját messzire a kenyérért. Senki se okosított fel az életre, mégis tudtam, kenyéren és vízen is folytatóim támadnak.

Változott a sorsom, könnyebben kerestem a pénzt! Cserébe a házasságomat adtam.

Mostohaapád lett. Kitétte a három bádögbögrét a kamra elébe, zsírral, liszttel és krumplival. Abból terítettem reggelire, ebédre, vacsorára. Bő volt a ruhám, mindent eltakart.

ÉN:

Ez így nem jó! Meséld el inkább!

Anyám:

Nem akarok azokra az időkre gondolni, elborul tőle a napom. Az agyam meg ritkul, nem vagyok nagy ész, sok iskolám sincs, csak nektek hajtogatam, hogy tanuljatok.

ÉN:

Mindenre emlékszel?

Anyám:

Felejteti segíts, ne emlékezni! Tanult ember vagy, a legöregebb fiam, beléd kapaszkodom.
Mit csináljak, hogy ne legyen múltam?

Ugye megtanítasz felejtani?

Én:

Elkezdhetjük.

Anyám:

Mondd meg azt is, miért nem tudtunk mi sohasem nevetni?

Én:

Jó. Megpróbálom.

4.

(Közfjáték)

Napszámban

Nagyon vártuk a tavaszt. Szülémmel kajtattunk kenyérért.

A főszolgabíró úr hetykén igazította meg monokliját.

- Búza kellene újig?

- Igenis, tekintetes főszolgabíró úr. Aprók a gyerekek, liszt meg nincs egy sütetnyi se - mondta anyám.

A hatalom kényelmesen szivarozott, lábát keresztbe rakta, fekete csizmája vakított. Félszegen álltunk előtte. Szülém zsebkendőjét gyűrögette.

- Nincs lisztjük?

- Egy sütetnyi se.

- Hajtsa ki a kölykeit a mezőre, legeljenek!

Szótlanul mentünk haza. Anyám levette kendőjét, végigsimított kontyba kötött haján. Sóhajtott. Felgyűrte karján a ruhát, előkereste a mosóteknőt.

- Kisfiam, szaladj el a mosnivalóért!

Egy elhasznált bőröndben cipeltem a szennyest. Félredőltem menés közben, lábam szárát horzsolta a teher.

- Nehéz?

- Nem. Bírom én, akár pénzt is kereshetek.

- Nekünk se sikeredik, pedig apád kubikol érte.

- Tomajon tisztítják a krumplit.

Anyám abbahagyta a mosást, kezével a teknő szélének támaszkodott. Szemét rám emelte.

- Napszámba? Hiszen még gyerek vagy.

Virradáskor fogtam édesapám tarisznyáját, meleg, béléses kucsmáját, és mezítláb vágtam a határnak. Sokan igyekeztek az uradalomba. Bokámig ért a tarisznya, benne darabka kenyér, kis üveg tej.

A pallér megmagyarázta, melyik krumplihegyet kell csírázni, hová dobáljuk a tisztítottakat. Nekifogtunk. A lányok nevetgéltek, viháncoltak, néha a szálas krumplit is a tisztákhoz lökték.

Hátunk mögött állt a hajcsár. Nézegette a lányokat.

- Ki lökte oda? - ordított dühösen.

Nehéz csend lett. Járt a kezünk szaporán, lesütöttük a szemünket, és féltünk. Istentelenül nagy úr volt a pallér.

- Ki tette?

Bugyi Böskéhez lépett, tenyerébe fogta az állát, kicsit felemelte, és hosszan nézett a szemébe.

- Te?

- Nem. Nem én.

- Hazudsz, kis rüfke! - és megmarkolta melletlen mellét.

- Nem hazudok - remegett a lány hangja.

- Hazudtok ti valamennyien. - Tenyerével rácsapott a lány farára. Nem vette el a kezét.

Lángolt az arcunk. Merészen a hajcsár elé léptem.

- Én voltam.

A nagy, magas ember erős keze már a combja mellett csüngött.

- Biztos?

- Biztos.

- Az anyád taknyos istenit! - Közelebb lépett, és zsupsz! Messzi repült a kucsma. - Hazatakarodj innét!

Otthon nagyon elfogott a keserűség, mégis még pityergés nélkül mondtam:

- Kített a napszám, édesanyám.

Keserű csillagok

Közeledett a front, német tankok jöttek a faluba. Elhallatszott a Porcsiny utcáig zörejük. Az eperfák alatt ültünk.

- Tigrisek - mondta Stuka -, nagyobbak a házaknál.

- Láttad?

- Nem, de nagyobbak.

- Megnézzük?

Futottunk az állomásig. Zúgott a környék, a harckocsik a fák közé álltak.

- Tudok cseresznyét a közelben - súgta Stuka. - Szép pirosat.

A Vénkertben keskeny út vitt a táblák között. Cseresznye alig termett.

- És ha nincs? - bátortalankodtam.

- Van.

- Még sohasem ettem.

- Most ehetsz dögivel.

Lépésről lépésre idegesebb lettem, rémülten kapkodtam a lábam, inamba szállt a bátorság.

- Forduljunk vissza - mondtam.

- Azt nem. Félsz? - kérdezte.

- Félek.

- Én nem.

- Nem is igaz - kiáltottam.

Stuka leült a fűverte úton, mellére fonta a kezét.

- Látod, hogy nem félek? A fáról lelegelem az egészet.

- Nekem csak egy szem kell.

Gatyaszádba dugtuk az inget, szétnéztünk, és beugrottunk a gyümölcsfák közé. Téptük a ropogós cseresznyét.

- Az ingedbe tedd!

Zajt hallottunk. Vadul futottunk, kezünket a hasunkra szorítottuk, ne szórjuk szét a zsákmányt. A fák alá menekültünk.

- Már jöhetnek - lihegte Stuka -, fújhatnak a fenekünkbe.

- Halt! - kiáltott ránk a német őrszem.

Közelebb lépett, géppisztolyát markolta. Ijedten szorítottuk hasunkra a kezünket.

- Most mi lesz? - reszkettem.

- Megmondja.

Féltem, a fegyverre bámultam. Megnyirkosodott a testem. A katona bal kezével mutogatott, rángatta a zubbonyát.

- A cseresznyét akarja.

- Éhes? Adjunk neki - hebegtem.

Előszedegettük a gatyá korca fölül. Kínáltuk. A fegyveres a földre mutogatott.

- Lefeküdjünk? - pityeregtem.

- A fenét! A szajrét tegyük le.

- Soha többet nem lopunk - suttogtam halálra váltan.

A katona közelebb lépett, lehajolt, és bekapott egy szemet. Elhúzta a száját.

- Fene a bélibe, válogatós - szólt halkan Stuka.

- Akkor minek vette el?

A harcos ránk rivallt, lábával dühösen toppantott. Hazáig szaladtunk, lihegve rogytunk az eperfa alá.

Stuka kotorászott az ingében, de nem talált egy szem cseresznyét sem.

- Megkóstoltad?

- Nem - válaszoltam.

- Pedig az édesebbet szedtem.

Csillagok örködtek felettünk.

Három rohamsisak

Sóért, cukorért álltunk sorban a piactéren. Az első lövedék a templom mellett kicsavart egy fát. Elnéptelenedett a falu.

- Megérkeztek - mondta nagyapám.

Párnákat és dunyhát vittünk a pincébe. Az utcán apró szekerek zörögtek, kozákok vonultak.

A piactéren feltörték néhány üzletet, hordták az árut. Rézpiku három bokszer, zsebceruzát, cukrot, Stuka lekvárt, szíjostort szerzett, én gyertyákat és gyertyatartókat. Dicsőségesen alkudoztunk, csereberéltünk és összeverekedtünk.

A Vásártéren rengeteg ló, kocsi várakozott. Odamerészkedtünk.

- Az a kis fekete konyi megfelelne.

- Nekem a sárga, az ni.

- Mit csavarogtok itt? - kérdezte az egyik egyenruhás magyarul. - Mit akartok?

- Lovagolni.

- Lovagolni? - nevetett jóízűen. - Ha visszatérek, nektek adom a lovakat.

- A Porcsiny utcába hozza!

Erdei Micu vágatott hozzánk.

- Lovat fogtam a sarkon, de ne nyúljatok hozzá!

Apró, agyonra nyűtt pára táplálkozott a gyér fűvön. Biztatgattuk, hajtottuk, de nem ment. Reggelre hült helye lett, kimérték pörköltnek.

A kiégett német tankokban kutattunk. Három rohamsisakkal, győzelmi mámorban üvöltöztünk. Micunak semmi se jutott, hangosan bögött. Később vigyorogva dobott elének egy gránátot. Megijedtünk.

- Nem jó, kipróbáltam.

Diadalmasan faképnél hagyott minket. Robbanást hallottunk. A Micuék kapujában többen álltak, sírtak, jajveszékelték az asszonyok. Nem engedtek be az udvarra.

Micut hordágyon vitték, letakarva.

- A kezét szakította le. Elvérzik. Az apja is odamaradt a fronton - mondta nagyapám, és alaposan megvert. - Adok nektek háborúsdít! Rövidesen megenyhült, meghúzta a fülemet.

- Megyünk a földre.

- Nincs is.

- Mától kezdve lesz.

Görhét dugtam a zsebembe, trappoltam nagyapám és szülikém után, a tomaji uradalomba. Fényes szellők kapkodtak ruhánkba.

Az öreg kézfejjével megtörölte a száját, végignézett a határban.

- Itt a földünk - jelentette ki komolyan.

Bakancsával belerugdosott, nézegette a színét, morzsolgatta az ujjai között.

Bőven terem.

Odébb tolongott az egész falu. Rézpiku, Kakas, Stuka, Kacsa is. Kis asztalt hoztak, olvasták a neveket, kinek hány hold föld jár. És mérték. Az embereknek fényesen csillogott a szemük. Nagypám levette a kucsmáját. Karókat vert a földbe, tintaceruzát halászott elő zsebéből, ákom-bákom betűkkel ráírta a nevét.

Számolta a lépéseket a másik karóig.

- Tegyel a zsebedbe, hazavisszük!

- Senki se veheti el tőlünk? - kérdeztem.

- Még a magasságos atyáúristen se - mondta nagypám. - Ez már a miénk, mindörökre. Fuccs az uraknak, befogják a pofájukat.

- És ha nem? - óvatzkodott szülikém. - A háború még tart.

- Akkor beletojunk. Az lenne az igazi.

Néhányan ásóval estek a földnek. Egy kimustrált lovacska is erőlködött, meg egy tehén. Meztlábás, szakadozott gúnyájú emberek szaladgáltak fejszékkel, karókkal.

- A földhöz ló is kell - súgta szülikém -, de nekünk még sohasem volt.

Otthon kiürítettem a zsebemet. Az asztalt körülálltuk.

- Jó föld.

- Az. Lelke föld.

Megrántottam szülikém szoknyáját.

- Éhes vagyok.

- Hallgass, mihaszna, még semmit se termett!

Piros vonat

Az első, hosszú utazásra anyámmal készülődtünk. A kendőbe avas szalonnát, két üveg lekvárt, három kopasztott tyúkot, két szál összeaszalódott, kőkemény kolbászt kötöttünk.

Éjszaka indultunk a vicinálizhoz. A lépcsőin is ültek.

- Engedjenek, jóemberek, beteg a kisfiam, kórházba viszem.

- Nem a mennyországba?

Szülém a lábamba rúgott, és fülembe súgta:

- Böggjél, te marha, mert lemaradunk!

Keservesen vonítottam.

- Húzódjának fel a tetőre!

Közeljutottunk a csillagokhoz. Egymásba fogózkodtunk.

- Ha leesel, agyonverlek! - suttogta anyám.

Lélegezni se mertem. Világosodott.

Nyílt pályán megállt a vonat.

- Repülők!

Tapostuk egymást, a földre hasaltunk. A géppuskatűz után vörös foltos lett a vonat, a mező. Megszaporodtak a nyöszörgések és jajgatások. Füstös, romba döntött házak, roncs emberek, szemétkupacok, ez volt a város. Az ócskapiacon csereberélt anyám. Nagy, használt télikabátot húzott rám, átkötötte a kendővel.

- Senkinek sincs ilyen a faluban - mondta.

- Mindig szépen járok?

- Még különbbbe is!

Szorosan anyámhoz húzódtam. Remegtem.

- Mitől félsz, aranyom? - kérdezte.

- A piros vonattól.

Azóta nem nevettünk.

Piros tojás

Bugyi Böskét szerettem. Szép volt, szőke, kékszemű. Kacérkodott velem, s igazán kedvelt. Levelet írt, de hiányoztam az iskolából.

Elébe szaladtam az utcán. Meglepődtünk.

- Hát te? - kérdezte.

- Erre jöttem.

Álldogáltunk jó ideig, lábammal vonalakat húzgáltam a földön.

- Eljövök locsolkodni - szóltam.

- Gyere.

- Nem haragudnak majd apádék?

- Nem.

- A Vásártéren sergő lesz, befizetek érted.

- Jó - mosolygott a lány -, talán elengednek.

Boldog voltam nagyon.

- Húsvétra ruhát veszünk - szólt szülém -, csak megbecsüld.

Szót fogadtam. Hordtam vizet a kútról, talicskával eltoltam az örletnivalót, eljártam a boltba.

Szülém kézen fogott, üzletbe nyitottunk. Fekete olajjal eresztették be a padlót, meglátszott a lábam nyoma.

- Olcsó ruhát szeretnénk.

A boltos kínálta. Anyám megfogta, meggyűrögette, az ajtó közelébe vitte.

- Vedd fel! - mutatott a kiskabátra. - Jól fest.

Nem tetszett, a hozzá való nadrág rövid szárú volt. Ilyenben locsolkodjak?

- Szorít - dacoskodtam. Kinyújtottam a kezemet, előredőltem. - A hónom alján.

- Ki se látszol belőle.

Megforgattak az ajtónál, begombolták rajtam a kabátot, megalkudtak. Csüngött a fejem, a betonkockákat számoltam hazáig.

A kölnisüveget szappanos vízzel töltöttem meg, s mentem Bugyi Böskéhez. Megigazítottam a ruhámat, megsimítottam a hajamat. Bátortalanul kopogtam. A zöld terítővel takart asztalon tojások, tészták, üvegek sorakoztak. Böske gyönyörűen festett.

„De tudnám szeretni” - gondoltam.

Elmondtam a versikét, locsolkodtam.

- Jó szagú a kölnid - mondta a lány.

- Nagyapámtól kaptam - pirultam el.

Álldogáltunk. Böske rám pillantott.

- Vegyél tojást - szólt. Elébem emelte a tányért. - Itt a pénz is.

- Nem azért jöttem - égetett meg a szégyen.

- Ne szerénykedj! Kapsz rajta cukorkát.

Kitámolyogtam. Lángolt az arcom, szorítottam a piros tojást és a krajcárokat. Ki se kísért.

„Nem szeret ő igazán.” - gondoltam.

Hirtelen haraggal a házukhoz csaptam a főtt tojást.

- Edd meg!

Otthon leültem a kisszékre, sóhajtoztam.

- Befejezted a locsolkodást? - csodálkozott szülém.

- Be.

- Mi a bajod? - simította meg a fejem.

- Semmi - pityeregtem. - Mondtam, hogy hosszú nadrágot vegyél!

A Vásártéren zene szólt, forgott a sergő meg a körhinta. A céllövölde polcain rengeteg ajándék, porcelán malackák, alvós babák, papírforgók, simulabdák, papírtrombiták és hervadt rózsák porosodtak.

„Nyerek Böskének ajándékot” - gondoltam.

Célozgattam a kopott paprikajancsit, az erdei vaddisznót.

Sötétedéskor értem haza.

- Megint elcsavarogtál? - mérgeskedett anyám. - Mi lesz belőled?

- Senkiházi - mondtam. - Ezt neked hoztam - adtam kezébe a papírrózsát.

- Köszönöm, mégiscsak jó vagy. A végén sokra viszed.

A cirkusz

A kocsit közepén mezítláb szaladtunk a cirkusz után.

- Én vagyok a ló - kiáltottam.

- Én meg az oroszlan - hősödött Kacs.

A Vásártérre nyikorogtak a kopott bódék. Verték a sátort. Bámultuk a nagy kavargást, a majmokat.

- Ott a rokonod - mutattam Kacsának.

- A tied. A pofája is rád hasonlít.

A nyakukon vékony fekete övvel a stráfszekérre kerültek. Fehér foltos lovak trappoltak, hatalmas dob, trombita és a hegyes sapkájú bohóc toborozta a közönséget.

Minden saroknál megálltak, rikácsoltak.

- Elengednek?

- El - mondtam -, csak pénzünk nincs.

- Estig lehet.

Rézpiku görhét lakmározott.

A gyepen cserebogár villant, leütöttem a sapkával.

- Szereted a húst? - kérdeztem Rézpikut.

- Szeretem.

- Rágjad, jó a görhével - dobtam hozzá a bogarat.

- Rágja már anyád.

Kacs gondolkodott, aztán kijelentette.

- Elviszlek benneteket a cirkuszba.

- Te?

- Na hallod?! Cserebogarat szedünk, a patikus megveszi.

Sapkával vadásztunk. Befőttesüvegbe, tejeskannába, zacskóba gyűjtöttük a bogarakat.

- Örül majd a patikus.

Fehér köpenyben, tégelyek, orvosságosüvegek közül szigorúan nézett. Mezítláb, porosan szorongattuk a zsákmányt.

- Jöttünk a pénzért - léptem közelebb. A koszos befőttesüveget a vakítóan tiszta pultra tettem.

- Itt vannak a cserebogarak.

- Veszed le!

- Eladjuk.

- És én vegyem meg? - dühöngött a patikus. - Tűnjetek kifelé!

Lógott az orrunk.

- Mégiscsak a patikusé lesz mind - mutattam a nyitott ablakra. Szép, fényes bútorok, hatalmas szőnyegek látszottak, egybenyitott szobák. - Egy kis ajándék.

Beszórtuk.

- Örülhet, ingyen adtuk - mondta Rézpiku.

A cirkuszban égtek már a villanykörtek.

Zene szólt, a bejáratnál tolongtak.

Kacsa a sötétben lehasalt, a sátor alját feszegette, s becsúszott. Rézpiku szája elé tartotta ujját, óvatosan közeledett a nyíláshoz. Kezemben maradt a kanna meg a befőttesüveg.

„Várjatok csak” - gondoltam.

Lehasaltam a sátor aljánál, lassan bedugtam a fejem. A fehérfoltos lovak futkostak a porondon. Elakadt a lélegzetem, a jegyszédő figyelt. Visszahúzódtam. Hazáig futottam.

- Mi a baj, kisfiam? - zsíros kenyérrel kínált anyám.

Elmondtam.

- Rendes ember leszel.

Tévedett. Másnap elsőnek csúsztam be a ponyva alatt.

Csépléskor

Vittem az ebédet. Messziről hallottam a cséplőgép zúgását. A kövesúton kocsik zörögtek, hordták a kévét, por szállt a szérűskertből. Asszonyok igyekeztek, karjukon kaska, ételhordó.

Csépelték. Asztagok, kévék, verejtékben patakozó emberek. Pufogott a traktor, füstölt, harsozott a környék. A mázsánál halomra rakták a teli zsákokat.

Nagyapám zsákolt. Szikár volt, hosszú, eres karokkal, fekete lé csurgott róla. Boldog voltam a közelében.

A hűvösön leterítettük az ételhordó ruhákat, levettük a köcsögről a zsírpapírt, előhúztuk a kanalat a kaska aljából.

Hihetetlennek tűnt a csend. Böffent még néhányat a traktor, s leállt. Hordók fölé hajoltak a cséplőmunkások, locsolták magukra a vizet. Nagyapám ellépett a kúthoz, friss vizet hozott a korsóban.

- Elfáradtál? - kérdezte.

- Nem. Nincs ez messze.

Elvette a köcsögöt, belekanalazott a savanyú meggy levesbe.

- Éhes vagy?

- Nem.

- Ettél?

- Ettem.

- Jó volt?

- Jó - mondtam.

A magokat kiköpködté a kaska mellé. Mélyre nyúlt a köcsögbe. Zsíros, fekete kalapban, seszínű, poros, nedves ingben, mezítláb ült a meleg földön.

- Sokat hoztál - mondta.

- Edd meg! - biztattam. - Kell az erő.

- Nem fér több - mutatott a hasára.

Kézfejjével eltörölte a száját. Nézett. Kezembe adta a köcsögöt, a kanalat.

- Egyél - szólt.

Szájamban már régen összefutott a nyál. Befaltam a levest, magostul.

A szilkében paprikás krumpli illatozott.

- Ebből ettél?

- Ettem.

Az asszonyok szótlanul ültek, megengedték a csomót kendőjükön.

Az öreg eltolta a szilkét.

- Nem bírok vele.

Lakmároztam, kitöröltem az alját. Nagyapám cseréppipáján babrált, nagyokat sercintett a földre.

- Add elő a korsót!

A csecséről egymás után ittunk.

Eldőltek az emberek a hűvösön, szemükre csúsztatott kalappal hortyogtak. Az asszonyok a gémeskúthoz mentek, mosogatták az ebédhordó edényt, ocsút szedtek a köcsögökbe, faze-kakba, kaskákba.

Nyikorgó kocsik hordták a termést.

- Itt vagy? - riadt fel az öreg.

Felült óvatosan, recsegték a csontjai. Újragyújtotta a pipáját. Megdobbant a traktor.

- Nekünk mikor lesz asztagunk? - kérdeztem.

- Tomajon van földünk.

- Zsebben elhordhatnám.

Enni kezdett a gép, nagyapám hátán és a hóna alatt átvizesedett az ing. Izzadt az arca, lecsordult a verejtéke. Megfeketedett a csípős portól. Nagyszemű, szép búza csurgott a zsákba.

- Ilyenből kellene rogyásig - mondta.

Szekér döcögött a résszel. Kinyitottam a nagykaput, a gangra rakták a zsákokat. Szülikém összekulcsolt kézzel állt az ajtónál.

Nagyapám öreg este érkezett. A kamrából leakasztotta elkoszolódott subáját, és a gangra fészkelte. Pipázott. Melléje húzódtam. Fényes csillagok világítottak.

- Nem fáradnak el? - kérdeztem.

- Könnyű nekik, nem emberek.

Elaludtam, és álmodni is elfelejtettem.

Reggel talicskák kopogtak a betonon. A kölcsönmázsát az udvar közepére állították, sarkig tárták a nagykaput. Az embereken mosott ing, tiszta gúnya virított, ráérősen adogatták a dóznit, csavartak, komótosan fújták a füstöt. Várakoztak.

Mázsálták a részt. A búza elindult kenyérnek.

Nagyapám felseperte az udvart. A gangon öt teli zsák maradt.

- Búzánk már van, visszük a szélmalomba!

- Szilvát szedhetek? - kérdeztem.

- Szedhetsz.

- Ha megnövök, a világot teleültetem gyümölcsfákkal, hogy ne éhezzünk!

- Akkorra elfelejted, és belesimulsz a szegénységbe.

- Szereted a szilvát? - kérdeztem szülikét.

- Szeretem, de nem jut.

- Talicskán tolom majd a pénzt - mondtam -, mindenre telik.

- Az jó lesz. Csak megérhetném.

Nem tudta kívánni.

Mégsem akarok Amerikába menni

Stukáéknál ültünk az eperfák alatt. A parányi ház előtt az udvart porcsinyfű verte fel. Eprek potyogtak.

- Keressük meg a bátyámat! - mondta Stuka.

- Jó.

Elértük a vályogvető gödröket, lerúgtuk a gatyát, lubickoltunk.

Nem messze esett a tanya, ahol Kakas cselédeskedett. Vittük a batyuját.

- Akarsz Amerikába jönni? - kérdezte Stuka.

- Nem, nem akarok - mondtam.

- Kár.

A szérűskert után tehenek legeltek a tarlón, Kakas pásztorkodott.

- Mit hoztatok? - vette át fehérneműjét.

- Ezt - mondta Stuka. - Elmegyek Amerikába.

- Az messze van.

- Csak egy jó musztángom lenne.

- A padláson kétsövű puskát találtam, lovak is vannak.

- Elköthetjük?

- El, de nem majréztok. Szerezzetek ennivalót!

Én a nagykest csentem el, Stuka két hatalmas karéj kenyeret lopott útravalónak. Gatyában szaladtunk.

- Holnapután odaérünk.

- Ismered a járást? - csodálkoztam.

- A nap is arra megy.

- Megsiratnak? - jutott eszembe.

- Biztosan.

- Akkor inkább ne menjünk.

- Pénzt csak onnan küldhetünk.

- Sokat?

- Sokat.

- Akkor nem bánom.

A szérűskertnél összebújtunk a fák alatt. Kakas elindult a puskáért, nemsokára lihegett.

- Törött a csöve - lökte a földre.

- A lovak?

- Hordják a búzát.

Vártunk. Zörögtek a szekerek, a lovakról levették a háموkat, legelni csapták. Kakas az egyikre felültetett, a sörényébe kapaszkodtam.

- Tudsz lovagolni?

- Tudok.

Az istennek se akart vágózni a ló, éppen hogy lépkedett. Tört. Csontos, vén jószág volt. Stuka végre felmászott a másik gebére, de az se akart indulni.

Kakas pálcával vert a lovamra. Trappolni kezdett, le is estem azonnal. Pityeregtem.

- Lovagolni se tudsz? Véled menjen Amerikába?

Mérgében a tanyába hajtotta a jószágokat.

Szülikém már nyugtalankodott, a kaput is nyitva hagyta. Becsusszantam, de az ajtónál nyakon csípett.

- Merre jártál?

Hallgattam. Hátradugtam a kezemet.

- Ki vele, te nagy hős!

- Amerikába készülődünk.

- Amerikába? - lepődött meg. - Akkor kiadom az utat, megjegyezd.

Azonnal munkához kezdett, és elnászpángolt.

Azóta se akartam Amerikába menni.

Libalegelő

A libapásztorkodást szerettem. Hajnalban keltett szülém, kezembe nyomta a kenyeret, már mehettem is. Szaladtak a patyikáim.

Jártam sokfelé, leginkább a Gödrök közbe.

Lányok is őriztek libákat. A vályogvető gödrökben fürödtünk. Bugyi Böske nem mert bejönni, pedig elgondoltam, megfogdosom a mélyben.

Daloltunk, bigéztünk.

- Van már udvarlód? - kérdeztem egyszer Böskétől.

- Van.

- Nekem is van szeretőm - hazudtam mérgemben.

- Kicsoda?

- Nem mondom meg. Gyere fürödni!

- Nem megyek.

- Szégyellős vagy? Láttalak már ruha nélkül.

- Mikor? - pirult el nyakáig. - Na, mikor?

- Láttalak.

- Hazudsz!

Megsértődtem, nem szóltam hozzá. Elszaladtam almát lopni, teleszedtem az ingem derekát.

Eszegettünk. Boldogan ültem a lány mellett, térdem felül csúszott a szoknyája.

A Kiserdőnél azt mondta:

- Csináljunk házat.

- Minek?

- Más nem jöhet oda.

- Senki? - csillogott a szemem.

- Csak mi ketten.

- Jó.

Gallyakkal, levelekkel körülkerítettük a fákat, lefeküdtünk, és bámultuk a síneket. Vonat fűtyült az őrháznál.

- Siklassuk ki - nagyképűsködtem.

- Nem lehet.

- Majd meglátod.

- Akkor se hiszem.

Köveket, kavicsokat szedtem, a sínekre raktam, Böske az őrházat figyelte. Visszafelé tolatott a vonat.

- Nem félsz? - kérdezte közelebb bújva.

- Mitől?

- Felakasztanak, ha megtudják.

- Nem félek senkitől. Nem én.

A kövek porrá zúzódtak, legurultak a sínekről.

Csalódottan álltam, a lány kinevetett.

- Megmondtam, ugye, kisokos!

- Megnézem, mit visz!

A hátsó vagonokban deszkákat láttam. Felkapaszkodtam, a tehervonat meg elindult.

- Nem tudok leugrani - kiáltottam -, a libákat hajtsd haza!

Gyorsult a szerelvény. Lelapultam a deszkákra.

„Kellett nekem hősködés - gondoltam pityeregve -, Böskének is adok, ha innen lekerülök.”

Sokáig utaztam, mire lelassult a szerelvény. Leugrottam, visszafordultam a sínek mellett.

- Hol csavarogtál, kisfiam? - kérdezte szülém panaszosan. - A pokolban?

- Elvitt a tehervonat.

- Máskor jobban vigyázz!

Böske kinevetett.

- Megkerültél? - kérdezte gúnyosan.

- Láthatod.

- Maradt a hátadon bőr?

Felhajtottam az ingemet, hadd fusson ki a szeme.

- Engem nem verhet meg senki!

Pislogott és csodálni kezdett.

- Téged is megvédelek - nagyképűsködtem.

- Jó.

Leültünk a házuk előtt. Boldog voltam, a szívem erőteljesen kalapált.

- Fürdesz velem - kérdeztem izgatottan -, megfürdöl?

- Meg.

- Mikor?

A vállát rándította. Nem értettem, ránéztem hát haragosan.

- Majd ha fagy - kacagott.

S beugrott a kapun. Szamárfület mutogatott.

Kívánság

- Elmegyünk a boltba - mondta szülém.

A kaskába sót, cukrot, petróleumot vettünk. A konyhából krumplis tészta illatát éreztem. Szagoltam a levegőt.

- Adjak? - kérdezte a boltos.

- Nem kell - mondtam.

- Szívesen adok.

- Akkor se kell.

Pedig nagyon szerettem, összefutott a nyálam.

- Főzzél krumplis tésztát! - mondtam otthon anyámnak.

Főzött, de nem ízlett.

- Nem jó, nem olyan, mint a boltosé.

- Honnan tudod?

- Tudom. Az jobb.

Sírtam, anyám hiába vigasztalt. Megyvert. Görcsök rángattak a zokogástól.

- Úgyis meghalok - fenyegetőztem -, öngyilkos leszek.

Szülém visszament krumplis tésztát kérni, de már elfogyott egy szemig.

Később rosszul lett, fehérlett az arca. Csókolgatott, szatyorba rakosgatta holmiját, és a kórházba utazott.

- A rosszaságoddal ölöd meg - mondta szülikém.

- Máskor jó leszek - hebegtem. - Nem akarom, hogy elmenj.

- Meggyógyulok hamar.

- Akkor se akarom!

Búsultam, elfelejtettem nevetni. Elbújtam a padlásfeljáróhoz, és kedvemre böghettem.

- Teljesülhet a kívánságom? - kérdeztem később szülikémet.

- Ha nagyon akarod.

- Gyógyuljon meg anyám, és jöjjön haza!

- Meggyógyul, meglátod.

Küldtem leveleket a kórházba, de nem érkezett a válasz.

Nagyon szeretett engem szülém, a legjobb falatjait tányéromba rakta, nagykabátja se volt, s nekem zsinóros ruhát vett, pörge, zöld színű kalapot.

Sült tésztát szedett ki szülikém a kemencéből, kendőbe rakosgatta. Számolta vagyonkáját, egymásra tette a fémpénzeket, zsebkendőbe kötötte.

- Meglátogatom - dünnyögte.

- Megyek én is.

- Be se engednének.
- Beengednek, tudom.
- Sírész, ha meglátod anyádat.

- Inkább nem sírok, csak vigyél el!

Összekulcsolta a kezét, leült a kemencepadkára. Sóhajtozott.

- Elviszel? Vagy a vonat alá ugrok.
- Gyere, te gézengúz.

Kinyitotta a sifonajtót, a zsinóros ruhámat, a zöld kalapot felvehettem. Gyalogoltunk az állomásra.

Melegségek jöttek rám, ha anyámra gondoltam, és felgyorsult a szívem.

A kórteremben orvosságok szagát éreztem. Fehér ágyak sorakoztak.

- Kisfiam - hallottam.

Nem láttam a könnyeimtől semmit, letérdeltem az ágy elé, zokogtam keservesen. Szülém meleg kezét éreztem a tarkómon, könnyeit.

- Ha sírsz, kivezetnek - mondta szülikém.
- Már nem sírok - hüppögtem.

Törülgettem a szememet.

A látogatók kibontották a csomagokat, halkán beszélgettek. A kis fehér szekrénybe csúsztattuk a sült tésztát.

- Úgy ennék uborkát, de nem adnak - mondta anyám.
- Hozok én.

- Te? - csodálkozott. Elmosolyodott, meghúzta a fületem. - Eltévedsz a városban.

Villamosok zörögtek, autók trombitáltak, kirakatok hivalkodtak. Az uborkákkal visszaszaladtam.

Anyám megörült, és mosolygott.

- Ettől meggyógyulok.
- Hányat alszunk addig?
- Nem sokat, csak jó legyél.
- Jó leszek.
- Ne sírj, kisfiam! Hiszen meggyógyulok - remegett az anyám hangja.

Pár nap múlva megjött, falfehéren. Odahúzódtam a lábához.

- Megetted az uborkát? Jó volt?

Bólintott. Fáradtnak láttam, nagyon messziről érkezőnek.

- Az gyógyított meg - suttogta.

Akkor nagyon boldog voltam.

Aranyos nyár, merre vagy?

Moziban

Stuka keresett.

- Jössz a moziba? - kérdezte.

- Ha beviszel.

- Nincs pénzed?

- Nincs.

- Szülédnek?

- Nem is ismeri.

- Kár, harcos filmet vetítenek.

A ház falánál beszélünk. Melegen süttött a nap, pányvára kötve malac lustálkodott az udvaron. A gyalogút szürkén fénylett.

- Gyere - szólt -, megtanítalak pénzt csinálni.

A hasadozott faajtót becsuktam, a tenyérszíj ablakba tettem a kulcsát.

A községháza előtt elhanyagolt kert volt, nyilvános árnyékszékekkel, egyik oldalán árulták a baromfit, másikon a gyümölcsöt, tejet. Bazárosok és ócskások vertek sátrat.

Nagy kosarával araszolt a dinnyekereskedő, lehúzta a karját.

- Segítünk! - ugrottunk hozzá. Cipeltük reménykedve a terhet.

- Jó gyerekek vagytok - nyomott barackot a fejemre.

Stuka hiába tartotta a tenyerét. Utána köpött.

- Gebedj meg!

Kóvályogtunk. Az artézi kútnál rengeteg görögdinnyét árult a kereskedő. Többen válogattak.

- Megvan! - csapott a homlokára Stuka. - A hátam mögé állsz és figyelsz. Érted?

- Nem. Nem értem.

- Hátragurítom.

Közelfurakodtunk a csomóhoz, Stuka a talpát rátette a dinnyére, gurította. Kezében tartotta a másikat, kopogtatta. Rákvörösen sétáltam a templomkerthez a zsákmányunkkal.

- Bicskát hoztál? - kérdeztem.

- Keresztvágó fűrész.

- Földhöz vágjam?

- Hülye! Visszük eladni!

Árultuk a dinnyét, de a járókelőknek nem kellett. Mérgemben földhöz csaptam, szétrepedezett, csurgott a leve. Kézzel marcangoltuk, ettük kétpofára.

A pénztár ablaka világított, árulták a jegyeket. Az előcsarnokban sokan várakoztak, Rézpiku szája fülig szaladt.

- Van jegyetek?

- Nincs.

- Hozok ki, jó?

- Még szép.

Kopott hanglemez recsegett. Megszólalt a csengő, a szűk bejáratnál a jegyszedő szaggatta a belépőket. Rézpiku előrefurakodott.

Szünetben kilódultak, cigarettáztak, édességet vásároltak. Rézpiku zsebünkbe nyomta a kölcsönjegyeket.

- Első sor - mondta.

Pirosodott a fülem, de besurrantam. A lócák közvetlenül a mozivászon előtt sorakoztak. A legolcsóbb helyként. Összehúzódtunk.

Közel ugráltak a képek, lövöldözéssel kezdődött a nagyfilm. A jegyszedő rázta a karomat.

- Mutasd a jegyedet!

- Elhagytam.

- Gyere csak.

Zseblámpájával mutatta az irányt. Égett az arcom, hosszúnak tűnt az út a kijáratig.

- Szégyelld magad! - tolt az üres előcsarnokba.

„Ez nem igazság - gondoltam -, Stuka is potyázik.”

A sötét utcára kihallatszott a hang, a zene. A redőny négyszögletes lyukához szorítottam a fejemet. Leskelődtem.

- Eredj odább! - lökött meg Stuka.

- Téged is kivezetett?

- Kijöttem utánad.

- Egyedül?

- Éppen olyan vagyok.

Háttal fordultam a redőnynek, sarkammal belerúgtam. Hatalmasat csattant.

- Pucoljunk!

- Nem jó film - mondta Stuka -, halottat se láttam. Holnap elbújok a lóca alá.

Nem tudott. A dinnyekereskedő elvitte cselédnek.

Főtt kukorica

Szülikém hívó volt. Náluk laktam épp.

- Elviszel a templomba? - kérdeztem. - Szeretnék veled menni.

- Rendesen viselkedsz?

- Jó leszek.

A zsidótemplommal szemben volt az imaház, fehér falú, nádtetejű kis épületben.

- Ez nem is templom - mondtam.

- Nekünk az.

A szegényes, földes szobában lócákra ültünk. Az ablakon fekete függöny lógott. Énekeltek, felálltak, hangosan imádkoztak, mozdulni se mertem, bámultam a csupa fekete öregasszonyt.

Az utcán megrántottam nagyanyám ruháját.

- A ti istenetek szegény?

- Nem, gazdag.

- Nem is igaz, kis háza van.

A lavórba vizet öntöttem, cserepet hoztam az udvarról, dörgöltem a bokámat. Szülikémhez bújtam az ágyba, de nem tudtam elaludni.

- Én is tudok imádkozni - mondtam.

- A jó gyerekek tudnak.

- Nem vagyok jó, folyvást hazudok.

- Nem is leszel boldog az életben.

Éjszaka megjöttek szüleim, de nem ébresztettek fel. Nem hoztak ajándékot. Hamar el is mentek. Mocorogtam a dunna alatt, felültem.

- Hol a vásárfia?

- Főtt kukoricát kaptál - simogatott meg nagyanyám.

Keservesen sírtam, hiába vigasztalt. Felvertem nagyapámat.

- Elhallgass már! - kiáltotta.

Vigasztalhatatlanul ömlött a könnyem, semmi sem segített. Markomba szorítottam a kukoricát, zokogtam.

- Hazamegyek.

- Az éjszaka kellős közepén?

Elindultam az ajtóhoz. Nagyapám megmarkolta a karomat, s elvert istenesen. A kukorica kiesett kezemből, a kemence tövéhez gurult. Még jobban bögttem.

- Most már mehetsz - mondta mérgesen.

- Megyek is.

Felvettem a földről a csövet. Szülikém fehér pendelyben ült az ágy szélén, összekulcsolt kézzel könyörgött:

- Ne menj el, kisfiam!

- Csak táguljon - szólt az öreg, s kinyitotta az ajtót.

Világos éjszaka volt. Féltam. Sírtam, hazáig egyfolytában futottam.

Megzörgettem az ablakot erősen, haragudtam a szüleimre.

- Ki az?

- Engedjete be!

Hiába kérdezgettek, vigasztaltak, semmit se mondtam. Szorítottam a kukoricát, és a szívem megszakadt.

A csóka

Kacsával a templomtoronyba igyekeztünk, kapaszkodtunk a félhomályos lépcsőkön. A harangozó lócáján gubbasztott, a vaságy mellett.

- Máskor több cigarettát hozzatok! - mondta.

A fehérre meszelt, parányi szobából a sétálóra jutottunk. A magasból kicsinek látszott a falu, eltörpültek az út menti fák.

- A mi házunk - mutattam Kacsának.

- Süsü vagy, hiszen az a bolt.

Szédültünk. Botorkáltunk lefelé. A templom padlásán csókák röpködtek.

- Fogok egyet.

A zsákmányt ingem alá dugtam.

- Nem tud repülni - szájalt Kacs -, eltört a szárnya.

Elláttuk eleséggel, tiszta vizet hoztunk a kútról, lábára vékony spárgát kötöttünk, ne csáskáljon ki az ólból.

- Ha meggyógyul, elengeded?

- El.

- Többször nem is látod.

Végre próbálgatta a szárnyait. Kiengedtem az udvarra, felrepült a tetőre, az eperfára, onnan visszarántottam a porba.

- Engedd már el! Látni sem szeretem, hogy kínozzod - szólított meg anyám.

Levettem a csóka lábáról a spárgát. Vidáman ugrált, csapdosott, fel-feldobta magát a levegőbe.

- Nem hagy itt - kiáltottam boldogan -, a többieket elfelejtette. Azt akarom, hogy csak engem szeressen!

- Abba belepusztul.

Aztán elrepült. Szomorúan néztem utána. Szülém lekváros gombócot készített, meg sem kóstoltam.

- Beteg vagy?

- Nem.

- Akkor egyél.

Nem ízlett. Odahúzódtam a kanapé sarkára. Később az udvarra somfordáltam, s az ól tetején ült a csókám, megtépázva.

- Visszajött a madaram - kiabáltam.

Vízért szaladtam, eleségért. A csóka kedvetlenül gubbasztott, a szemét is behunyta.

- Miért szomorú? - kérdeztem szülémet. - Nem eszik, nem iszik, nem ugrál.

- Kiközösítették a társai, nincs, aki szeresse!

- Én szeretem.

- Attól még szomorkodhat.

Legközelebb már élettelenül találtam. Gödröt ástam a kerítésnél, abba temettem.

- Elemésztette magát - mondta szülém -, nem tudott társak nélkül élni.

Soha többé nem volt madaram.

A házasságom

Bugyi Böske ünneplőben billegett a piactéren. Utána kocogtam, és hívtam a templomkertbe. Megfogtam a kezét, tenyeremben vert a szívem.

Szép fák nőttek ott, fenyők, akácok.

- Bemegyünk? - kérdeztem.

- Nem, meglátnak.

- Félsz?

- Megvernek, ha megtudják.

- Nem tudják meg.

- Biztos?

- Biztos. Nem engedem, hogy bántsanak! Megkérem a kezedet.

Nyikorgott a vaskapu. A fák alatt puszilgattam, fogdostam a mellét, bugyiját.

- Elveszlek feleségül.

- Mikor?

- Vasárnap.

- Megengedik?

- Szökjél el! - mondtam. Pirosra simogattam az arcát.

Kacsa is imádta. Zavarában elsárgult az irigységtől, angolkóros lábát vakargatta.

- Elveszem feleségül - hengegtem. - Irigyelsz?

- Nem is szeretem - biggyesztette a száját.

- Nem?

- Nem hát. Velünk csak cicázik.

- Hazudsz.

Elfordult és elszaladt.

Sokáig súroltam a lábamat a cseréppel, a lavórból kilötyt a víz. Szülém nem állhatta.

- Lakodalomba készülsz?

- Oda.
- Kiébe?
- A magaméba.
- Korai még, nem gondolod?
- Úgyis megnősülök - mondtam határozottan -, nekem nem parancsolsz.
- Te tudod - mosolygott -, ha már ennyire vagy. Kit veszel el?
- Böskét.

Meglestem. Este fogtam el a kapujukban.

- Most már azért se veszlek feleségül, mert sokáig vártalak - mérgeskedtem.
- Nem baj, legalább nem kapok ki.
- A templomkertbe se viszlek.
- Nem is akarom, hogy megint megverjenek.
- Értem kaptál ki?

Hangosan nevetett, grimaszolt.

- Vigyorogsz, mint a fakutya - mondtam.
- Szájhős, hazudós vagy.
- Te meg nagyralátó - rántottam meg a haját.

Beszaladt a házukba. Mégse szeretett.

Feketében

Előreültetett anyám a bicikli vázára, hátára gyékényből font kötélnekvalót kötött. Mire kiértünk a földre, megizzadt, hónalján vizes lett a ruhája. Kukoricát törtünk. A csuhéj megvágta ujjam.

Éjszakára a csutkakúpban vetettünk ágyat, fenyegetően zörögtek a sötétben a levelek.

- Félsz? - kérdezte.

- Nem.

Az égen vadlibák szálltak.

- Nekik jó - szólt anyám.

Hajnalra a kukoricaszár megpuhult, harmatos lett a mező. Dolgoztunk.

Amikor hazamentünk az öreg házba, főzni kezdett, állt a kályhánál, szeme le-lecsukódott. Leült. Lábához kuporogtam. Elaludtunk, észre sem vettük.

A libákat tömte. Fekete, elnyűtt ruhát viselt. A vásárban túladtak a libákon, a lovakon, s megálltak a sátraknál.

- Válassz magadnak ruhát! - mondta mostohaapám. - Melyiket akard?

- Másra adjuk a pénzt, annyira kevés, el se tudjuk költeni - így anyám.

- Válassz!

A feketét szerette.

Mosott! Felgyúrte karján a ruhát könyékig, láttam megvastagodott ereit. Megfogtam jobb kezét, végigsimítottam rajta, a ráncokkal barázdált tenyéren is, egészen az ujjak hegyéig.

- Csak fekete ruhád van?

- Lesz másik is - nevetett erőltetve.

A teknő széléről szappanos cseppek hullottak a földre.

Észre se vettem, hogy megöregedett. Mióta emlékszem, ráncos kis teremtés, nyáron mezítláb jár. Munkájában, fáradhatatlanságában őrzöm legszebben.

Ritkán hallottam nevetni. Színtelen örömét mintha kölcsönkérte volna.

A legtartósabb emlék a kéz és az arc. Keze eres, repedezett, aszályos nyári föld. És nagy. A munka naggyá, erőssé tette. Ha simogatta a fejem, tenyerével csaknem betakarta egészen.

Még egyszer sem csókoltam meg a kezét.

Az arca kicsi s földszínű. Felszántott föld.

Egyetlenegyszer elvitt a moziba. Az előcsarnokban képek, plakátok lógtak a falon, a bódében cukorkát, édességet árusítottak. Kérni se mertem. Maradék pénzén málnát vett. Szomjasan nyúlt a pohárért, szájához emelte, s lenyelte az első kortyot. Felfelé tekintettem és haragudtam, a málna izgatott, iriggyé tett. Szorosabban markoltam meg a szoknyáját.

- Nesze - mondta.

Két kortyot akartam, a többi visszaadni, de mire észhez tértem, üres poharat szorongattam. Keserűen sütöttem le a szememet.

Megsimogatta a fejemet.

(Elnyűtt anyám, egyszer se mondtam, hogy mennyire szeretlek. Meglátogatlak az ajándékokkal; berlinerkendő, nagykabát, csokoládé, ital; a kedveskedő szavak elmaradnak.

Betegségemkor annyit sírtál, hogy megromlott a szemed. Erről se beszéltünk. Körülrepezel, le nem ülsz, megtörlöd a székemet, végigsimítod az asztalterítőt.

- Mit csináljak, kisfiam? Sütök rántottat.

Hozod az ételt. Álldogálsz mellettem, kezed összekulcsolod, gyönyörködöl az évésemben.

- Hozzak szalonnát is? Ugye, itthon maradsz?

- Nem lehet.

Várunk a vonagnál. Szárnyaszegett vagy.

- Vigyázz magadra! Írjál azonnal! - mondod.

A vonat ablakából parányinak tűnsz, mint a mesebeli jószág. Pedig tudom, elfogyhatatlan a szereteted, az önfeláldozásod. Örök életű.)

Szerencsés december

A télapót vártam. Nagyhatalom volt, mindentudó, aki gyönyörűséges ajándékokkal lepte meg a jóra való gyerekeket. Elképzelttem piros bundában, hatalmas fehér szakállal. Hittem a jóságában, leveleket írtam neki, s fogadkoztam váltig, jó leszek.

A kis, kerek vaskályhánk vöröslött a Porcsiny utcában. Szülikém kukoricát morzsolt, a csutkáját rárakta a tűzre. A lámpát is meggyújtotta. Rossz bakancsomról vaskóval lekapartam a sarat vöröshagymával, tisztán fogadja az ajándékot.

- Nem feledkezik el rólam? - kérdeztem.

- El is tévedhet. Öreg cseléddel megesik.

- Ne várjam?

Haragudtam, minek öregszik meg, amíg az ajándékokat szét nem hordja. Kutattam az ágy alatt, kinyitottam a szekrényajtót, az ablakot. Sígni szerettem volna. Felmásztam a kanapé sarkára, a szekrény tetején tapogattam. Poros, fehér zacskóban medvecukrot, szentjánoskenyeret és száradt bocskorszíjat találtam.

- Szülikém! Megleltem a csomagot.

- Téged nagyon szerethet, boldogságra szán.

Messziről, fáradtan érkezett anyám. Mosakodott, és nekidült az ágynak. Köhécselt.

- A gyereknek cipő kell - mondta szülikém. - A bakancs szétfeslik.

Nem futotta, csak malomszíjra. Abból csináltattunk. Elkészült. Felvettem, s lámpafénynél csodálgattuk.

- Jó munka - mondta szülikém. - Nem szorít?

- Nem, egy cseppet sem - hazudtam.

- Akkor eladjuk, s veszünk másikat az árából.

- Kár lenne, remek cipő - mondta anyám.

Megkunkorodott benne a lábam, de nem szóltam.

Szülém szörmegalléros, zsírfoltos, kopott nagykabátot szerzett az ócskástól. Alakítani akarta.

- Jó az nekem - mondtam.

- Nagyon nagy.

- Majd belenövök.

Büszkén hordtam. A bokámat verte, lötyögött, lógott rajtam, de az enyém volt.

Barna harisnyát is kaptam, mutogattam fűnek-fának. A szára lecsúszott, igazgattam, húzgáltam rendületlenül. Boldogan szaladtam az iskolába.

- Ki fia vagy? - kérdezte a boltos.

- A szülémé.

- Miért járat ilyen ruhában?

- Mert most telik.

Szerencsés december volt.

Disznótor

Kuporgattunk. Megszámoltuk a zörgő pénzecskéket, a harisnyaszárból csomózott erszénybe kötöttük. Szülém a feje alá dugta.

Keservesen gyűltek a pengők.

Télen a házak ereszeről jégcsapok lógtak, a szél befűtta hóval a fák északi oldalát. Anyám gallyakat dobott a tűzre.

Hallgattuk a vaskályha duruzsolását. Melegített, vörösre tüzesedett az oldala.

Sok hó esett, munkásokat fogadtak a fontosabb utakat takarítani.

Mostohám kijelentette:

- Havat lapátolok.

- Megyek én is - ugrottam.

Összébb húzta a szemét.

- Nem bírod - mondta csendesen.

Felhólyagzott a tenyerem, de nem szóltam. Szorítottam a lapát nyelét, hánytam a havat. Tűzelt, kifakadt a hólyag, sírni szerettem volna. Mostohaapámra néztem, kitartottam.

Otthon szülém körülsimogatta a törést, zsírral kenegette.

- Mire megnősz, elfelejted. Elmúlik ez hamar.

Tenyeremben kitörölhetetlenül hordom a bőrkeményedést azóta.

Hajnalban mostohám kelt elsőnek. Már jött is vissza az óltól.

- Ébren vagy, Bözsi?

- Ébren.

- Nekünk jó Jézusunk van, megdöglött a malac.

Lerogyott a kemence mellé, tenyerébe temette az arcát. Hallgatott.

Anyám felhajolt a nyikorgó ágyon, húzogatta vállán a rissz-rossz szvettert. Arra gondolt, meleg holmikat vehettünk volna a disznó árán, tüzelőt.

Kivonszoltuk a malacot az udvar közepére, szalmakupaccal leterítettük. A füst fölfelé szállt. A szomorú tort hamar elvégeztük, kisütöttük szappannak valóba.

Szülém válogatott a döghúsból, zsírba tette.

- A cigányok is megeszik, mégis emberek - motyorászta. - Ennyit nem lökhetünk a ganéba.

Főzte az ebédet.

Karácsony

Édesanyám a legnagyobb szegénységben is adott néhány krajcárt. Rossz harisnyaszárba csomóztam, a sifon alá rejtettem.

Kacsa hencegett.

- Megvan a fám, láttam.

- Az enyém nagyobb - hazudtam.
- Nem hiszem.
- Be se fér a házba.
- Te mindig hazudol - mondta.
- Nem hazudok.
- Nincs is karácsonyfád.
- Majd megmutatom.

Bámulgattam a kirakatokat, markomban szorítottam vagyunkámat. A gyertyákat néztem, a mosolygós díszeket. Csengő szólt fölöttem.

- Mi kell? - kérdezte az öreg boltos.
- Dísz. Az mennyi?... A másik?

Leszedegette, a pultra rakosgatta sorjában. Csillogtak-villogtak.

- Veszél?
- Nem.
- Akkor minek nézed?
- Ilyet szeretnék.
- Szaloncukrot adjak?
- Azt se kérek.

Pedig a szemem-szám kinyílt a sárga, kék, fehér, piros papírú cukrok láttán. Az irkákra, ceruzákra, színesekre, radírgumikra mutattam. Letettem a pénzemet elébe.

- Ezért mindért viszek.

Otthon asztalra borítottam a kincsestáram.

Szülém összecsapta a kezét.

- A Jézuska hozta?
- Hogyisne! Vettem.

Mostohám nem szerzett karácsonyfát. Szipogtam. Eszembe jutott a templomkert, hatalmas fenyőfáival.

- A harangozó ismer, ad fát.
- Tőle kérjünk?
- Ő is szegény.

Szaladtam. A kútnál már kipirult az arcom, szaporán szedtem a levegőt. Az ajtónál elbátor-
talanodtam, tétováztam.

- Mi van, bikfic? - lépett elő a sötétből a harangozó.
- Beteg a testvérem, és nincsen karácsonyfánk - mondtam.
- Az nagy baj.
- Hordok vizet a kútról magának - pityeregtem -, csak adjon.

- Na hiszen...

Hatalmas alsó ágat fűrészelt le.

- El se bírod.

- Viszem én.

Boldogan húztam a kociúton, meglátszott a nyoma. Pihentem. Már világoltak az ablakok.

- Felállítjuk? - kérdeztem mostohámat.

- Bajosan.

A ház oldalához támasztotta a fát, a nádtetőig ért. Kettévágta. A gerendához erősítette, a fenyő hegyét meg zsineggel a falhoz, úgy csüngött a szobában.

- Igazán szép - szólt szülém -, felöltöztetjük.

Kettétörte a kockacukrokat, krepp-papírba csavarta, cérnával kötözte az ágakra. Gyertyacsonkok kerültek elő a sifon aljából. Papírból virágokat vágott, felrakta a színeseket, ceruzákat, a radírgumit. Rejtegetett dobozát kihúzta a ruhák alól, fehér, csillogó koszorúját kivette, letépte a gyöngyöket, cérnaszálra fűzte.

- Mit csinálsz?

- Csillagokat.

Lángolt az arcom. Nem díszítettem a fát. Csodálkoztunk testvéreimmal a csodaszép fenyőn. A gyöngyös koszorúból díszek lettek, a fehér fonálból angyalhaj.

Ültünk a sötétben, testvéreim kiabáltak. Szülém keze végigjárt az arcomon.

- Teljesült a kívánságom - mondtam.

- Szegényeknek is lehet boldogsága.

Hirtelen lángra lobbant a papír, a tűz végigfutott a fán. Mire eloltottuk, feketévé vált az örömfánk, a csillagok lepotyogtak a földre.

Sírni se tudtam, szülém derekához nyomtam a fejemet.

- A hazudásért kaptam - suttogtam. - Azt hazudtam, hogy beteg a testvérem.

Lassan eleredt a könnyem.

- Ne sírj, angyalom! A hazugság nem bűn az éhezőknél.

Elhittem.

5.

Én:

Mondd, anyám, miért nem tanítottatok meg az életre, a boldogságra?

Hozzám mindig késve érkezik az öröm, már azt sem hiszem, ha boldog vagyok, dehogymerném elhinni.

Anyám:

A valóságot mondom. Érdekel ez egyáltalán? Belefáradtam az életbe. Inkább vidámságokat beszéljünk, minek rágódjunk a múltunkon? Ünnepeljük meg, hogy megint találkoztunk az öreg házban. Megterítem az asztalt, egyél, igyál, pihenjél, elfáradhattál az utadon. Nálam nincs hajsza, a kicsi dolgoknak van csupán értelme, a pénzfalókat sem szeretem. Az igényeimet kicsire csavartam. Megbékéltem. Magammal csak a koporsóm és a koszorúkat viszem. A pénzimádat felfalja az embert, a szegények közösségét.

Vén fejemmel mire vetemedek? Megrendeltem a sírköveket, televíziót vásárolok. Ma a csitri lányok is flancoskodnak, a ruhájukat naponta cserélgetik, álom-cipőket koptatnak. A fényes módba belebolondulnak. A fiúknak meg már a motor is semmi.

Az életemet nem értik, nem akarják. Legyintenek.

Én:

Még nem válaszoltál!

Anyám:

Öregségemre megint az a dolgom, a szeretetemet igazságosan osszam el. Az sem kicsiség.

Hála a teremtőnek, még vagyok. Az élet úgyis hamar elmúlik, nem siratom hát folyton. Elfogadom, ahogyan van. A fürdőszoba téged is kicserélt, de ez a viskó, ahonnan elrepültél, soha sem bántott.

Én:

Rettenetes alázatban küszködtél, mindenkinek előre köszönve. Húsodat parázson sütöttük a megmaradásunkért. Add kölcsön az életedet, vállalhassam, mert csak így lehetek boldog!

Anyám:

Az Idő elfeledteti a múltamat, az a legnagyobb hatalom. Koplalásaimat megcsúfolja. Sorolhatom történetemet, néked már keveset jelent. A nagygazda reggel fél liter tejet adott, az istállóban kellett meginnom, vizet vittem érte a kútról. A fák alól szilvát is szedhettem. A tanyára akart vinni, hogy éhen ne haljak, de a testvéreimmel maradtam. Szülikéd az udvaron kergetett.

- Inkább a kútba ugrok, de úgysem megyek - kiabáltam.

Én:

Nem fogadtál szót?

Anyám:

Akkor nem.

A Porcsiny utcai házat apám csinálta, s ránk, gyerekeire íratta. Rozi, a legkisebb testvérem nagyon szerette. Énekelte a katonák nótáját: „Kilencet ütött az óra, megyek a vizitációra...” Apámnak fájt a lába, az első világháborúba készülődött, mérgében ráordított:

- Hallgass, mert úgy az ajtóhoz váglak, menten megnémulsz!

Rozink többet nem beszélt. Agyhártyagyulladásban megnémult. Állami intézetben élt.

Apám Julinkát is szerette nagyon, neki szép piros bársonypapucsot vett, és a frontra utazott. Juli segített anyámnak, a ketrecet tolta, megcsúszott a lába, de az orvost elhanyagolta. Nem is futotta. Nyomorék lett.

Tizenegy éves koromban vasárnaponként a kicsi, fedeles kosárkámmal a zsidó kereskedőhöz kopogtattam, akitől egész heti gürcölésünkért a pénzt kaptuk. Kakaóval, kaláccsal kínált.

A tizenkettedik évemet betöltöttem, édesapád már udvarolt. Akkor hagytam el az iskolát, s egy lakodalomban hajnalig táncoltattam. A nagyobb lányok haragudtak, irigykedtek, mert a legszebb legény szeretett.

Szülikéd kofáskodott. Hajnalok hajnalán felkelt, a távoli falvak piacaira gyalogolt, veszegette a tojásokat, csirkéket, hátára kötötte, gerincroppanásig cipelte, és eladta a zsidó kereskedőnek.

A hó egyszer ellepte az utakat, s ő a folyóba csúszott. Vártuk. A sírástól elaludtunk. Csókot, boldogságot és összetört tojásokat hozott. Hat hétig nyomta az ágyat. Kenyérkeresőnk nem volt. A kenyér héját mindig zsákba gyűjtöttük a szoba sarkába, s az éhenpusztulástól megmentett. Az ágy elé térdepeltünk, imádkoztunk, hogy legyen jobban nagyanyád, gyógyuljon már meg. Írni, számolni akkor tanítottam meg.

Pesztrának álltam. Jó sorom lett, sokat ehettem, és csak a gyerekekkel kellett játszani. A próbát megálltam, az éjjeliszekrényre tett papírpénzhez nem nyúltam. Inkább éheztem, mint loptam.

Summásnak szegődtem. Az uradalom istállójában rúgtam a szalmát, földjein meg gürcöltem. Édesapád kerülgetett.

Hiába ellenezték, tiltották nagyanyádék, a kapcsolat csak megmaradt. Kútra mentem, koslatott utánam, tartottuk a barátságot. Négy évig vártunk. Pénze, munkalehetősége neki se volt, Pestről hazagyalogolt, a kirakatban látta csak a kenyeret. Kubiknál, a nagygazdánál dolgozott.

Tizenhat évesen hozzámentem a nagy semmire.

- Szeressétek egymást, mert nem tudjátok, meddig tehetitek! - mondta végül szülikéd.

Én:

Siettetek?

Anyám:

Szerettük egymást. A hucimucit összegyűjtöttem, két tányér, két villa, kenyér és fél kiló szalonna. A nagygazdánál arattunk. A munka nem fogott ki rajtam.

- Mit akar ez a parányi nő? Megszakad - mondta a tulajdonos.

- Én ugyan nem, pedig az aratási szalonnája igencsak pondrós.

A gazda vállát vonogatta. Kikapartuk a pondrókat, megettük a szalonnát. Éjszakáig arattunk.

Csépeltünk. Tengerit törtünk, szárat vágtunk, a keresetből libákat tömtünk. Megértettük egymást, csak a kocsma ne lett volna.

- A helyedben egy hétig dolgoznék - mondtam apádnak -, a másikon pihennék. Hiába gürizel, a pénzt nem hazahordod, elfolyik a szesztestvérekre.

- Nem vagyok papucskormány alatt - válaszolta rá édesapád.

- Erre ráfizetsz. Az ember jó asszonyt is tud nevelni, rosszat is. Amilyen a kenyérkereső, olyan a párja.

- A vendéglátást vissza kell téríteni.

A Porcsiny utcában laktunk, fogamhoz vertem a garast. Anyámtól kértem sót, paprikát, cukrot; kinyitotta a kamra ajtaját. A szomszéd házát szerettük volna megvenni.

Édesapád kocsmáról kocsmára járt, én meg utána. Összevesztünk. Csúnya a gusztusom, nem hagytam magam. Egyik alkalommal részegen tántorgott haza. Szülikéd a konyhát meszelte, megharagudott, s mérgében a meszelőt hozzávágta.

Én:

Hol születtem? Kinek a házában?

Anyám:

Másnap elpakoltunk árendába, az Újosztáson jöttél világra. Száz libánk hizott. Jó emberem, a zsidó kereskedő a tengerit hitelbe adta. Tömtem. Lefeküdtem közben, márciusban születted, a libák sorsukra maradtak. Édesapád kubikolt, engem is kímélt, akkoriban még szeretett.

A cigányok állandóan jártak.

- Miért sürgölődnek? - kérdeztem.

- Szerencsét kívánnak - válaszolta édesapád.

Nem merte az igazat megmondani, nehogy lázt kapjak. A libák döglöttek. Kiballagok, az udvaron csak néhány lézeng. Ríttam világnak.

- Miért rísz, Bözsi? - kérdezte édesapád.

- Földönfutók lettünk. A kubikból kell élnünk.

- A fiunk meghozza a szerencsét.

A jó helyről elköltöztünk, ott ha szarba fogtunk, arannyá vált a kezünkben. A cigányok a húsunkat eszik.

Én:

Sokáig laktunk árendában?

Anyám:

A kubikból az árendát sem tudtuk fizetni, anyósomhoz kopogtattunk. Nagyon szeretett, de a kis házban laktak apád testvérei meg mi, levegő sem jutott.

Újra fiam született. A sorsunkon változtatni akartam, libákat tömtem. Édesapád kubikolt. Anyósom éjszaka őrzött az ólban, tömés után kávéval, kenyérrel kínált, veled meg a kisöcséddel is bánt.

Nem fértünk. Visszaköltöztünk a Porcsiny utcába, negyedrészes ház a nevemen szerepelt. Az istállóból pici lakószobát csináltunk, ágy, asztal, kanapé fért el, parányi kemence. Újra tömésbe fogtunk, kofáskodtunk, és gyűlt a pénzünk.

Kölcsönkerékpárral Erdélybe jártam kislibákért, a garasokat egymásra raktam. Hideg tézsa-leveseken piacoltam. Egy olcsó árverésen fedél került a fejünk fölé, a Zádor utcában. Rossz életünk nem lett volna, ha édesapád nem iszik. Gyarapodtunk, a viszonyunk meg romlott. Öcsédet hamar eltemettük.

Én:

Milyen gyerek voltam? Szerettetek?

Anyám:

Jó, szófogadó. Rimánkodtam édesapádnak, ne kofáskodjunk, azoknak nincs életük, állandóan veszekednek. Rendes otthont, tisztességes családot teremtsünk. A kubikolást, a nehéz munkát megunta, könnyebbre vágyott, azt hitte, aranybányát talált.

Piacoltam. Bezártalak a házba, nagyanyádékhoz adtalak, az utcán lődörögtél. Az öregeknél ettünk, a keresethez nem nyúltam, földre rakosgattam. Piacokra is vittelek, felültettelek a vázra, tapostam a biciklit, hátul meg a csirkeketrec csüngött. Kutyára vágytál, vele játszadoztál.

Iskolás korodban lefektettelek.

- Itt maradsz, amíg hazaérek!

A könyvet elővetted, és olvastál.

Én:

Ábrándoztam. Elvágódtam a csodákba, ahol minden sikerül. Pisiléskor az ablakhoz támaszkodtam, a termést a gangra locsoltam. Félttem. Vert a magány, a pénzért futkosó szegénység.

Anyám:

Teherbe estem. Nem akartuk a családot, édeshúgodat, könyörögtem a zsidó orvosnak, hogy segítsen.

- Sajnálom Bözsike, de az ura részeges, kibeszéli, s nekem végem - mondta.

Én:

„Szülém! Kinek köszönhetjük az életünket?” - gondolom.

Anyám:

Velük deportáláskor csúnyán elbántak, a Hatházra vitték őket. Az erős őrizettől nem mehetünk a közelükbe, hogy valamit juttassunk. Batyut cipeltek, sárga csillagot.

Előtte a zsidó kereskedő felesége két üveg lekvárt hozott, vigyázzak rá, ha visszakerülnek, kézbesítem. A kamraablakba tettem. Sajnáltam az asszonyt, ahogy vitték, még az alsórészébe is belenyúltak, ott nincs-e arany.

Én:

Akkoriban kerestem a legkisebb napszámot.

Kis cseléd, nagy cseléd. Cselédsor. Álldogáltam az emberpiacon, a szegénység avas szagában. Köpködtem a földre, a hóra, magokat ropogtattam. A szolgálhatóságban reménykedtem.

Libákat őriztem, és éhesen ábrándoztam.

A kabátomat a vasútnál levettem, a sínre terítettem, nekitámasztottam a fejemet, és elaludtam. A mozdony füttyére riadtam. Legurultam a töltésen, a vaskerekek kabátom ujját levágták.

Anyám:

Jó, hogy nem felejtetd.

Én:

Nem tagadom, nem felejttem a múltamat. És nem egyedül araszolgotok.

Anyám:

Változunk. Ki így, ki úgy. Attól még nem leszünk boldogabbak!

Én:

A háborúkor pisztolyt szereztem. Hazavittem. Megdermedtél, amikor megláttad.

- Szép, ugye? - Forgattam.

- Tüntesd el! Azonnal dugd a föld alá! - mondtad.

Rohamsisakban csatáztunk. A Stukáék udvarán gödröt ástunk, a másik csapat a szalmakazal mögül cseréppel, téglával tüzelt. Rohamsisak koppant, Rézpikunak a feje bedagadt, ordítva eliszkolt.

A háborúban megtanultunk sírni.

Nagyapám az utcáról egy girhes lovacskát vezetett be az udvarunkra. Megkezesítette, etette. Lovagoltam, a ló sörényét húzgáltam. Nem rúgott, nem ugrált, nem nyerített.

- Mi a neve? Csillag?

- Szegények csillaga.

Stuka ülhetett csak a hátára. Kicsorbult, rozsdás tört adott cserébe. A ló oldalát, kiálló bordáit rugdosta, ezért leráncigáltam.

Nagyapám egy napon a Csillagot elvezette.

- Miért viszed el?

- Háborús ló, más a sorsa.

- Most már vissza a törömet! - mondta Stuka. - Nincsen cocó, nincsen élvezet.

Anyám:

Rémes idők voltak.

A zsidó kereskedő túlélte. Első útja a szomszédhoz vitt, ahová a rengeteg holmit elhelyezte. Utána mihozzánk.

- Hogy vagyunk, mint vagyunk? - kérdezte.

- A felesége két üveget bízott rám. Nézze meg, itt van azóta!

Kiesett a könnye.

- Bözsike, semmink sincs meg, az oroszokra fogták. Erről nem is tudtam.

Kolbászt, krumplit, hagymát is adtam.

- Szeretem a családját. Ha megmaradt a sok elásott ruhanemű, a fiának sötétkék, pitykés öltönyt ajándékozok - mondta a zsidó kereskedő.

A gyönyörű ruhában több osztályt kijártál. Nem maradt háládatlan.

A rengeteg elzabrált holmit összeszedette.

A legszebb bútort megszerettem, részletre kértem, azt látod itt.

Én:

Azokat az időket már nem felejem. A háború után feketéztél.

Anyám:

Az inflációban szánkóval húztam az árut a városba. Csereberéltem. A vályogházból akartam elkerülni. Vergődtem, szerencsével forgolódtam, a textiliákért eleséget vittem. Sorsommal váltottam meg a boldogságot. Azt hittem, hogy a zsírosabb kenyér már tiszta öröm, és ítéletnapig tart. Minden bajba a szegény embert tudatlansága kergeti.

Én:

Szétzüllesztettétek a családot.

Anyám:

Édesapáddal egymást keserítettük. Válás, kibékülés, részeg botrányok. Végül szétvágtuk a kenyerünket.

Ebbe az öreg, nádtetős házba költöztem véled és édeshúgoddal. Kofáskodtam. Szaladt a szekerem, akárhogy kötöttem a kendőt, jól állt. Disznót vágunk, egyszer apád is küldött. Mézet ehettünk.

A faluban hatvanhárman kofáskodtunk. Mindig sok árum volt, megpakoltam az autót; csirkét, kacsákat, pulykákat, gyöngyösöket, tyúkokat, libákat vettem, amit a hűtőház kívánt.

Kérőm akadt, összeálltam egy hadifogságból hazatért emberrel. Attól kezdve lehanyatlott.

6.

Én:

Nem hozott szerencsét a mostohám. Irgalmatlan szegénység szakadt ránk.

Anyám:

Csak én tudom, a felnevelésedért mennyit sírtam, dolgoztam. Reszkettem, lesz-e kenyér? Kifogytunk a szegénységből, negyed kiló zsírral hét napig elfőztem. Kereset meg sehol. Te indulatoskodtál. A kezedet öködbe szorítottad, a fejedet verted, ordibáltál, ha valamit megkívántál.

Amikor már a viridításodat nem állhattam, rád csaptam az ajtót, dögölj meg! A szívemet szaggattam. Mindig attól féltem, nyomorék gyereket hozok a világra, nyomott fejűeket. Az összes adhatót adtam.

A távolságot, a munkát föl se vettem. Megérkeztünk a földekről, egyikőtök itt aludt, másikótok amott. Mostam, vasaltam, főztem. Alvásra időm se maradt. Hajnalban kevés porcukrot szórtam a kenyérre, s kezdtem mindent előlről.

Én:

Nem volt vidám gyerekkorunk!

Anyám:

Ne panaszkodj! Értetek mindent vállaltam.

Én:

A földosztás se segített?

A föld örömmel szolgált.

Gyűléseztünk kiadósan, azok lettek kapósak, akik a szemüket behunyták, szerelmeskedtek, bólogattak. Közben azt gondolták; beszélj, tulok, én már loptam annyit, hogy nem éhezek, szavalhatod az új Miatyánkot. A jó mód kidugta az orrát a kéményükön.

A földből gazdulni akartunk. Két hold sajátunkhoz állami tartalékból íratunk, bőven fogott a ceruza, hat köblösre adminisztrálták, megtettek gyorsan kuláknak, vastag adózónak. Akkor már mostohaapáddal éltem, és a beszolgáltatásba kerestünk. A legszűkebb esztendőkből reménytelenséget termeltünk. A határba szorultunk, kíméletlenül hajtottuk magunkat. Nagyon sajnáltalak. Jófejű, tehetséges gyerekem voltál, de iskola helyett verejtékezhettél. Hajnalban zöld lódenkabátban, fatalpú cipőben a bolt előtt sorakoztál a jegyre mért kenyérért. Barna, ragacsos vekni jutott, kétfalásnyi.

Én:

A kicsik is szenvedtek.

Anyám:

Testvéreidet szintén kocsira parancsoltam. Utaztunk az ócska szekéren. Dideregtünk a lópokróc alatt, gyűlölködtünk a sokat ehetőkre, a sokat alhatókra. Nem értük utol a világot. Talpravaló asszonynak születtem, mégis megfogott a sorsom, nem tudtalak titeket jóllakatni.

Én:

Az aszályra emlékszem. Éhezéseinkre.

Anyám:

Az a nyár megölt. A földek parázslottak, a búza lekonyult, és törpe kalászeket arattunk. Markot vertem, kötélnekvalót csavartam.

A kévéket kötöttem. Gyorsan segítettem, szusszanj legalább, ne roppanj meg. Hiába hazudtad, hogy könnyű, szereted csinálni, láttam a gyötrődésedet.

Galuskát főztem, éhen ne vesszünk. Fél fogunkra kevés volt. A tányérotokba osztottam, magamnak a lábos aljáról kapartam. Mostohaapád káromkodott, hogy egyek, mert erőtlenség felbukok, és kivel arat le? Nem tudom elosztani?

A semmit mértem hétfelé.

Én:

Nem laktam jól gyerekkoromban. Nem tudom, mi az elég, a világot felfalnám. Kipróbáltam, de boldogabb nem lettem. A szegénységet elosztottuk igazul, a teli bödönből meg nem egyformán részesülünk.

Anyám:

Ne keserítsük egymást!

Zsugorisággal akartunk kifogni a világon, egyenlőek lenni a jobb módúakkal. Hitványan éltünk, a történelem is büntetett. Nem panaszkodtam, nem lázadoztam, azt hittem, másnak sem könnyebb. Az adó, a beszolgáltatás, a padlássöprés, a két ló etetése megfosztott maradék erőmtől, amit ti véletlenül meghagytatok.

Mostohád nem kocsmázott, nőkre se költött, dolgozni szeretett, de annyira fogához verte a garast, hogy a piszkát megette. Mindent a kamrába gyűjtött. Az emléke is bosszant.

Én:

Vert is.

Anyám:

Értetek türtem. Már semmire sem emlékszel?

Én:

Mire gondolsz?

Anyám:

Esőben hordtuk a kukoricát, a szél velőnkig hasított. A kerekek tengelyig merültek. A kocsi oldalánál mezítláb caplattunk.

Nem bántam, ha rögtön felfordulok, legalább megszabadulok tőletek. A kátyúban kukoricacsövek potyogtak a sárba, feldobáltam, de egyről megfeledkeztem. Mostohaapád meglátta, az indulat előntötte, pofon kent. Égett a keze helye. Hazáig szipogtam.

Mindenkit megtanít a sorsa, engem is kiokosított. A drága lecke halálíg tart.

Én:

Miért nem lázadoztál?

Anyám:

Lázadozni? Emlékezzél! Szentpéteri Ferusék foglalni jöttek, az adónk, a beszolgáltatásunk az éig ért. Korpából sem tudtam kenyeret sütni, mert a padlást lesöpörték.

A tükröm közepébe vágtam. Min változtatott?

Az adósságunk tovább hízott. Nevetségessé aláztak.

Én:

Örömtökre is voltunk. Nem kértük, hogy csináljatok.

Anyám:

Az isten titeket jókedvében teremtett. Percre meg nem álltatok a rosszkodásban. És mi a vége? A gyönyörű magzatokból a sors csúfságokat csinál.

Lemondtam értetek a saját életemről. Esküvőm napján fodrásznőnél voltam, kiondolóta a hajamat, azóta sem. Sikongattatok, utánam loholtatok, ölembe kéredzkedtetek, mellemet mar-
kolásztatok, kedvem szerint a budiba sem mehettem. Moziban egyszer jártam.

Egyszer szerettem volna szalonnával eltelni, de a teli has bűnnek számított. A kicsit porcióztuk. Ellentmondani lehetett? Tőlem vártak, nem adtak.

Én:

Mégis megmaradtunk.

Anyám:

Lenézett senki létünkre sikerült. Magam fölé emeltelek titeket. Rátok néztem, a szívem sze-
retettel telifutott, az emberiséggel és a jóistennel is kibékültem. Csak igazi anyák viselik el a sorsukat.

Amikor már nőttetek, azt hittem, könnyebb lesz, kerestek rám, de magatokra költöttétek. Elfelejtettétek, hogy enni sem tudtam, mert öten lógtatok a szoknyámon, egyikőtök sírt, másikótök bepisilt. A legjobb álmomból felébresztettetek. Szalmával, rossz rongyokkal tüzel-
tem, a pernyét hajtogattam, tejet forraltam, lisztet pergeltem, és azzal hintettem be a fene-
keteket. Ünnepeken is egy fogás főtt, és kettőtökre jutott egy zománcozott tányér, alumínium
kanalakkal.

Adhattam volna többet? Az életetek akkora ajándék, amit talán meg sem érdemeltek.

A múltunkért okolsz? A világ volt hozzánk mostoha.

Később csatangoltatok. Iskola. Munka. Lányok. Legények. Idegeskedhettem, bajotok ne le-
gyen. Érdemes az irtózatoss küzdés? A tanulás nemcsak emel, el is távolít.

Én:

Nem gondolhatod komolyan.

Anyám:

Egyetlen vidám szilveszterem sem lehetett. A lázas készülődésből azt hittem, az a boldogság,
táncolni szerettem volna, pezsgőt inni, egy éjszakára nyomorúságaimról elfeledkezni, de
sohasem sikeredett.

Én:

És a szerelem?

Anyám:

Az igazi szerelmet a szegénység sem tudja megölni. Legszebb szerelem a gyerek.

Én:

Utánam még kilencet szültél. Véniségedre is megestél.

Anyám:

Legfiatalabb húgod születését szégyelltem. Vén gólya voltam. Mindent elkövettem, hogy elmenjen tőlem, leugrottam a padlásról, a szekrényt megemelttem, forró, sós vízbe ültem, magamba kaparásztam, de hiába, makacs pulyám az élethez ragaszkodott.

Az ember esendő, maga is csinálja a kiszolgáltatottságát.

Én:

Jó anya vagy.

Anyám:

Se hitványabb, se jobb másnál. Irigység nem kínoz. Véniségemre újra tanulom az életemet. A gyomrom már nem veszi be a szalonnát. Hová ugráljak? Az ember senkinek se kell, ha nem tud dolgozni. A nyugdíjamat elintézted, a kezedet megcsókolom érte. Nehezen igazodok el a hivatalos útvesztőkben, nem szeretem, ha tudatlanságomért bámulnak, mint a véres inget.

Én:

Könnyebben élhetsz.

Anyám:

Igazán élni nehéz.

Kifogástalan gyerekeim vagytok, a vejeim sem mondták még soha, hogy álljak arrébb. Az unokáimnak nincs foltos ruhájuk, gyenge kosztjuk, a zsíros kenyeret nem kedvelik. Az új uraknak a hámoszobás házak se jók, a vikendházhoz repülő kell, az autót elunták.

A közönyösség pusztít, a meg nem értés.

Miért maradtam végül egyedül?

Én:

Így alakult. Nem okolhatsz érte!

Anyám:

Könnyű pénzt keresni, a főlopósnak kezet is csókolnak. Ki jár biciklin? Az autót imádják, fóliába csavarják, szőnyeget tesznek a kerekei alá, fel ne fázzon! A gyerekeket azon hordják az iskolába, játékszobákat csinálnak, háborússal, fegyverekkel. A táskákat sült tésztával, kolbásszal, szalámmal teligyömöszölik. A jólétől puccoskodnak, irigykednek. A kövér kölykökre csak uborkával a kézben nézhetek, mert elcsapja a gyomromat.

A nevük meg a nyelvemet töri, Krisztián, Andrea... A pelenkát születéskor alájuk terítik, s holtuk napjáig élvezhetik. Hova visz ez? A család elsatnyul?

Már a kutya is sírkövet állítanak.

Én:

Egyiknek nagyon jó, a másik is megél.

Megbántad az életed?

Anyám:

Nem bánok semmit. Egy bánt már halálomig, hogy hat testvéredet megölte a szegénység.

Szeressetek! Küldözzessétek a leveleket!

7.

Én:

Mondd meg, hol hibáztunk?

Anyám:

Mindig hittünk.

Aztán becsapódtunk, tisztos munkáért tisztos boldogulást vártam, s önmagam roncsa vagyok. Az ügyesek, a forgolódók milliomosok.

Én:

Nem bennünk a hiba?

Anyám:

Megesik. A múltat könnyebb látni, mint a jövőt, csak fájdalmasabb. Feketézésünk idején hajtóvadászatot folytattak ellenünk, mert tisztességtelen haszonhoz jutottunk. A homlokunkra bélyogot sütöttek.

Én:

Nem emlékszem jól a gyerekkoromra, csak a sebeimre. És nincs irgalom, nem gyógyulok.

Anyám:

Sohasem akartalak megbántani.

Én:

Tudom. Feloldozás még sincs.

Téged férfiak kerülgettek. A kovácsmesterrel bújtál ágyba. A szobában fényes, új bútorok, a szekrényben ruhanemű, az ólban jószágok és nem éhezünk.

A lámpát az asztalon tartottuk. Eloltottad. Még el sem aludtam a páros ágyban, a kovácsmester már a hasadra feküdt. Siettetek? Nem volt elég az éjszaka?

Fújtattatok, nyikorgott a fekhelyetek, és nem tudtam elaludni.

Butának hittetek? Kisgyereknek, aki nem tudja, mi mire való?

Tudtam már, hogy mit csináltok a kovácsmesterrel. A szégyen és a fájdalom megvadított, mérgemben a lámpát lerúgtam.

Szültél neki is egy kölyköt. Szerencséje volt, hamar meghalt. A kovácsmester meg bevégezte a dolgát, visszaköltözött népes családjához.

Anyám:

Azt akartam, hogy apád legyen. A váláskor könyörögtem édesapádnak; nem baj, ha belőlem kiábrándultál, két szép gyerekünket együtt neveljük fel. Nem akarta, másnál is volt már utódja.

Én:

Ne szégyenkezz! Nem haragszom, mert lefeküdtél, szeretőt tartottál, de az életemre minek kötötted? Koloncnak?

Anyám:

Ezen már nem segíthetünk. Kihasznált, szalmazsákja voltam. Felépíttette velem a házát.

Én:

Kit érdekel a ház? Elmúlt. Kész. Vége van.

Anyám:

Akkor megkérdeztelek: kisfiam, kihez menjek? Válogattál, azt felelted; ennek olyan a foga, hogy a kukoricamálét sem tudja megrágni. Mindben találtál kifogást.

A mostohaapád úgy kommandálták. Két gyerekkel nem kapkodtak feleségül.

Én:

Elvett?

Anyám:

Nem. Vele mi bajod? Valahányszor hazajöttél, úgy mutattad, szereted.

Én:

Semmit se jelentett.

Anyám:

A maga módján nem volt gonosz.

Én:

Apámnak volt rossz.

Anyám:

Eddig sohasem mondtad.

Én:

Minek? A helyzetünkön változtatott volna?

Anyám:

Az iskoláid miatt, hogy ellenezte?

Én:

Nem. Sohasem akart az apám lenni. Még ember se.

Anyám:

Szigorúan ítélsz, és igazságtalan vagy. Boldog is lehettem vele.

Én:

Csalás. Magadat igazolod, hogy szebbnek tűnjön a sorsod.

Anyám:

Te is megtanulod. A rosszból lehet szépet hazudni, a hibákból erényeket.

Én:

Soha. Kijártam az ilyen iskolákat.

Anyám:

Ne hidd! Amíg élsz, szükség van a hazugságra, bár ezt nem tanítják.

Én:

A tanítást ne említsd! A csukott ajtókat. Kitűnő bizonyítvány, megbízhatatlan szülők: egyebek, kulákok, osztályellenségek, feketézők, kereskedők, rendezetlen családi életűek, iszákosak, kurvások, kurvák - ezt hagytátok a káderlapomon.

Felvételiztem volna, eltanácsoltak. Máshol próbálkoztam, félsiker. Bejáró lettem gimnáziumba.

Anyám:

Nem miattunk hagytad ott.

Én:

Pénzbe kerültem. Gumírozott esőkabátot vettem.

- Nekem sincs ilyen. Minek nagyfiúskodik? - mondta a mostohaapám.

- Tanul, ne legyen a másénál hitványabb! - felelted.

- Ilyen koromban már kenyeret kerestem, ennek meg semmi haszna.

- Négy évig gimnazista.

- Ne járjon! Iskola nélkül is megélhet. Micsoda drága kabát, az úristen se győzi.

- Nem te vetted! - szólt közbe nagyapám.

- Hallgasson! Otthon dirigáljon!

- Nem engedem a gyereket bántani!

- Magának is adok. Takarodjon ki a házból!

Meglökte az öreget. Közéjük álltam, úgy megrúgtam a mostohaapámat, hogy a küszöbre rogyott. A Porcsiny utcába, szülikém házába szaladtunk.

Másnap értem jöttél, anyám. Sírtál, fogadkoztál, könnyögtél, hogy menjek haza, mert felakasztod magad.

Akkor kerestem munkahelyet.

Anyám:

Te is hibáztál.

Én:

Legénykedtem, futballoztam. A falu elejének képzeltem magam. Az ital, az olcsó táncmulatság hamar megfogott.

Rizst gyomláltam. Fürgén követtem Bugyi Böskét, a muhar, a gaz véresre szaggatta a körmömet. Sárosan, térdig gázolva a piszkos vízben caplattam utána, kigúvadó szemmel szikrázó combjait, virító bugyiját bámultam. Tanyaudvaron háltunk, a szalmakazalban melléje hencsedtem, de az öregebbekhez bújít.

Első igazi keresetemet neked adtam, anyám, de az eszem Böskén járt.

Tanfolyamra kerültünk. Mozgalmi dalokat énekeltünk, kollektíven szórakoztunk, felvonultunk. Böském mással kacarászott.

Viselt vaságyak, összekérincselő takarók, kopott bútorok között töltögették fejünkbe a robbanómotorok működését, a társadalmi formák fejlődését. Gajmóssal együtt tanultunk. Az eleséget kicentiztük, gönceinket izgatottan cserélgettük, bokszt kölcsönöztünk, szappant, mutatósabb zakót. Gyűlés, kultúrpróba, kollektív mozilátogatás volt a világszenzáció. Bugyi Böske a padszomszédja gyűrűjét irigyelte. Elcsente. Forradalmi elveket tanultunk, ez a bűncselekmény atombombával felért. Kollektívan kutattuk, az iskolát tűvé tettük, és Böske bugyikorcában találtuk meg az ékszeret. Elítéltük. A kicsapástól töredelmes, síró önkritikája mentette meg.

A szerelmem öntudattá változott.

Tanfolyam után motoroknál dolgoztunk, a csatornákból vizet szívattunk a rizsföldekre. Pöfögött, füstölt a gép. Szalmakunyhókba bújtunk, éjjel-nappal örködtünk. Jóképű lányok dolgoztak velünk. Bugyi Bösket szerettem volna gerincre düteni, de elmafláskodtam.

Anyám:

Nem zavartunk semmiben.

Én:

Nem tudtam köztetek élni. Félttem. A falatokból sem jutott.

Pestre szöktem, a gyár befogadott, szakmára tanított. A harmincágyas hálósobában mégis nagyon egyedül voltam. Nem a város, nem a gyár rémisztett, nem fájt a hátrahagyott falu, de még sehová sem tartoztam, önmagamhoz sem.

Jól tanultam, de igazi szakmunkás nem vált belőlem.

Legtöbbször az ablakban ültem, lent csikorogtak a villamosok. A városhoz nem volt közöm. Üres maradtam, magányos.

Megidéztem a szülőföldet, a pusztuló szélalmot, a földekre vivő utakat. A homok felragyogott, nagyapám silány dinnyéit, a libalegeltető lányok bő szárú bugyijait is láttam, Bugyi Böske combja tövét.

És téged! Nagyon hiányoztál, mégsem akkor szerettelek a legjobban.

Anyám:

Ritkán látogattál meg.

Én:

Az éjszakai fapadoson reménnyel utaztam. Pedig mire várhattam? Csodákra? A falu közömbösen fogadott. Hajnalban siettem végig a betonon, már az ólban, az udvaron piszmogtatok. Örültem a megérkezésnek, s hogy ti ott vagytok.

A gyerekek mellé, a nyikorgó ágyba bújtam, az átmelegített dunna alá. A páros ágy deszkája leszakadt, a szalmazsák meggyűrődött, egy évtizedig törte a hátunkat.

Ébredéskor a testvéreim rám másztak.

- Mit hoztál, bátyja?

Erős vizelet szagát éreztem, Eszter alatt a vásott lepedő nedves volt. Felfázott? Ideggyenge maradt? Éjszakáról éjszakára bepisilt. Sohasem vittétek orvoshoz.

A pénzt sajnáltátok? Nem tellett? Első a beszolgáltatás volt?

Odaadtam a zacskó savanyúcukrot. Rágták. Mostohám meglátta, elvette, a kamrájába zárta porosodni.

Vasárnapi ebédet készítettél. Sohasem esett még olyan jól az étel. Az udvaron kapkodtál, tűzrevalót szedtél, henteshez szaladtál, ha mostohaapám húsravalót adott. Sorbaálltál. Hazakocogtál. A kamrából lisztet, tojást, zsírt kértél. Főtt a lakoma. Idomtalan galuskákat szaggattál, a hússal összefőzted, barna ragaccsá.

Szétporcióztad, először a mostohámnak szedtél, nekem, a gyerekeknek, és a lábas alján a maradék tiéd lett. Fél kiló hús hét éhes szájnak. A küszöbön, a gangon ültünk, és befaltuk volna az országot.

Anyám:

Tudom.

Én:

Alig ettél. A lábas alját nézted, az utolsó szem húst a részemhez toltad.

Anyám:

Nem voltam éhes.

Én:

Ne hazudj! Már nem csaphatsz be! Nem ismertük a repetát, az eléget, a teli has örömét. Később is, a könnyebb évek disznótoraiban mostohám apróra darabolta a hurkát, kolbászt, mindönknek egyformán. Megsütötted. Krumpliból se jutott elég.

Délután a határba kocsiztatok. Kinyitottam a szekrényajtókat, a mosatlan, vasalatlan holmi halomba zsúfolódott a tisztával összekeveredve. A polcok porosodtak, és érződött a megnyomorító szegénység szaga.

Elmentem édesapámhoz, asztalhoz ültetett, zsebpénzt adott, de nem tartóztatott éjszakára, hosszú letelepedésre.

Köszönöm jól vagyok, mondtam. Boldognak hittük magunkat.

Anyám:

Nem engedtem volna, hogy odaköltözz!

Én:

Tudom.

Este hazanyikorgott a szekerek. Testvéreim az ágyba estek. Vacsorára zsíros kenyér jutott, de az idegesség már a gyomromat szorította, nem futotta vonatjegyre. Nem mertem, nem akartam kérni az emberedtől, akit szándékosan nem hívtam apámnak, mostohaapámnak, mindig a keresztnévén szólítottam.

- Ennek a gyereknek meg nincs pénze vonatra - mondtad.

- Nekem sincs - felelte mostohaapám.

A szomszédba osontál, kunyeráltál. A kamrából tengerit, búzát loptál, hogy mégis tudhassam, van szülőanyám.

Örömmel utaztam el. Maradnom se lehetett, nem is akartam, köztetek már el se fértem. Csak ne szomorított volna.

Életemben a mostohám két mozijegyre valót adott, kölcsönt szívesen. Azt hittétek, megtanítottatok két lábon járni?

Anyám:

A többiekkel is így bánt, nem kivételezett.

Én:

Hidegekben a kemence köré szorultunk. A levegőt szívtuk el egymás elől. Ablakot sohasem nyitottatok, kiment volna a jó meleg. Mostál. Lucsokban tapostunk, a gőzfelhők a falakra tapadtak, izzadt az ajtónk. A döglött disznókból főzött mosószappan nehezen kopott. A vonat még nem indult.

Mostohám a lovagnál tanyázott, nem szeretett köztünk lenni. Sunyi, visszahúzódó természetét a háborúból hozta. Ritkán nevetett, akkor is hamisan.

Már megszerezted a vonatjegy árát. A teknő fölé görnyedtél.

Bejött az embered. Az ajtónál megállt. Féltünk.

- Mit csináltál megint, Bözsi? - mondta mostohaapám.

- Semmit.

- Ne hazudj! Tudod jól.

- Mit kellene tudnom?

- Gyere ki, megmutatom.

- Látod, hogy dolgozom.

- Gyere, míg szépen mondom!

- Hagyjál békén!

- Megverlek a fiad előtt is!

A rossz heverőn összebújtunk. Nem sírtunk, egy szót se szóltunk. És az fáj, nem tudom, mi történik, ha előttem megüt.

Hányszor vert meg? Megszámoltad?

Anyám:

Értetek türtem. Öt gyerekkel egyedül maradjak? A kicsiknek csak az apjuk volt. A kenyér szűken termett, sűrűn a végrehajtó. Félt az az ember, attól félt, hogy éhen halunk.

Én:

Mint az öcsém?

Anyám:

Ő megfázott.

Én:

Nem igaz! Még enni se tudott mit.

Anyám:

Gyenge volt a cseppecském.

Én:

Azt az időt már nem felejttem. Énekeltem érte a mozgalmi dalokat. Pest után segédként dolgoztam a faluban, a vízgépészeti vállalatnál. Jól kerestem. Olajos overallban jártam,

hatalmas csöveket készítettünk a vízhúzó motorokhoz. A vastag lemezeket szeletekre vágtuk, meghajlítottuk, összeillesztettük, hegesztettük. Vezettem a vágót, a nagykalapáccsal püföltem, a lemezeket köszörültem.

Hajnalban nem ettem otthon, üres hassal, üres zsebbel kezdtem a műszakot. Édeshúgom a kenyérbolt elé szaladt, a sor végét kivárta, és két pillényi karéjjal, közte halványfehér bolti zsír elkenve, megkeresett, hogy estig fel ne bukjak éhen.

A napok, a szerszámok egyformának tündek. A munka is. A piszkos, pókhálós ablakokon nem volt kedvünk kinézni. A lemezkályhákban tűz pattogott.

Nem ismertük egymást. Nem akartuk?

Lekötött a foci, a söröskorsók. Jól éreztem magam, a gátlásokat sem ismertem. Műszak után olajosan a tánciskolába toppantam, Bugyi Böskét felkértem, hazakísértem, a kapualjban sokáig fogdosódtam.

A mámor könnyen legyűrt. Fizetésnapokon a Fényesben söröztünk, eldaloltuk az ügyeletes nótákat, és kicsordult szívünkől a boldogság. Olcsó, kiadós ivásokat rendeztünk, az ételre sajnáltuk a pénzt, az ital, a cigánymuzsika hamar árokba dűtött. Hangoskodtunk. A piactér fáit levizeltük, lehánytuk.

Mégis akadt, aki szeretett.

Anyám:

Mindig szerettelek.

Én:

A fizetésem neked adtam, vagy kölcsönbe kérted. Egyedül jártam munkahelyre, ti a bolond földeken gazdálkodtatok, ami az államnak termett. Családunkat az éhenhalástól a tenyerem mentette meg.

Anyám:

Vissza is adtunk. Amikor elmentél a szakérettségire, szépen felöltözködtél.

Én:

Öltöny ruha, nagykabát, cipő.

Anyám:

Többre nem telt.

Én:

Nem hánytorgatom, csak emlékezem.

Anyám:

Emlékezni mindenki tud, abban nincs hiány, csak az őszinteségben.

Én:

Hazudok?

Anyám:

Nem. De a világ nemcsak belőled áll. Sajnálod, hogy segítettél?

Én:

Nem. De mi értelme volt? A lovak mindent megzabáltak. A földhöz, a jószághoz csak az örültek ragaszkodtak.

Hány ház árát fizettétek az adóba?

Anyám:

Kettőét legalább. Megnyúzták a bőrünket.

Mégis vagyunk.

Én:

A kicsi a karomban halt meg. Tüzelőtök nem volt? Miért nem loptatok?

Anyám:

Nem lopott ez az ember soha. Gyáva volt, félt.

Én:

A gyerekét ő csinálta. Ölt volna érte.

Anyám:

A zsidó orvos sem tudta megmenteni, azt mondta, nincs orvosság. Minek keseríted most a szívemet?

Én:

Nem bántani akarlak, hiszen szeretlek.

Anyám:

Az iskoláról beszélj! Azzal is öltél.

Én:

Katonásan neveltek. Énekszóval, feszes sorokban vonultunk a gimnáziumba. A lazsálást nem ismertük, kádergyerekek voltunk a munkapad mellől, új értelmiségnek szánva. Kollégiumban laktunk, sokágyas szobákban.

Megfáztam, kórházba kerültem.

Anyám:

Hónapokig nem kaptam hírt, a leveleket visszaküldték. Telefonálni se tudtam.

Én:

Fertőző osztályon feküdtem.

Anyám:

Mennyit sírtam, ki tudná megmondani? Orvost miért nem kerestél?

Én:

Hetekig széntablettával etetett. Bíztam benne, embernek látszott.

Anyám:

Az egyetemre mégsem jutottál el.

Én:

Osztályellenség lettem. Szakérettségi után felvettek az egyetemre, de gyorsan ki is rúgtak. Mozgalmas időket éltünk, s a párttitkárnak nem tetszett a képem.

Anyám:

Amikor együtt mentünk hozzá? Megfogtam a kezedet, sírva rángattalak az irodába.

- Miért tettétek ezt a fiammal? - kérdeztem.

- Gólyának gólya a fia - mondta a párttitkár.

- Akkor engem büntess! Én költöttem.

- Szégyent hozna az új nemzedékre.

- Hiszen párttag vagyok - mondtam.

- Majd nem leszel, arról is gondoskodok.

- Mi a baja? Melós vagyok, jeles a bizonyítványom, iskolába maguk küldtek - szóltam közbe..

- Most jöttök, amikor kértek? Eddig nem mutatkoztatok!

- Ha nem kellünk, ezután se keressél! - mondta anyám, és becsapta az ajtót.

8.

Én:

Mivel töltöd a napjaidat?

Anyám:

A testvéreidhez szaladok el, az unokáimra felügyelek. Malacokat nevelek, bár ne lennének, nehéz már a munka. Nem a magam kedvéért csinálom, meg se bírnám enni.

Az öreg házban a fényképeiteket nézegetem, teli velük a fal. Olvasgatok, a tévét bámulom. Az egészségem fogy, maródiskodok, de azzal is az idő múlik.

Gyűlésre hívnak, hozzászólónak. Szókimondó voltam világéletemben, a bokámat meg is ütöttem. A téveszelnököt váltjuk le, a szavazatom számít.

Eszi húgod a gyárból szabadságot kapott, a lakás átadását várja. Legkisebb testvéred, Eta esküdik. Csiribi-csiribá család ez, egyik sógorodnak ruhája nincs, a másiknak cipője, valaki mégis írja alá a házasságot.

Mit tegyek? Ígérni sem tudok, nincs mire. Ebédre futja. Együtt leszünk, az is csoda.

Ugye, itthon leszel?

Én:

Külföldre utazom.

Anyám:

Sajnálom, hogy hiányzol közülünk. Az öcséd focizik, azért nem rúgja le a port, hiába akarom. A vőnekvaló asztalos. Kicsike. Bántják részegen a sógoraid:

- Ezt a kisembert megeszi a puna.

Az ital egyenlenségeket szít. Csitítgatom a latrokat:

- Elhallgassatok, én szeretem!

Szemernyit se különbek, az életüket a kocsmába hordják. Fáj a kezük, fertőzést kaptak. Fia-talok és siránkoznak, bezzeg fusizáskor semmi bajuk.

Én:

Miért isznak?

Anyám:

Mind azt csinálja, az ital dönti sárba őket. Részeg embert meg könnyebben lepocskondiáznak.

Én:

Miránk is fűt-fát kiabáltak: hogy kanállal esszük a tetűt!

Anyám:

Aljasság volt. Egyetlenegyszer tetvesedtünk el, a háború alatt, édes húgod fejéből petróleummal űztem a bogarakat.

Szégyellsz bennünket?

Én:

Miket találsz ki?

Anyám:

Szívesebben elkerülnél? Utálod a szegénységet? Az nem bánt, csak egészség legyen.

Nem lesz fényes esküvő, adósságot nem csinálok, keresni se tudok. Annyira hittem, hogy lejössz. Nem szólok a sorsodba. Anyagilag nem győzöd? Nem kérni akarok.

Gondoltam, a két szép fiam megjelenik, számomra az ünnepnap. Ki tudhatja, adódik-e még alkalom, hogy lássuk egymást?

Én:

Vásároljál nekik! Itt a pénz.

Anyám:

Köszönöm, az állandóan hiánycikk. Egyik testvéred gyereket csinál, a másik esküdik, az isten se győzné őket támogatni.

Én:

Boldog vagy, hogy Etát férjhez adod?

Anyám:

Boldog. Beteg maradok már a föld tetején, nem támogathatom. Párjához tartozik, a sors összevissza nem lökdösi, testvéreire sem szorul.

Életem és munkám öröme vagytok, amikor nem leszek már, hiába minden. Ne a koszorúkat rakjátok a síromra, élve szeressük egymást!

Én:

Más témád nincs?

Anyám:

Édeshúgod a dolgozók iskolájában cifra dolgozatot írt. Ötvenhatban, amikor eltörött a lába, elszaladtam a tanácsra, hogy kórházba kerüljön. Ellenforradalom van, válaszolták, álljanak az útra, stoppal utazzanak! A zsidó doktorhoz talicskán toltam el a testvéredet, visszafelé begipszelve átkozott nehéz volt. Erről fogalmazott, csillagos ötösre.

Én:

Nagy újságot mondok.

Anyám:

Kisbabátok lesz? A feleséged vigyázzon, gyümölcsöt egyen, rengeteget mozogjon, üljön meleg vízre, hogy a medencéje nyíljon kifelé. Komoly dolog előtt áll, rágondolni is fájós, eleget próbáltam. Nálam nem nőttek meg, idekint iparkodtatok. Gyula öcséd szekíroz, hogy sokszor megpaskoltam, azért óriási. Nem bántottam!

Ha az unokáimat ütik, a szívemet szaggatják. Szóval hajlítsák, ne veréssel! Erőszakra nem szabad alapozni. A félelem félelmet szül, lázadást.

Szülő a gyerekének, fiú az apának nem lehet ellensége egészséges családban.

ÉN:

A csomagot megkaptad?

Köszönöm a sok cifraságot. Nem sejtettem, hogy az Imike unokám lába akkora, mint az enyém. A cipői jók, hőttem napjáig kiszolgálják.

Imike pajkos? Megijedtem, amikor átcsónakázta a Balatont, hetekig nem tértem eszemre...

Mit küldjek neki? Tökmagot, napraforgót?

A kistestvérehez mit szól? A vér sose válik vízzé, felnőttkorban megértik, segítik egymást. A korkülönbség nem baj. Legkisebb testvéred, Eta születésekor húszéves voltál. A föld alá bújtam szégyenemben. Mégis felnőtt, az esküvőjét várom.

Az állam segít a gyerektartásban, s nem olyan szegény sorban neveled, ahogyan cseperedtél. Bár megérhetném a születését, fürdetném, pesztrálnám. Ugye, megengeded?

Fiút szeretnél? Egészséges legyék, az anyja is, hogy felnevelhesse, te pedig tudjál dolgozni.

ÉN:

Egészséged?

Anyám:

Szédelgek. Az agyam ki-kihagy, a gyógyszert marokszámra szedem, de igazán nem hiszem, hogy használ. A ruhaanyagok örülök, finom szabóval csináltatom meg. A csizma egészen pászol, úrinő leszek vénségemre, megérem, hogy nemcsak a rokon gyerekek köszönnek.

ÉN:

A testvéreim?

Anyám:

Eszi húgod házat megnézed? Szép, de sok a tartozás, öregkorukig törlesztik. A mi időnkben így nem lehetett, a csupasz kenyér szerencsének számított. Megviselte a szívét, idegbolond. A vejem télen-nyáron az itálra fusizik. A másikkal igen illenek, a kocsmába bérletet váltottak.

Idősebb sógorod a kezét operáltatja. Induláskor annyira csókolt, az egész életrevalót kiadta. Megkorholtam:

- Amikor a lányomat szidod, nem jut eszedbe, hogy engem alázol?

A múltkor húgodéknál nézegettük a csomagot, amit küldtél. Gyönyörködtünk, és egymás nyakába borultunk. Sírtunk. Elugattam az időt, sötét estére járt, az utcán elestem. Az okulárem ripityára tört.

ÉN:

Kész. Tessék!

Anyám:

Elhoztad? Nagyon megköszönöm. Mibe került? Megküldöm az árát.

ÉN:

Ne szégyeníts meg vele!

Anyám:

Csodálatosan jó, még a vakság ellen is van orvosság. Újra olvashatok, más egyéb az alváson kívül már nem hiányzik. A koromtól még dolgozhatnék, de nem bírok, a munka megett.

Én:

Magadról beszélj! A gyógyszer használ?

Anyám:

Biztosan erős a szívnek, meg akar robbanni, úgy fáj. Nem tudom, mi a bajom. Pihenni, nagyságáskodni szeretek, az idegeskedéstől óvakodom.

Fulladozok. Nem sokat ér így az élet, de nem dobom el.

Én:

Megnézem a Porcsiny utcát.

Anyám:

Eredj csak! Akad látnivaló.

Régi és új házak. Hajlékot könnyebb emelni, mint az embert.

Vaskerítések, tágas ablakok, televízióantennák. Az utca módosabb. Az öreg bolt bezárt, csengője rozsdásodik. Deszkatábla a falra akasztva, rajta krétával: mák, fűrészpör eladó.

Eladó a ház.

Eladó az élet.

Öreg boltos az ablak mögött a leghosszabb utazásra várakozik. Szürke eső hull.

Kiket keresek? Önmagamat?

Szülikém hajlékán az ablak változott, és a villany bevezetve.

Boldog lehetnék itt?

Képzeletben szeretteimet feltámasztom. Szülikém töksárga arca süt a betegágyból, értelmetlenül motyorász. Időnként kitisztul. Reménykedőn a sorsomat kérdezi: merre hánytorgok a nagyvilágban? Párnája alól a dugdosott pénz zsebembe vándorol. Erős, savanyú szag ütögeti a mellemet, a csontszárazra pusztult nagyanyám és a földes szoba változatlansága.

Juli néném rendületlenül veri a csipkéket, az orsók hangosan zörögnek. Álmait színes fejű gombostűkkel öltözteti.

Nagyapám borostás arca az asztalnál trónol, lajbizsebéből használt cseréppipa lóg, a fekete kalapot fényes zsír díszíti.

Ennyi maradt belőlük? S csak az én emlékem? Lehangoló kép. Múltam igazolása: innen küzdötte fel magát az osztályharcos; a petróleumlámpa fényénél; családi életkép; a felszabadulásra várva; meghal vagy megmarad?; mennyibe kerülhet egy koporsó?

Mennyibe kerül az élet? Megfizetjük? Túlfizetjük?

A Rézpikuék háza tenyérszerű, nádtetős. Semmi sem változott. Elhanyagolt udvarán ütött-kopottól, árnyékszék. Piros rongy libeg az ajtó helyén.

A házat többen lakják, Rézpikué a kisvége, öt gyereknek, két felnőttnek. Állva is szoronganak. Két ágy, ágynemű nélkül, parányi kályha, szekrény. Ide térnek meg óvodából, iskolából, munkahelyről.

A kölykök ingben, kezeslábasban ugrálnak az ágyon, sötétedéskor lefekszenek. Lábbal egymásnak.

Rézpikuné:

- Minek iszol? - kérdem a férjemtől.

- Igyál te is - válaszolja.

Csend.

„Megtaláltam a gyerekkoromat?” - tűnődöm.

Az óvodás kislány hízelkedik. A konyhában krumplileves fő. Rézpikuné lámpát gyújt, de a kicsi zug homályos marad.

Lehet itt tanulni? Élni?

Kérdezősködjek? Nekem jobban fáj.

Idegen vagyok. A kultúrmáz rajtam.

- Hol szeretsz? Itthon vagy az óvodában? - kérdezem.

- Ott mindig jól főznek.

- Itthon nem?

- Nem.

- Megvernek?

- Igen.

- Szoktál bort inni?

- Szoktam.

Berúgatták. Nevették. Tetszett, ahogy tántorog, dülöngélt, s nem forgott a nyelve. Össze-csuklott. Muris lehetett; fizetésnap, ingyen cirkusz, ingyen öldöklés, a szegénység ingyenes önpusztításai.

Fizetéskor telik, másnap vékony a kenyér. A purdék a boltban nekiesnek, harapják, rágják, morognak egymásra.

A kislány dörgölődik. Jó szót, simogatást remél. Nem mozdul a kezem.

„Félsz? Nem leprás - gondolom. - A szegénység nem ragályos. Már elfelejtetted?”

Rézpiku vállalatnál, felesége szövetkezetnél dolgozik.

Ismerősöktől, keresztszülőktől csomagok érkeznek, szép, drága holmik.

- A gyerekeket állami gondozásba nem adjuk. Nem vagyunk ellenségük.

A kislány születési hibás. Elesett vele az anyja? Teli zsákot cipelt? Rézpiku eltángálta?

A kamrából ócska meséskönyv, újság kerül elő. Szétosztódik. Nézik, hajtogatják, a kölykök összevesznek.

- Csak lakást kapnánk, jobban haladnánk.

„Azt megkapjátok, de az igazi életet soha” - gondolom.

Rézpiku a régi utcában maradt. Mámor-hívóként olcsó mákony emészt.

Rézpikuné:

- Akkor halálos a csend, ha az apjuk megjön.

Figyelik, mit csinál.

Megérkeztem. El se indultam?

A sorsomat hányszor kezdem újra?

Kitámolygok. Gyerekkori társaimat keresem. Hol, merre vagytok? Lyukas gyomrúak, lopósak, falurosszák, marelkodók és olcsó öröműek?

Hányfelé járunk a hucimucinkkal? Megtaláltuk a boldogságot? Autó dudál, Gajmós vezeti.

Mellé ülök.

- Boldogok voltunk mi akkor? - kérdem tőle.

- Boldogok - mondja Gajmós. Mutatós háznál fékez. - Nem tudtuk, milyen a világ, és a Porcsiny utcában egyforma volt a szegénység. Ez a házam, kerülj beljebb.

Szép. Gazdagon berendezve, televízió, rádió, lemezjátszó, új bútor, cserépkályha. Feketekávé fő.

- Azóta is a vállalatnál dolgozom. Hegesztőszakmát tanultam. Becsülnek, kitüntetések, külföldi jutalomuduléseket kaptam. A hetedik-nyolcadik osztályt elvégeztem. A munkám felelősségteljes, minden centiméter hegesztést röntgeneznek. Naponta egy métert haladok, élvezem az anyag alakulását, Örülök, ha jóra csinálom.

A ház fél életmű. Hatalmas ablakkal, hosszú folyosóval, csempézve, padlózva.

- A Porcsiny utcába sűrűn jársz?

- Nem - mondja Gajmós. - Elmúlt felette az idő.

9.

Szülém vár megint az öreg házban. A villanyfényben kicsi szemét rám emeli.

Én:

Miért nem alszol? Valami bajod van?

Anyám:

Fájós, hogy nem leszel itthon a lakodalomban, de erről nem tehetek. Kevesen ünnepelünk. Eta világoskék ruhában, a tanácsházán esküszik, fátyol nélkül. Nem várja meg, míg megvehetik! Csak legalább sírig tartó házassága legyen. Tisztán adom férjhez, mint a másik kettőt.

A pénzeden két garnitúra ágyneműt, két lepedőt, paplant, négy törülközőt, négy törlőruhát, magamnak szandált vettem. Még két kannát vásárolok. A nevükben is köszönöm az ajándékot. A vőlegény szülei nem nézik jó szemmel a házasságot, a keresztszülei támogatják.

Én:

Mit főzöl?

Anyám:

Levest, pörköltet. Tésztát, italokat a presszóból hozok. Fényképet csináltatok, elküldöm, legalább nézd meg, mert a családot lassan elfelejtet.

Gyula sem ír, nem jön, amíg nem köröztetem a szemtelenjít. Szégyell? Szegényen neveltem, de ahol öt szép gyerek felcserepedik, nincsen vagyon. A lányaim meglátogatnak.

A kis vőm jónak látszik, megosztja vélem a falatokat.

Én:

Akkor nincs hiba.

Anyám:

Nincs.

Én:

A szövetkezetben?

Anyám:

Fejtetőre fordult a világ. Az elnök prűszköl.

Én:

Belépéskor te is prűszköltél.

Anyám:

A sorsom kényszerített. Másra se kerestem, beszolgáltatás, adó, tartozás, kamat, végrehajtó, lovak, kölykök, esztendőig még egy bugyogóra sem futotta. Az élettől is elment a kedvem.

A közösről mit tudhattam? Nem érdekelt. Abban bíztam, rosszabb már nem lehet. Aláírtam a belépést, a zaklatástól egyből megszabadultam. A mostohád bujdosott, nem mert napközben mutatkozni, félt, hogy az agitálók agyonverik.

Szóbeszéd járta, ha kimaradunk a szövetkezetből, az állásodnak is lőttek. Elfáradtam. Nem mindegy, hol gyúrom a földet? A mi vagyonunkból nem kapott lábra a kolhoz.

Dolgoztam. Nem azt néztem, ki parancsol, hanem hogy haladjak. Zárszámadáskor üres maradt a tenyerem.

Én:

Sokat dolgoztál a közösben.

Anyám:

A tehénistállót meszeltük. A jószágokhoz fekete autón érkeztek a fejések, a párttitkár, a téeszelnök, az állatorvos. Olvasták a táblákon, melyik tehén mennyit ad. Nem dolgozhattunk, a padra ültünk, a szánkat is tartottuk. A gazdám az állományt mutogatta, a tejtermelést dicsérte. Az urak elporoltak.

Én:

Hozzátok szóltak?

Anyám:

Nem vettek figyelembe. De én a gazdámat megkérdeztem:

- A jó takarmánytól is ennyire keveset tejelnek a tehenek?
- Ez csak kirakat, Bözsi néném. Egy szál takarmányunk sincs.
- Kihajtásig mit esznek?
- A fejünket. Nem két tehén van, mint otthon az istállóban.
- A miénk hasznot adott. Ezekről aranyat fejnek, olyan drága literje.
- Közös tehenek, azért kerülnek sokba - mondta a gazdám. - A libáknál megmutathatja, mit ér a kezecskéje. Gondozónak javasoltam.
- Enyveskezőekkel? - kérdezte anyám.
- Egyedül lesz a tanyában.

Én:

Elöttem van. Imit hazahoztuk. A libaszaros tanyában laktatok, bűz, piszok mindenütt, enni-való alig. Kedveskedtél, tojás, szalonna termett az asztalon.

- Más nincs? - bosszankodtam. Arra gondoltam, két patyit levághatnál, a fiam libahúst még úgysem evett.
- Nincs. Ezen élünk hónapszám - felelted.

Az avas dunnák alatt aludtunk, a libagané szaga ruhánkba szívódott. A fiamat reggel a sáros kocsíúton ölben vittem a zsidó orvoshoz.

Valahányszor hazatértünk, betege lett. Nincs ellenállóképessége?

Az a szegénység megölné.

Anyám:

A törzsállományt neveltük, csodájára jártak a megyéből. Addig nem ettem, amíg a dolgom el nem végeztem. A libák közt aludtam, kicsi korukban úgy vigyáztam rájuk. Kenyeret, szalon-nát az ölembe porcióztam. Az állatorvos elébem kucorodott, két katonát megevett, és azt

mondta: úgy szeret, mint az anyját. Máshol már messziről lesik, hogy kedveskedjenek, de néki nem az hiányzik, a szép jószágnak örül. Nem hullt el a liba. Meg se ettük.

Tömtük, Erzsébet napkor gyönyörűek voltak. A gazdámék köszönteni jöttek, az állományt is megnézték. Szégyenkeztem, zsíros kenyeret tudtam csak kínálni. Az elnök elvtárs fanyalgott.

- Bözsi néném, libát miért nem vágott - kérdezte a gazdám. - Maga után senki se számolja.

- Nem az enyém.

Hamar elporoltak a vendégek. Mostohaapád sunyított.

- Bözsi, ezeknek liba kell.

- A közöséből nem adhatok - mondtam.

- Ráfogod, hogy elhullottak. A kenyéradóidat sérted meg? Normális vagy? A szépet és a javát úgyis ők hordják el, ez a szokás. Megorrolnak rád, a sarkadat hátrakötik.

- A gyerekeimnek sem adtam. Vegyük elő a kést?

Én:

Elővettétek?

Anyám:

Két szép libát kiválasztottam, elvágtam a nyakát, zsákba tettem. Mostohád éjszaka hazavitte, az elnök kerítésén belökte. Ő meg azt hitte, valaki szórakozásból dögökkel traktálja. A cigányok ették meg.

Én:

Inkább éheztek?

Anyám:

Kenyéren és szalonnán voltunk. Nem loptunk. A rossz nádas ház helyett ezért nincs palota. Ebből pusztulok ki, arra megteszi.

Én:

Jól kerestetek?

Anyám:

Éjjel-nappal tömtem, a libákat sajátomként szerettem. A hizlalás sikerült. A kereset nem sokkal hajazta azokét, akik a közösbe aludni jártak, otthon meg szakadásig güriztek.

- Bözsi néném, kitüntetjük - mondta a gazdám.

- Szomorú fűzfára medáliát?

Én:

Növénytermesztésben is dolgoztatok?

Anyám:

Mindenütt. Kukoricát kapáltunk, markot szedtünk, az egész család a határba járt. Tisztító-brigádnak nevezték.

Én:

Üdülni mégsem vittek el?

Anyám:

Soha. A libákat sem hagyhattam. Rögtön elfoszosodtak volna, mert a gondozók lopkodták a takarmányt, a háztájiban kamatozott. Mindent megláttam.

Mostohaapádnak is a vesztét okozta.

Én:

Micsoda?

Anyám:

A látás. Jámbor, becsületes ember volt, a téeszben raktárosnak tették, mert adott a rendre. A takarmányt kimérte, mint idehaza a kosztot. Pocsékolás, pazarlás nem lehetett. A telep ragyogott, a szalmaszálat is felszedte. A sertésgondozók nem szerették, mert nem lopott velük, lopni sem engedett. Megfenyegették: ki ne menjen a telepre, agyonütik.

A gazdám pártolta. Fülébe duruzsolta:

- Olyan a telep, mint a patika, ne féljen, nem bántják, aki hozzányúl, a hatalomra emel kezét.

A dicséretet megérdemelte. A kiselejtezett malacokat sem hagyta elpusztulni, hárommázsásra felhizlalta. A gondozók zsákban lopták el a takarmányt, és eldugták. Ő visszalopta.

A kanok karikázásakor fejbe verték. Orrán, száján bugyogott a vér, az arca felfúvódott, a szíve kihagyott. A mentő eszméletlenül vitte el.

- Ki ütötte meg? - kérdezték, ahogy észre tért.

A jegyzőkönyv szerint a kan nekiugrott, ellökte, hogy a betonba verte a fejét. Semmi bizonyíték.

A kórházban más véleményen voltak.

Én:

Kikkel dolgozott?

Anyám:

Emberfélékkel. A kocsmát, a maguk hasznát nézték, a dologért nem tülekedtek.

Italosan hengegtek:

- Lecsaptam a vén zsugorit. Az én fiam is ütötte, de nem vallott.

Mostohaapád belehülyült. A fejét megmütötték, leszálékolták élőhalottnak. A gyógyszer marokszám ette, de nem vált egészségessé. Motyogta, hogy beszélték fölötte:

„Vedd el tőle a kulcsot! Most már viheted a szajrét! Te még nem adtál neki?”

Igazából ki sem vizsgálták. Üzemi baleset. A téesz keveset törődött vele, beteglap sem volt az irodán.

Mostohád hallgatott. Ha a kanok között marad, felfalják. Cifra eset. A közösség szolgálatába belepusztul, aki komolyan veszi? Zsiványként máig élne.

Az elnökünket végül le kellett váltanunk.

A gazdám kérlelt, nyissam ki a szájacskámat a gyűlésen, ne rázza már tovább az epret ez a vezér! Megtettem.

Jól megtapsoltak, máskor biztos nem hívnak, de azzal nem törődtem. Kipakoltam: mi, öregek akkor kellünk, ha a kezünket szavazásra tartjuk. A szavalatoktól csömörünk van; gondoskodnak rólunk, törődnek velünk. Eddig nem vettük észre. Sohasem kérdezték meg, hogy mi-ből élünk, pedig a munkánk után bőven tettünk a közös asztalára.

Sok piszkosság kiderült egyszerre, mert úgy akarták a vezetők. Az elnököt leváltottuk.

Meg akar zavarodni. A jó módból kitelt, idegosztályra jár, az irodán könyörög, vegyék vissza!

Nincsen már sikere. Táppénzen, tengődik, amíg másik zsíros helyre teszik.

Én:

Jól fizet a szövetkezet?

Anyám:

Amikor beléptem a közösbe, még nem volt gép, megragadtam a ló kantárját, el-vissza vezettem az ekekapával egész nap egyetlen munkaegységért, amire krajcárokat osztottak. Az istálló elébe meg másik lovat rajzoltam, a porból hátha megéledne, és segítene a tömérdek munkában.

Kezdetben a cukorrépát négykézláb egyeltem, a fizetés hónapszáma elmaradt. Elvitte a deficit.

Az idén négy nap alatt kiegyelték, aki dolgozott, háromszáz forintot keresett estig. A munkások tolongtak, de nem jutott mindnek répa föld. Nem idegesít, nem irigykedek. Más a helyemben már a diliházat megjárja, én inkább a paplanos ágyban haljak meg.

Van már gép rogyásig, a rozsdá eheti. Én kikoptam a jókból, tengek-lengek. Legalább becsüljenek.

Én:

Igaz.

Anyám:

A téesz ünnepségre hívtak. Nyugdíjazás óta az első figyelmesség.

Szívesebben dolgoznék a nyavalyáskodás helyett, de a szívemnek nem tetszik a levegő. Így kell elfogadnom, én is voltam fiatal, ha igaz. A munka nem fáj, csak a lustaság, s elég baj az, hogy a nyugdíjasság az utolsó munkahely.

Én:

Mulattatok?

Anyám:

Az öregek napja estig tartott. Boldogságban, szeretetben részesültünk; ünnepi beszéd, fél deci pálinka, birkapörkölt, sör, bor, kinek mi tetszett.

A cigány muzsikált. Az asztalunknál üdvözölt engem, azt húzta: „Látod, édesanyám, mért szültél a világra?...” Sírtam egy sort, hiszen nincsen perc az életemben, hogy ne rátok gondolnék.

Akadtt négy emberem, de egyikkel sem mentem el, azt hazudtam, nem tudok táncolni. Édes-húgoddal összenéztünk és nevtünk.

Mindent megért, szenzációra sikerült a mulatság.

10.

Én:

Boldog vagy?

Anyám:

Lehet, hogy boldog vagyok. Ha levettetek volna minden gondot a vállamról, elpusztulnék. Így meg a teher nehéz. A szeretettel életet hordtok a házamba. Vállalom, többet nem tehetek.

A lányaim jók. Mindhárman az itthoni gyárban dolgoznak. Eta bírja legjobban, évek óta sohasem hiányzott, esküvő után is ott marad. Az orvoshoz elkísért. A medicinát szedem. Igazi öröm, ha az egészség és a pénz a koporsóig tart.

A pénzednek örülök, még jobban a látogatásaidnak, leveleidnek. Se engem, se a malacaimat nem tarthatod, a családotról gondoskodj, annyi, mintha nekem nyújtanád.

Visszatérítsem, amit adtál?

Én:

Viccelődsz?

Anyám:

A szeretet forog és körbevesz. Eszti lányom is örködik felettem, mint a gyerekein. Fizetetlen napot kér a gyárból, visz a doktorhoz. Nagyságos asszonyt játszok, jól vagyok, ha semmit se csinálok. Gyalogolni döglesztően nehéz.

Az öregebbik vejem a téeszben tápot kever. Lop. A csomag tejport hozza, eladja, és az árát a torkán leereszti. Ha tisztességesen dolgozna, bővebben keresne.

Senkinek sincs pénze, ha nekem nincs, a kis nyugdíj ilyenekre osztódik el.

Én:

Takarékoskodsz is?

Anyám:

A bankban háromezer forintot tartottam, a rosszabb napokra. Hirtelen megbetegedtem. A vén piszkos mostohád meg, amiért köhécseltem, megszólt:

- Meg akarsz fertőzni, Bözsi?
- Eredj már! Nincs olyan bajom.
- Honnan tudod? A szobát teliköhöggöd.
- Hol köhögjek? A hóstyán?
- Van családod, eredj hozzájuk!
- A saját házamból kizavarsz? Micsoda gané vagy!
- Ne abajogj! Visszajöhetsz, ha meggyógyultál.

Én:

Elmentél itthonról?

Anyám:

El. Hülyével veszekedjek?

A nagykabátom zsebe lyukas, az aljába rejtettem a pénzemet és a takarékkönyvemet. Azt hittem, nem találják meg.

Meglelték, és leeresztették a torkukon. A két jó sógorod úgy berúgott, nem ismerte meg egymást, az egyik tízkor, a másik éjfélkor tért haza. A húslevest villával ették. Nem emlékeznek semmire. Ital nélkül sokra haladhatnának, a családjuk nem sínylené meg.

Én:

A te pénzed verték el?

Anyám:

Mind egy szálig. Fillér nélkül maradtam, csak vártam, de tőled szégyelltem kérni.

Nálatok nincs ilyen, ugye?

Én:

Nincs. Régen előfordult.

Anyám:

Miért ittál?

Én:

Nem nőtem ki a gyerekkorból. Azt hittem, megnyomorítottatok, és sohasem tudok kiegyenesedni. Semmit sem akartam. Hagytam, hogy sodorjon a vihar. Az ital megszépített, igazolt, elfelejtettem a nyomorúságomat. Cserében ellopta az erőmet, a szellemi cselédsoron felejtett.

Anyám:

De már nem iszol?

Én:

Nem. Akarok valamit, ahhoz erő kell. Néha a szenvedés is, de nincs más választásom. Aki kolompot kötött a nyakába, hangosan rázza!

Anyám:

Az unokáimnak nem küldök semmit. Ne haragudjanak, vegyék úgy, mintha gazdag volnék, és sokat adnék.

Imike jól tanul? Arról is lemaradtam, hülyeségemben azt hittem, csak úgy szerethetem az anyámat, ha közlőrlől nézem. Ingyen okítottak volna, az eszemért.

Jobbra-rosszabbra sikerül? Ki tudja?

Én:

Gyerekszobával lehet, hogy okosabb, híresebb lennék.

Anyám:

Akkor nem futotta, örültem, ha nem éheztek. Most a gyerekszoba divat, a fényes bútorok. Az öregekre kevés jut.

Veszek harminc libát, és megtömöm. A nyugdíjt kiegészíti. Szeretnék még hozzátok is eljutni, csak hosszú az út. Az időm megengedné.

Én:

Gyere. Várunk.

Anyám:

Más nem érdekel. Megbékéltem a világgal, gyerekeimnek, unokáimnak élek, ami még hátravan, azt úgyse bőven mérik.

Enyém az árnyékos oldal. A feleslegesség érzése nem pusztít, amíg a kezemet mozdíthatom, használok. Leltárt sohasem készítettem. A meleg teának, süteménynek, levélnek, látogatásnak tudom az értékét.

A gyógyszer és ti tartjátok bennem a lelket.

Én:

Nyugalmas az életed.

Anyám:

Az aztán nagyon. A biciklim sokat mesélhetne, se az elsőn, se a hátsón nincs világítás.

A húgodékhöz késő este gyógyszert szállítottam. Elöttem személyautó állt meg, a vezetője, Gajmós hozzám lépett. A kezét mutatta.

- Nézze, Bözsi néném, hogy reszketek!

- Mi a baj, fiam?

- Gyerekeim vannak. Ha magát elütöm, börtönbe csuknak.

- Nekem is vannak. Éppen az unokáimnak viszek egy táska orvosságot. Értük feláldozom magam.

Megmutattam a medicinát.

Én:

Ez nem tréfa.

Anyám:

Mit csináljak? Így történt.

Én:

Minek biciklizel? Busz is közlekedik.

Anyám:

Ki győzné fizetni?

Én:

Hozzánk mikor jössz?

Anyám:

Névnapodra akartam, de kevés az erőm. Ha jól lennék, elgyalogolnék, hogy lássalak titeket. Nincs a fejeteken annyi hajszál, ahányszor rátok gondolok.

Újságolta a húgod, hogy autóval mentél át a falun. Látott, integetett. Nem értél rá hozzám beszaladni?

Lecsót készítettem, a boltból vaját hoztam, megágyaztam, hogy jössz. Vártalak. Sokáig virasztottam. Mégse hinném, hogy elkerülsz a házamat. Eszti dinnyét akart küldeni a családnak, de gyorsan elporolt a kocsis. Sógorod szekálja; idegennek integetett. Csakugyan erre vitt az utad?

Én:

Nem.

Anyám:

Tudtam. Megéreztem volna.

Én:

Érdemes volt bennünket felnevelned?

Anyám:

Az a rend, hogy folytatjuk egymást. Még az álmotokat is tudom.

Én:

Az unokáidnak mit üzensz?

Anyám:

Vigyázzatok a családra! Influenzajárvány söpri az embereket. Szeretném látni a gyerekeket. Te állandóan dolgozol, Imikének meg olyan vagyok, mintha nem is lennék. Az itthoni unokáim sűrűn beszaladnak, nyálnak-fálnak.

Én:

Gondold meg! A vonat nem vár.

Anyám:

Szerettem volna veletek névnapozni, jó egészséget, sikert kívánni, de nem piszkoskodok oda. A rossz nádas házba való vagyok.

Én:

Haragszol valamiért?

Anyám:

Nem haragszom, de miért nem mondtad meg múltkor, hogy ne fáradjak el hozzátok. Egy kanálhoz nem nyúlhattam, egy krumplit nem tisztíthattam meg, pedig nem lennék fertőzött beteg. Az ajtót mosni akartam, azt mondtátok, már letörölgettétek. A kicsit, Krisztiánt meg se puszilhattam. A pelenkát se teríthettem alá! Szerettem volna nálatok sokáig maradni, de nem biztattatok. Eszti húgodnál hámozhatom a krumplit, a kölykeire is vigyázhatok. Jobb ez így, őszintén.

Ne feledkezz meg róla, szülsz, ha szegény is!

Én:

Ugyan, anyám. Hiszen szeretünk.

Anyám:

Megértem, a nagy fiad saját kezűleg írt, hogy az iskolai szünetben eljön. Szívesen látom.

Jó megülőképeséged lett, hónapokig nem vagy kíváncsi rám. Zavar, hogy ügyefogyott, szégyen maradtam? Akinek nem tetszik, annak sok mosóport rendelek, hogy a kezét áztathassa, fertőzést ne kapjon!

Én:

Az öcsém végleg hazaköltözött?

Anyám:

Megtért. A kisvége az övé. A takarítással öl, hogy látogatók keresik, rend legyen. Nem tudhatom, mit akar, talán hazudott a lánynak, hogy előkelő családból származik. Az urak, a fiatal dámák itt megrémülnek, egyből visszafordulnak.

Valami nagy fejnek mondott engem, de a hazugságot nem állhatom. A szoba belsejét színes képekkel, meztelen nőkkel kirakta. Nem bánnám, csak folyton szekíroz.

- Ez nincs jól! Mit csinál, anyám? - kérdezi. Nem lennék a felesége! Rosszabb az apjánál, kikészít. Kicsit főzzek, mert jégszekrény nincs! A körmöm vágjam le! Mossam meg a kezem!... Azért nem jössz látogatóba, mert nincs rend, enni sem tudsz jóízűen. Ha tiszta kis asszony volnék, máshogy fordulna.

Miből? A vékony nyugdíjból? Igazi művészet beosztani.

Gyula a városban megváltozott. Miért jött vissza a jó helyről? Hogy a Fényesben pincérkedjék?

Csak üdítőt iszik, nekem is azt vesz. A sógorait állandóan leckézteti, tartoznak neki. Megszégyeníti őket:

- Akkor igyatok, ha pénzetek van. Azért keressek, hogy kipisiljétek? - kiabálja.

Nem ad hitelbe italt, vessék csak le ingjüket-gatyájukat, ha mulatni akarnak.

- Nem szégyelled ezt a házikót? - kérdelem tőle.

- Az előtte lévő eltakarja - válaszolja.

Én:

Nem építkeznek?

Anyám:

Tapasztani akar. Igazán örülök, ha fészekre lel, öreg napjaimban senkitől sem kell félnem, megvédelmez. A szobát bezárja, nehogy a testvérei elhordják a holmiját. Fürdőkádat szerez, mert nem tud lavórban mosakodni.

Én:

Nem vagy egyedül. Nem félsz a szomszédtól!

Anyám:

Megmoshatnád az öcséd fejét, esténként váltogatja a lányokat. Nem fél, hogy baja lesz? Rám parancsolt, ne zavarjam őket!

Én:

Majd lehiggad.

Anyám:

Autót szeretne. Nem ülök én már abban, pedig az utcában végigvihetne.

Más utakon jártok, ez idegesít.

ÉN:

Ne idegeskedj!

Anyám:

Öreg cseléddel minden megeshet. Gumicsizmát, melegítónadrágot vásároltam. Odaadtam 562 forintot, a számla 262 forint, 300 visszajárt. Égett a pofám, de kardoskodtam.

A boltos nem akarta elismerni, dérrel-durral átolvasott minden pénzt, s ha ki nem ugrik a többletbevétel, rendőrségre vitet.

ÉN:

Mindennapos eset. Ne rágódj rajta.

Anyám:

Az igazságomat se követelhetem?

ÉN:

Az egészséged megy rá. Inkább az unokáidra gondolj!

Anyám:

Nem lesz több kisbabátok?

ÉN:

Nem.

Anyám:

Eta húgod terhes. Hazaküldhetnéd a használt ruhákat, segítene. Megvihetem a hírt, hogy számíthatnak rá?

ÉN:

Meg.

Anyám:

Szaladok.

11.

Én:

Alszol?

Anyám:

Nem. A könyveiden az eszem, amit a szegénységről összeállítottál. Olvasom és sírok. Mondják az ismerősök, ezt elég leírni. Hát még megélni?

A könyvekben nem az igazat írtad! Elfelejtetted? Azt nem szabad. Nem kecskét, hanem lovat ütött agyon a mostohaapád, s ebben az öreg nádas házban laktunk, nem cselédházban. Rosszul emlékszel? Az igazságtól félsz? A szegénytől? A szenvedéstől?

Én kibírtam. Nem panaszkodom, akkor azt felelik: mire és mi kell már magának? A szépet és a jót szeretném.

Sokan magukra ismernek, de úgy tesznek, hiába tanítol, amit ellophatok, nem hagyom másnak. Pénzéhes emberiség, pedig a sírba nem viszi, meg sem válthatja az életét.

Én:

A gyerekek?

Anyám:

Édeshúgodnak a száját igazán befoghatnád.

Dinamót keresett, a boltos hímtelt-hámolt, hogy miért nem rendelt, de Ibi leintette:

- Maga csak a kurvákkal törődik.

Öcséd is megunta az öreg házat, elköltözött újra a városba. Egyedül hagyott. Nem állhatok az útjába, első az ő érdeke. Semmi sem zavar, csak jól legyetek, az nekem igazi kenyérgyár. Ugye, elégedett vagy? A plafonig ugorhatnék, hogy ilyen a fiam. Imike és Krisztián?

Én:

Jól vannak.

Anyám:

Születésnapjukra az unokáimnak semmit sem küldök, de a jószágomnál nincs egyebem. A nyugdíjból most is vonják az adót, a tüzelőt. Úgy szeretném őket látni. Mire ballag Imike, talán meggazdulok, nyerek a lottón.

Én:

A csomagot megkaptad?

Anyám:

Köszönöm. A postán két csomag érkezett, az enyém és a kis Toldié. A kisebbiket vittem haza, felbontom, játék meg rágógumi. A keresztfiad hozta a nekem való ruhát, cipőt. Szép és jó.

Én:

Örült?

Anyám:

Nem úgy van nevelve, mint a tied. A múltkor az apja ostorral akarta verni, mert tíz forintot elhagyott. Panaszkodott, megmutatta, hogy lyukas a zsebe.

A másik unokám lopott két kis csokoládét. A boltos üldözte, üvöltözött. Hát amit ő csen el? Azért ki felel?

Otthon tíz körméről lekapták a gyereket, de szülője meg a téeszt fosztogatja. Ez a tanítás. A lányom reggel kiflire, kakaóra húsz forintot hagy a gyerekeknek. A vejem pálinkát hozat inkább. A gyerekek hozzám szaladnak, hogy éhesek. A kicsiből juttatok, jobban tudják a nyugdíj érkezését nálam. Úgyse viszem el a hátamon, a föld felett meg nem maradok.

Ráadásul veszekednek, nappal fújnak egymásra, este kibékülnek. Undorít.

Miért vagyunk ilyenek?

Megmondom. Harag is lehet miatta. Édeshúgod kórházban fekszik, a gyomrát vizsgálják.

Én:

Karácsonykor?

Anyám:

Mostanra időzítette. Megnézed?

Én:

Meg...

- Mi bajod, Ibikém?

- Semmi, csak fekszem - felelte édeshúgom.

- Nem akarod megmondani? Női dolgok?

- Egyáltalán nem. Pihenek, és élvezem, hogy meglátogatnak. Ilyesmire még nem gondoltál?

- Nem.

- Nem rossz szórakozás - mondta.

- Beutaltattad magad, és semmi panaszod?

- Dehogynem, Panaszom az van, alibinek, hogy pár napig itt tartsanak.

- Örültség karácsonykor kórházban feküdni.

- Szép, fehér, tiszta minden. Pihenhetek. Nincsen a napi gond, a részeg férj, a gyerekek nyavalygása. Néhány injekció, és a figyelem felém fordul.

- Feltűnősködsz?

- Nehezen kapsz. Látni akarom, hogy szeretnek.

- Éppen itt.

- Megfelelő hely, megfelelő pillanat - mondta.

- Az ijedt pofátokon még nevetek is. A rokonok meglátogatnak, finomságokat hoznak, anyám kétszer volt. A faluban te sem keresnél meg.

- Kicsúfolod az érzelmeket? Megrendezed?

- Szeretem, hogy szeretnek, ennyi az egész. Szeretetre vágyom.

- Otthon is megkaphatod.

- Eddig nem vettem észre. Itt körülöttem forog a világ, s ez jólesik.

Anyám:

Már ebből is tréfát űztök?

Én:

Az a tréfa, hogy a húgom tőled kérte kölcsön a hálóinget.

Anyám:

Hálóingre majd telik, de akit a szeretettel becsapnak, annak vége.

Én:

Igaz.

Anyám:

Mostohaapád temetésére hazajöttél, a tiszteletet megadtad. Mit láttál?

Én:

Sokan voltak, talán meg sem érdemelte.

Anyám:

Úgy temettük el, hogy a fiatal orvos nem látta, a halotti bizonyítványt egy tollvonással kiállította. Kétszer jártunk érte a rendelőben.

Én:

Disznóság!

Anyám:

Amikor ez az ember az orosz hadifogságból hazajött, megcsókolta a földet. A háborúról keveset beszélt. A saját piszkát megettették vele. Félős maradt.

Hirtelen meghalt, az ágya alól botot és baltát húztam elő.

Én:

Ezt nem tudtam.

Anyám:

A temetésről is hiányzott valaki.

Én:

Kicsoda?

Anyám:

A téesz meg a koszorúja.

Én:

Nem tudlak megvigasztalni. A véredet szívjuk, és nem jut hely az élen, árnyékban maradsz.

Anyám:

Ne vigasztalj! De legalább az életemből okuljál! Utánad is következnek számon kérők.

12.

Édesapám szintén a Zádor utcában lakik, felesége, családja. Ritkán találkozunk. Édesanyám ellenzi.

Több ház között telt el a fiatalságom. Szüleimtől, szülikémtől árva maradhattam, az utca kölyke, vendég fiú.

Elnyelt az ország. Iskolákkal vergődtem, hébe-hóba hazalátogattam. Régen még reménykedtem, hogy végleg nem szakadok el.

Édesapámtól elhidegültem, szülikémet elvesztettem, szülém, ez a habókos kis asszony a vénségé.

Megyek a Zádor utcán. Még minden ismerős. Édesapám a kapuban. Megcsókoljuk egymást, beljebb hív, de sietek. Elrohanom az életemet.

Gépelt levelet nyom a kezembe.

Édesapám:

„Válasz a kérdésedre, Fiam!

Vagy talán nem is jó a kifejezés, hisz a történetek után nyugodtan tisztelhetnék Úrnak!

Nagy ember vagy, tanult, de nagyon elfelejtkezel rólam, és főleg az ostorod mindig a hátamon csattan. Érdekesnek találom, amit közlök, ilyet még nem hallottam soha, hogy apa a fiának meggyónjon. Nem is gyónás, inkább akaratnyilvánítás ez.

Készültem hozzád, személyesen akartam mindezt, amit megírok, a tudtadra adni. Történeti sorrendben szeretném. Lehet, hogy mesének gondolod, pedig minden igaz. Betűről betűre így történt:

Összekerültünk a semmivel, egy kenyeret kaptam, a lakodalmat állítottam ki. Anyádnak sem volt semmije. 1931-ben esküdtünk, és 1935-ben vette meg szülikéd anyádnak a bútort. Ugyanúgy, ugyanannyit vásároltam, így lett páros a bútorunk.

A sok munka meg a sok csapás egyik a másik után jött, amikor születél, nyolcvan libánk döglött meg, a feleségem elől eltitkoltam, míg felépült. Utána kenyéren és hideg vízen kapáltam két hónapig, egypengős napszáért. Evéskor elhúzódtam az emberektől, hogy ne lássák, puszta kenyeret rágok magamban. Te akkor vígan szoptad az anyatejet.

Ő is szorgalmas volt, hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem. Ami tengerit nappal letörtünk, este levágtuk a szárát és bekötöttük. Éjszakákon át dolgoztunk, anyád nem mert lefeküdni, s reggelre másik földbe álltunk.

Nehezen sikerült lakásunk, egy kisszerű ház a Porcsiny utcában, a nagyanyádéké. Költöttünk a kútra, a melléképületet felemeltettük, üvegajtót vettünk, kemencét tégláztattuk, hogy az istállóból hajlékunk váljék. Szülikéd azt mondta, úgyis a tiétek, és annyival többet ér.

Három-négy éves korodban történt a tragédia: anyád mehetnék volt a bálba. Te, mint maggyerek, nem maradhattál otthon. Hajnalban hazatartottunk a mulatozásból, de a feleségem az esernyőjét otthagya, és visszafordult érte.

Álmos voltál. Sétáltunk az utcán, s egyszerre csak megláttam, hogy anyád csókolózott az egyik legénnyel, amikor észrevette, megijedt, idegösszeroppanást kapott.

Szülikéd elmegyógyintézetbe vitette volna, de nem hagytam. Elküldték a zsidó orvoshoz, s csiribi-csiribá, addig szegény nagyapádat kiszalajtották a legényért a tanyára, hogy jöjjön haza, mert a feleségem látni akarja. Ekkorra már egy olcsó házra valót megtakarítottunk. Anyád nem ismert meg, és nem vállalt el fiának.

Elvittem a fővárosba.

Szülikéd azt szajkózta, tönkretettem a lányát. A városban magántanárok, professzorok kivizsgálták, s kiderült, hogy mindkét nagyanyja idegbeteg volt. Hosszú kezelés után kigyógyították.

Meglátott egy kis huszárt az áruház kirakatában.

- Az meg a mi kisfiunk - kiáltotta.

Hiába mondtam, hogy nekünk nincs gyerekünk, mert addig azt állította. Meggyógyult. A pénzünk meg mind elfogyott. Három rossz malacunk maradt, azt is eladtam.

Az egész család együtt volt, amikor kijelentettem:

- Kigyógyítottalak, de nekem soha az életben nem kellesz. Nem tudok hazudni, és olyan lenni hozzád, mint eddig.

Bánatomban és szégyenletemben elköltöztem. Te voltál egyedül mindenem. Kérdeztelek, hová vigyelek: felneveltesselek anyámmal, vagy hagyjalak szülőanyádnál? Nem tudtam megszabadulni a történetektől, és megbocsátani, mindig eszembe jutott ez a meglepetés. Életemben soha több ilyen nem ért.

Próbáltam folytatni a házasságot, de változás kezdődött a sorsomban, nem érdekelt anyád, egy kicsit sem becsültem. Lehet, hogy túlzás, de ez a valóság. Utána jött a kocsmázás, a nő, szóval minden, ami nem jó. Nem gyúrtak tizenhét karátos aranyból, de mást mit csinálhattam volna.

Később megvettem szülikéd és anyád ellenére árverésen ezt a kis házat a Zádor utcában. A nevemre írták. Akkor azt hajtogatták, hogy kisemmiztem a feleségemet. Földet is vásároltam, aminek a fele lett az enyém, fele az anyádé. Különváltunk. Nem akartalak eldobni, és így nem tudtam rendesen megnősülni, beleestem a gyerektenyésztésbe. Egy nőt nagyon szerettem, mert mindenben megértett. Viszontszeretett. Amikor megmondtam, hogy temiattad nem lehetünk egymáséi, mert nem mondok le egyetlen fiamról, ő pedig darabos természetű, akkor képembe vágta az igazat: kár annyira ragaszkodni hozzád, hiszen ellenem nevelnek. A többire emlékszel. Mondtam anyádnak, hogy már ketten vagytok, édesbúgod is született, neveljünk fel együtt benneteket. Hogy mit csinált a kováccsal a fővárosban? Nem baj, nem érdekelt, csak itthon ne éreztesse a családdal! A házamhoz ne járassa, nekem nem kell gondnok, mindig elkormányoztam magam. Ő nem értette meg.

Ezeket már tudod, tizenkét éves voltál, emlékezhetsz! Veled és a komáiddal hajtottam el a 170 kilós hízót hozzátok. Két hétig lakomáztak is a latrok, ettek-ittak. A végén anyád szarral öntötte le a kovács házat.

Ibolyát anyámmal neveltettem nyolc hónapig, de elesett, megbetegedett mamád, és akkor mondtam le a húgodról.

Emlékszel a szép hálósobabútorra? Azért vettük, ha Ibi megnő, ne kerüljön arra a sorsra, mint mi, hogy négy évig kölcsönágyban aludtunk. A váláskor kijelentettem: megy ez könnyen, hány helyre írjak alá? Tegyük papírra: a bútor a kislányé. Anyád azt válaszolta: még a büszkesége sem engedné, hogy olyan bútorral menjen férjhez a lánya.

Csakugyan nem engedte, mert semmit sem adott neki. Mindenből kisemmizte, a gyepesfejű mostohaapád mindent elcsikózott, megetetett mindent az adóval, dolgozni csakis télen járt, malacokat perzselni. Anyád azzal hencegett, hogy jól áll a kendője, akárhogy köti a fejére. Beigazolhatom, hogy nem feleztünk, majdnem negyedeztünk a válásnál, tenger sok textilárut, bőrt, talpat elvitt, mindezt teérted és Ibiért hagytam.

Tanultál tizenkét éves korod után. Anyád lopott mostohaapádtól, hogy ne legyél alábbvaló a többenél. Ahogy erőmtől tellett, segítettelek, az italtól még nyújtottam egy kicsit, hogy tudjad, valahová tartozol. Tizedrészét sem kapta szerencsétlen húgod. Ha eljöttél, lestem a gondolatodat, mintha rabszolgád lennék, te meg a császár. Azt hiszem, fiam, hogy ez ment az agyadra. Mikor betegeskedtél, nem volt olyan nap, hogy el ne keseredjek, és vártam a találkozást. Csak akkor már többen növelték köztünk az ellentétet.

Következett szegény anyám betegsége. Kértelek, nézzétek meg! Hazudtál, hogy elmentek, de a nősüléstől nem jutott idő. Ő mindég követelt. Annyi erőt sem vettél, hogy legalább magad meglátogasd azt az öreg, 82 éves asszonyt. Utolsó óráiban is mondta, hogy már nem lát soha többé. Amikor utoljára elköszöntem tőle, tudtam, hogy vége. Kérdezték a testvérek, telefonáljanak-e néked. Azt mondtam: nem kell, ha életében nem érdemesítette annyira, hogy látogassa, akkor halálakor úgysem jönne el.

Megnősültél. Soha nem elleneztem, hiszen érett ember voltál. Később meglett a kis családotok, megígérte a feleséged, hogy majd ír, és fényképet küld az unokámról, de az még nem ért ide. Ez nem baj. Gondolj arra, lehetsz nagyapa, és hogyan esik, ha így bánnak veled? Mindig büszke voltam rád, mintaképnek állítottalak a többi elé, hogy annyi tiszteletet nem adnak, mint te. Sajnos csalódtam. Akkor mit mondjak arra, aki analfabéta hozzád képest? Nehogy azt gondold, egy percig is számoltam valamelyikötök támogatásával. Nem sok örömöm telik bennetek, sem az unokáimban. Mindezt pótolja egy zacskó cukor az egész utcabéli gyerekeknek. Rézpikunak öt van, kiabálják, ha meglátnak, csókolom Imre bácsi. Kívánom, hogy annyi örömet és tiszteletet adjon a fiad, mint te nekem. Az pedig meglesz, előbb vagy utóbb.

Ha le nem robbanok, nem foglalkoznék a földdel, de a vízbe haló is kapaszkodik minden szalmaszálba. Ragaszkodik hozzá, a nincstelenségben valami kis jövedelmet hozna, és az jól jönne. A földet betagosították, a téesz anyádnak mért ki helyette földet, évekig termelt rajta az a vaskalapos mostohaapád, évekig szedte a földjáradékot jogtalanul. Amikor az illetékesek megtudták, figyelmeztették anyádat, hogy visszamenőleg meg kellene fizetni, ha követelném. Érthető is. Csak te nem érted meg.

Előtted a jövő és az élet. Ne felejtsd el ezeket, nehogy az apád sorsára kerülj! Azzal sem vádolhatsz, hogy anyádat bántanám, hiszen megverte a sors azzal a fafejű emberrel, rosszabb az élete a gályarabénál. Összekeresi az élelmet, mostohaapád meg elrendeli a sorakozót, kéztől kiad kenyeret, zsírt, lisztet. Mikor jól ment a sorunk, dúskálhatott, mégsem pusztultunk el. A pénzt, amit küldtél, visszapostáztam. Nem értetted, miért? Megsértettelek, hogy visszaküldtem? Így döntöttem. Amikor megérkezett, a legboldogabb voltam a világon, ha azt mondom, hogy jobban örültem, mint a nyugdíjaimnak, az is igaz. Teltek a napok, lealázónak és gyűlöltnek tűnt fel a pénzed, mert egy sort sem írtál, hogy te vén marha, jó ez cigarettára. Nem mertem megköszönni, hátha úgy küldted, hogy a feleséged nem tudja, és kellemetlenség támad.

Azóta jártál itthon, de nem néztél meg azt a vén hülye apádat. Igaz, lealázó diplomás embernek, hogy kerékpármegőrző az édesapja, de részemről még mindig jobb, mint ha tolvaj, betörő vagy kéregető lennék. A mai fiataloktól az ember még az utóbbit is elérheti.

A feleséged sem jött el a kicsivel. Édeshúgodnak több az esze, mint az összesötöknek, mert míg aludtatok húsvétkor, áthozta az aranyos babát.

Nem baj. Teljesen rajtad áll, fiam, hogy az életben találkozunk-e még vagy sem. Minden utcának két oldala van, és ahogy idáig elkerültük egymást, ezután is, ha úgy akarod.”

ÉN:

Értékesebb és hasznosabb emberré válok, ha kézen fogtok. Szaladtatok egymáshoz, egymás elől, a saját kedvetek parancsolt, nem a jövőm. Nem haragszom. Nincs sértődöttség, háborgás, szánalom. Elherdáltatok a szegénység szépségeit. Korán megroggyantottatok, elvadítottatok a családomtól.

Nem a fájdalmam, a szégyenem nagyobb.

A kiválásom ára? Nem érte meg.

A magam terhe is elég, és hányszor bűnhődtem miattatok.

Édesapám:

Ilyenre nem emlékszem.

ÉN:

Szülém érted küldött, akkor már nem mert egyedül a kocsmába menni érted. Zene és nóta szólt. Szeretted, tudtál mulatni, jó hangodat irigyeltem, azt hittem, az a boldogság. Leskelődtem a fényes ablakon, és nem mertem eléd állni.

Anyám osont hozzám, ketten figyeltük a duhajkodást, a részeg nők hisztériázásait, a nemi bajos kurváidat. Szégyenkezve hazatakarodtunk.

Hányszor hívtunk. Hívtalak.

Jöttél. Maradtál.

Már nem számított, de akkor még nem értettem.

Nem vertél. Hallgattál! Málnával itattál, kiflit vettél, azt hihettem, hogy szeretsz. Sírtál is.

Édesapám:

Most is szeretlek.

ÉN:

Részeg éjszakán elővetted az asztalitokból a disznóölő kést, hogy legyilkolsz bennünket. Kergetőztünk a szobában, a gangon, és szülémmel a Porcsiny utcába menekültünk.

Szerenádott, mézédese hangon a kedvenc nótákat dúdoltad, könyörögtél, hízelkedtél, megható jelenetekben kibékültetek. Elhalmoztál ajándékokkal: foci, pisztoly, édességek. Akkor megint azt hihettem, van édesapám.

Újra elszédített az ital, a pénzen vett nők. Elborított a részegség, és éjszaka szülőanyámat felakasztottad a gangon. A komád vágta le a kötélről.

Elváltatok. Kibékültetek. Cigánykodtatok rajtam. A betege lettem.

Édesapám:

Sohasem mondtad.

Én:

Féltem és gyáva voltam, reszketős. Sötétedéskor fűtültem az utcán. Pisilni se jártam hátra, elintéztem a gang végénél. Amikor napokra bezártatok, a konyhában tartott fazékba eresztettem.

A kis, orosz szekérrel feketéztünk. Borért csatangoltunk a szőlőtermő vidékeken, és hirtelen támadt legénykedésemben úgy berúgtam, hogy napokig nem tértem észhez. Hasonlítottunk egymáshoz.

Nem gondoltad, hogy nyomorék leszek?

Édesapám:

Ajándékokkal elhalmoztalak. Már az is bűn? A nevemet viselted, ragaszkodtam hozzád.

Én:

Váláskor könnyen adtad a kezed írását. Lemondtál rólunk, gyerektartást sem fizettél.

Édesapám:

Másnál kerestem a boldogságot. Egyedüli eset?

Én:

Tönkretehetnél volna. Kocsmatöltelék maradok, lét alatti senki, melegfiú, csavargó, zshivány, gyilkos, akárki.

Édesapám:

Megtaláltad a helyedet.

Én:

Több lehetnék, boldogabb.

Édesapám:

Rajtam kéred számon önmagadat? Ne nehezítsük sorsunkat!

Nem akarhattam a boldogságot, a külön életet? Attól még szerettelek. Más élete is félre-csúszott, annak a gyerekei sem rablógyilkosok. Te jó apa vagy?

Én:

Nem a legjobb, amilyen szeretnék. Idegeskedem, kiabálok.

Édesapám:

Egyszer számon kéri.

Én:

Tudom. Gyengeségeim, hibáim felróhatók, azokat vállalom. Ellenükre akarok révbe érni, és öregségemre sem szégyenkezni a fiaim előtt. Elhidegülhetnek tőlem? Nem hiszem, négykézláb is utánuk mászok. Azt akarom, hogy idejében viselkedjenek felnőttként. Nekem nem sikerült, hátrányos helyzetűnek születtem. A történelem elhagyott, nincsen világító lámpám.

Édesapám:

A nagyravágyásodért okolsz?

Én:

Nem. Ami elmulasztódott az életemből.

Édesapám:

Másnak sem fenéig tejfel, és nem hánytorgatja. Honnan veszed a bátorságot, a jogot ehhez? Sértegeted, megalázod a legkedvesebbjeidet? Tisztesség ez?

Én:

Az őszinteség a vagyonom. Magamba is belevágok, hiába fáj. Hazugságokon széthullik a család, megmérgeződik. Az enyéimet megtartom.

Édesapám:

Mindenáron?

Én:

Már nincs alku. Vállaltam a szolgálatot.

Édesapám:

Annyira szeretsz mindenkit?

Én:

Nem. De azt sem várom, hogy érdemtelenül szeressenek!

Édesapám:

Én sem akartam.

Én:

A nemi bajos kurváidtól hazatántorogtál, és teherbe ejtetted a szülőanyámat. A kórház mentette meg. Látogatóba csak szülékémmel mentünk.

Mikor álltál mellettem? A faluban sokan a nevemet is elcserélték, a mostohámról hívtak vagy becéztek. Évekig sem találkoztunk, a levélírás hamar feleslegessé vált.

Mit tudhattál rólam? Önmagadon kívül igazán senki sem érdekelt, két fröccs között elérzékenyültél, eszedbe jutott a nagy fiad, több ok az ivásra.

Mégsem tagadtalak, a vaskemény esztendőkből pedig taps járt érte, szőnyeg a láb alá. Sohasem szégyelltelek. Sajnálalak, jobb sorsot érdemeltél volna.

Betegséged kétrét görnyesztettek, de nagy természetedet nem törték meg. A falu szépéből öregember lett, csak nem akartad észrevenni. Anyám megátkozott: addig ne halj meg, míg térden állva bocsánatot nem kérsz tőle a sok aljasságodért.

Édesapám:

Számít az? Kelekótya, megverte az isten a mostohaapáddal. Tudod, hogy halt meg a mostohád?

Én:

Nem.

Édesapám:

Három szelet nápolyit kapott a kisunokájától. Anyád kérlete, adjon egyet neki. Azt felelte: - Nem lehet, Bözsi, holnap kapálni megyek, és akkor kell.

Éjszaka meghalt, a nápolyiszeleteket a kabátzsebében találták.

Én:

Se őt, se téged nem szerettelek. Szülőkémeket imádtam, az anyádat is, és nem tudom, hol a sírja.

Édesapám:

A te hibád, vénségére elkerülted.

Én:

Szégyen a fejemen. A város megzavart, az októberi lövöldözések, az eszméltető idő, szegényes esküvőm, amiről nem is tudtál. A büntetés elkísér, amíg élek, azóta jobban szeretem az öregasszonyt.

Édesapám:

Sok a magyarázatod.

Én:

Nem tartozunk egymásnak semmivel, a számlát törlesztettük. Az unokádat is elvadítottad. A kocsmá előtt talált meg, ahol őrizted a bicikliket. Bízott benned a fiam.

Örültél, fűt-fát ígértél a szokásos szöveggel:

- Mit szeretnél, kisunokám? Játék autót. Megkapod.

Egy zacskó savanyúcukrot löktél végül a kezébe. Miért csináltad ezt a legidősebb unokáddal?

Akit szeretünk, becsaphatunk?

Édesapám:

Nem hiányzott neki az autó. Eggyel több legyen?

Én:

Akkor még hiányzott. Kereste a nagyszüleit, és hamar ráeszmélt, egyedül csak a Bözsi mamája van.

Édesapám:

A kicsit még nem láttam. A mi fajtánk?

Én:

Az. Hatalmas természetű.

Édesapám:

Csókolom ismeretlenül is.

Én:

Átadom.

Mennyi pénzre van szükséged?

Édesapám:

Minek az már? Úgyis a tepsibe kerülök.

Én:

Szerzek orvosságot, attól meggyógyulsz. Csodaszer.

Édesapám:

Végig kell ezt játszani. Ha a fájdalmakat előre tudom, nem várok eddig, inkább kiugrok a kórház ablakán. Nem így akartam az egészet, de végül mindegy.

ÉN:

Jobban ismerhettél volna. Ez az első igazi beszélgetésünk, és lehet, hogy az utolsó.

Édesapám:

Csoda, ha az új év nem dobja el a kalapács nyelét. Mindjárt szilveszter, és zörög velem a szekér.

ÉN:

Mit érzel?

Kapkodsz a kabátom után, de nincs könnyünk. Amikor a pénzt küldtem, és visszapostáztad, nem írtál egy sort sem, azt hittem, kevesled. Az egészet adtam. Albérletben laktunk, malacólban. Öreg szekrényt, heverőt, kályhát tartottunk benne, amivel sem főzni, sem tüzelni nem lehetett. Az ablak alatt malacok rőfögtek, esténként egerek szaladgáltak a szobában. Lyukas zsebűek voltunk, teát vacsoráztunk, hogy ebédre fussa! Egyszer megtalált a hazulról küldött csomag, de nem tudtam kiváltani, mert egy fillérem sem volt.

Örültem az ingyen italnak, könnyen legyűrt. Részezségemben sörösüveget dobtam a mulatózók közé. Hamar elhittem, ember vagyok, pedig messzi voltam önmagamtól.

Írtam. Egyetemen tanultam. Agitáltam. Tapostam a tanyákat, szerveztem a szövetkezeteket.

A párttitkárt is megkerestem, segítsen, hogy tisztességes fedél alá jussak! Hármónkat féltettem. Humoros kedvében találtam, azt javasolta; verjünk fel sátrat a főutcán, ott nyugodtan ellakhatunk.

Akkor kérted a pénzt, apám.

Édesapám:

Mikorra az ember megöregszik, annyi csalódás éri, örül, hogy a földbe bújhat.

Vigyázz a gyerekeidre, és ne rontsd el az életedet!

13.

Anyám:

Testvéreid azt mondják, hogy adjam el a házat, költözzem hozzájuk, gondomat viselik. Nem tudom, meddig lennék kedves? Élő fának dültét várni nehéz. Senkinek semmit se hagyok, csak az emlékezetemet. Mennyi van még hátra, ki tudja? Tíz év, egy hónap?

Maradok az egerek között. Ritkán melegszik meg alattam a szék, a lányaimhoz szaladok, szükség van rám. Ha elunom, vonatra ülök, hozzátok utazok, egy tányérral több az asztalon igazán nem számít. Igényem sincsen.

Gyula itthon járt, vitt volna magukhoz, hogy ott fürödhettek, amit kaptam, azt a sok piszkot lemoshatom.

Én:

A húgaim?

Anyám:

Feltörték, a gyárban raktárosok. Nem egyeznek, annyira más a természetük. Szégyellem. Szocialista brigádban vannak.

Esztí nagy pofájú, kiabál az emberekre; dolgozzanak, ő nem csinálja helyettük. Édes húgod meg komázik velük. Bélpoklos, kiveszi a jó kaját a táskájukból, és befalja. A munkájukban meg segít.

A sok lusta vénség odahúzódott a jó pénzre és a nyugdíjra várva, közben más semmi sem érdekli, csak a háztáji tehén, hiszen az aranybánya.

Én:

A sógoraim?

Anyám:

Az öregebb úgy berúgott, hogy levette az egyik cipőjét, és zokniját, tántorgott, táncolt az utcán. A cigány zeneszóval kísérte, húzta a nótáját. Nyolcszáz forintos mulatozás volt, és pár óráig tartott.

Ibi mérgében a férje munkahelyén lármázott, hogy többé ne adjanak a kezébe pénzt, mert a három gyerekről gondoskodni kell, az ennivaló, a ruházkodás sokba kerül. Veszekednek, hogy lejáratta a barátok előtt. Annyi a haszna, hogy elvonókúrára iratkozott a jó sógorod, kerüli az italt. Talán rendbe jön.

A másikra meg rájön a happaré, kirúg a hámból. Hova nyeli le azt a rengeteg italt?

A kis vőm ócska, rendszámtábla nélküli autót vett egyhavi keresetért. Kinevettem. Megfeddett; ne csúfoljam, mert a Balatonhoz azon utazunk. Bütyköli. Élelmes emberke. Ha megjavítja, legalább gyönyörködök a világban. Kirándulásra a téészből úgyis a kedveseket viszik, az öregeknek megmutatták az Országházat, de hozzám máig se szóltak.

A szám miatt?

Én:

Az öcsém?

Anyám:

Szép lakást kapott a focizásért. Örülök, hogy nem putriban lakik, mint én. A fürdőszobájukat nagyon szeretem. Berendezkedtek, a tartozás meg majd letelik. Begyes a kis felesége, csak nagyon fiatal.

Én:

Az öcséméknél van már baba?

Anyám:

Még nem láttam a kis focistát. Félnék, megfertőzőm?

Egyszerűnek maradtam, csak az egészségnek örvidenék. A kisebb fiam azt parancsolta, addig ne keressem, amíg nem ír, vagy értem nem jön. Így is jó, fő, hogy ő szépen éljen. Keres, ha akar. Úgyse tudnék ellenni náluk pár napnál tovább, de lehet, nem akarják.

Megmelegítsem a galuskát?

Én:

A gáztűzhelyt mikor vetted?

Anyám:

Megjártam már vele. Fent hagytam a kasztrolyban a vizet, közben pletykádkodtam, odaégett az edény. Félek, feledékenysésemben a gáz csapját nyitva hagyom.

Én:

Akkor minek?

Anyám:

A testvéreid akarták. Meg se kérdeztek, csak elintézték, a részleteket fizetgetem. Ami maradt a mostohaapád halála után, azt úgyis elhordták.

- Ne vigyétek! - szóltam.

- Minek az magának - intettek le.

Üres a ház, repedezik. Ki hitte, hogy ilyen sorsra jut?

Én:

Még az emlékét is eltemetem.

Anyám:

Megáldott és megvert veletek az Isten. De pulya nélkül az élet nagyon üres, így legalább tele nagy szavakkal, hazugsággal, reménységgel.

Én:

Tőlünk mindent eltúrtél.

Anyám:

Kicsikorodban nem viselted el a sérelmet. Ha agyonvertelek, akkor sem hagytad magad, visszaadtad.

- Mocskos disznó, takarodj innen, nem szeretlek! - Duzzogtál és ütöttél.

Korholtalak, mire éktelen bögsbe fogtál.

Lecsókoltam szemedről a könnyeidet.

Én:

A nagy akaratomból mi lett? Meghunyasztatott a küzdés, legyűzni igyekezik.

Anyám:

Nincs kedvünk sírni és emlékezni. Szórakozni szeretnénk, élvezni az előnyöket s ami kicsi még hátravan. Hidd el, semmi másra nincs szükségem az égvilágon, csak a szeretetre, az a legdrágább kincs, nélküle széthullik a családunk.

De a családot betegnek látom, kapzsiság és erőszak gyűri le. Nincs benne hitem.

Mi marad végül? Gyűlölet? Az nem éltethet.

Mindig hittem, hogy könnyebb lesz, ám nem úgy alakult. Sovány betevő jut, de a betegség, a magány annál is nehezebb.

Én:

Sajnálalak.

Anyám:

Miért sajnálkozol?

Én:

Mindig az fájt ebben a nyomorék családban, hogy nem gondoltuk meg, mi lehetett volna másképpen. És nem küzdöttünk, csak szolgáltunk.

Nőhettünk volna enyhébb sebekkel, tisztességgel, egymás szeretetével, okosabb küzdéssel a felemelkedésért.

Az idegesség tényészeteit nem hordoznánk a génjeinkben.

Anyám:

Ne csüggedj! Higgyél! Ne önmagadban, az életcélnak kevés. A pénzt se szeresd! Nagy ára van, a többség eladja magát érte. Becsületes munkával, példával érj valamire!

A hiúságodra se hallgass! Hírnév, rang sem lehet életcélod.

Elkészült a sírkövem, pénz meg sehol. Kerestem a takarékkönyvemet, nem találtam. Hirtelen kimentünk a háztáji kukoricát letörni. Az aranyos kis vejem biciklin cipelte házhoz a tizenöt zsák termést. Olcsón árultam, 1500 forintért lelt gazdára. A kis vejem szállította el, háromszor forgatta meg a vállán.

Én:

A takarékbetétkönyvet megtaláltad?

Anyám:

Meg. Kifizettem a sírkövet, aztán a temetőbe kellett kivinni, és a helyére tenni. Szóltam a másik két vejemnek.

- Halászverseny van - mondta az öregebbik.

A másik meg:

- Csak a sógorral megyek.

Nehezen rávettem őket.

Szép a mostohád sírja, gyakran megnézem, ott pihenek majd mellette, ha elkapartok.

Én:

Hova sietnél? Még öreg se voltál, pedig gyerekként megvénültél.

Anyám:

Nincsen már energiám, felfaltatok. A dolgok rendje, halottakat csak élők temethetnek.

Itthon a koporsó is kedvesebb.

Én:

Az unokáid?

Anyám:

Mind a kilenc szeret. Az időmet velük töltöm. Fordul a világ, az öreg megy a fiatal helyébe, de szívesen csinálom. Még mozgok, úton vagyok.

Én:

Ez a bajod?

Anyám:

Megint sújt az adó, ezerkétszáz forint. Mérgemben el se fogadtam az adókönyvet. Eladom a mázsát meg valamit, hogy kifizessem!

Én:

Küldtem pénzt, megkaptad?

Anyám:

Meg.

Én:

Már nincs?

Anyám:

Hova gondolsz? Nem prédálom, csendben éldegélek. Büszke lehetek, hogy annyi betegeskedés után talpon maradtam.

Titeket nem tudlak összetartani, pedig még lélegzek. Haragszotok egymásra, mert egyikőtöknek több jut, a másiknak kevesebb. A legöregebb sógorod megcsináltatta a vaskerítést, a másikat öli a méreg, mert elitta az árát. Nem szerezhetsz még eleget?

Én:

Testvéreim jól keresnek a gyárban?

Anyám:

Többet, mint a fizetésed. A beosztásuk hibás, azért nem jutnak előbbre. A családban csak egyedül vagyok koldus.

Az Eszti férje azt mondja, minek nekem a pénz. Olyan hülye. Tévét, rádiót fizetek, villanyt, adót, részletet törleszték, ezek is valamiből.

A nyugdíjból vékonyat ereszték.

Arra lenne esze, költözzek hozzájuk, a házat adjam el, a jussomat felélnénk. A gyerekekre vigyáznék. Megunna, szedhetném a sátorfámat.

A magaméban csak más, hazajöhettek látogatóba. Eta készülődik, nincs félivalója, mert az apja halála után semmit se vitt el a házból, más meg marakodott.

Én:

Csináltassuk meg a házat! Öten élünk téled, adjuk össze a pénzt.

Anyám:

Kérni nem szokásom. Jó így, mert nem kerülgetek senkit. Talán kislibát, malacot veszek, és summa pénzt kapok. A házat meg kellene javítani. A cigányoknak megvenné a tanács, de hová legyenek vénségemre? Egyikőtök a másikhoz lökjön?

Mindig azt ígérted, lesz özön pénzed. Másoknak bővebben jut, bírja az állam kasszája.

Én:

Összefogunk, és segítünk rajtad.

Anyám:

Jól szól a muzsikád. Az unokáim kérdik tőlem, hol tanultad? Folyton rólad mesélek, kicsi-korodban két cirokszárból csináltam hegedűt, azon húztad a nótát. Ostort is készítettem madzagból, csörgött a csapója.

Én:

Keserű vagy. Szeretünk, és egymást sem utáljuk.

Anyám:

Egyedül unalmas.

Nincs parketta, fürdőszoba, a magam levében mosdok, ha ások és izzadok. Kicsikét dolgozok, meg ne aludjon a vérem.

Én:

Minek dolgozol?

Anyám:

Kire várjak?

A szemet is ledűtötték az utcára, nem akadt cipekedő, mind elment a gyárba. Magam húztam a kiskocsit, megpakoltam istenesen, és gyia! Reszketett az inam, de azért se pihentem. A kocsi húzója elszakadt, szeneskannával hordtam tovább. Meg-megszédültem, de estére nem maradt kint az utcán. Borogatást raktam a kezemre-lábamra.

Harminc mázsa tüzelőt cipeltem be a kiskapun.

Én:

Várhattál volna valamelyikünkre. Nem lopják el.

Anyám:

Az is megesik, gonosz a nép.

Én:

Félrebeszélisz?

Anyám:

Marakodok a téesszel, kevesebb háztáji földet mért. Engedhetem? Küldözgetnek összevissza, úgy gondolták, meghalt a mostohaapád, már csak fél hold jár. Nem hagyom. Mindig egy köblöst kaptam, a munkámért megérdemeltem.

Pirosodik a képük, ha látnak, de rajtam nem fognak ki, ami megillet, nem vehetik el.

Haragszol, hogy ilyeneket mondok? Az üres falnak hiába fecsegek.

Én:

Nem haragszom. Csak kérlek, vigyázz magadra!

Anyám:

A levegőt is óvatosan szedem. Az fáj neki, hogy élek.

14.

Én:

Fáj valamid?

Betegágyad szélén ülök, a kezedet simogatom, ráncos szemedbe nézek.

Mi a panaszod?

Anyám:

Sohasem vitt el a szövetkezet üdülni, a tengert se láttam. Lehet annyi víz egy rakáson?

Már lemondtam róla.

Én:

Játsszunk! Utazzunk! A sorsunk színtiszta utazás.

Anyám:

Vezessél! Rád bízom magam.

Én:

A vásárban járunk! Közös múltunk árverésén. Kötőféken vörös tehénként vezetünk, a zsíros beszolgáltatást jóltartjuk vele. A maradék krajcárokon egy pár flórharisnyát, egy zacskó savanyúcukrot kapunk.

A forgó sergőt, a körhintát, a mutatványos világot csodáljuk. Mezítlábas talpukat emelgetjük. Céllövő puskák dörrennek, elhullanak a paprikajancsik, az önérzetes bohócok.

Világnagy vásár ez, és minden eladó. Magunkat kínáljuk, és nem jár értünk semmi.

Forog a sergő, repül a körhinta.

Szolgálhatom mások vidámságát: tíz hajtás egy menet. Taposom a poros deszkát, csengőszótól csengetésig, sárgaréz trombita zenél, tolom az idegen hasznót, és egy menetet ingyen lovagolhatok a foszladozó sörényű paripán.

Anyám:

„Boldog vagy, kisfiam?” Ugye, akkor ezt kérdeztem?

Én:

Igen.

Az öröm magasából törpévé zsugorodsz, arcod elmosódik, csak fekete kendőd verdes a szélben.

Engem illúzióország forgat. Kitértem a szegénységből? Vagy elrepítettél?

A Cserepesnél iszunk. Felhúzod a hideg vödört, jókat kortyintunk a békás vízből. A maradékot kilötytintjük.

És elindulunk. Azóta úton vagyok hozzád, és mindig távolodom.

Eladtuk egymást?

Anyám:

Miért távolodsz?

Én:

Nincsen visszatérés az induláshoz. A víz, a vödör sem ugyanaz. Az idő körhintájáról nincs leszállás.

Anyám:

A környezet változik, a körülmények, én alig.

Hozsannázzak? Az úristen is olyan, ha egy rőf örömet mér, kettőt visszavesz belőle.

Én:

Száguldozzunk képzeletben: látvány-tájak, látvány-városok között, látvány-Európán, mégis boldoggá teszek!

Anyám:

Visszahozhatjuk-e a fiatalságot?

Én:

Lubickolsz a forró medencében, a gyógyító vízben, a bűdös paradicsomban. Mossa, áztatja ezeréves bajod, reumás lábadon iszappakolás.

Fiatalodsz.

Anyám:

Jó hely. Élvezek valamit a világból.

Látok, hallok, több leszek.

Én:

Tizenegy gyereked közül most én karollak.

Ennyi az erőm.

Anyám:

Ez is csoda. Köszönöm.

Én:

A csodavíz meggyógyít, visszeres csomóid eltünteti, hamuszürke képed kipirosítja. Nincsenek már többé mosóteknőbe szülések, bárgyú petróleumlámpák. Aranyfogú Bözsikém, ez a télen-nyáron fürdős világ.

Anyám:

Felneveltem a családot, többet nem kívántam. Álmomban sem hittem, hogy nyugdíjat élvezek, lubickolok, kiszolgálhatnak és ingyen gyógyítanak.

Én:

Szaladjunk tovább az Adriáig. A lábad áztathatod benne.

Anyám:

Sós, a levesünkbe önthetném.

Én:

Ámulsz és rettesz. A hatalmas víz elkápráztat. Az ujjaidat nyalogatja.

Anyám:

Ez hát Abbázia? Ide jártak az úri népek?

Én:

Csak csodáld! A képzelet megengedi.

A víz zúg, morog, erőteljesen él. Pálmák, kaktuszok, délszaki növények lengenek. Zöld csatos üvegedet megmerítet a tintakétségben.

Anyám:

Az otthon maradtaknak emlékül! Hogy elhiggyék!

Én:

Arcodra is lötytyintesz. Szemedben felgyúl az öröm, ugyanúgy az én örömöm is.

Anyám:

Nagyon megajándékoztál. Micsoda büntetés, hogy a jókból eddig kimaradtam!

Én:

Most élvezheted.

Fényűző étteremben idegen szavak pattognak. Riadt a tekinteted, elfogódottan ülsz a széken, hatalmas velencei csillárok alatt. Fekete kendőd igazgatod, gyér hajad látszik.

Bécsi szeletet tálalnak, gyümölcsöt. Kés, villa, szalvéta, gazdagon megterített asztalok. A tányérod megcsörren, a késed felsikolt. Téped, cibálsz a húst, szívesebben távolabbra tolnád. Verejtékezel, idegen és bántó az a pompa.

A kristálypohárra sütöd arcodat. A civilizáció etikettjétől elpirulsz. Félsz, hogy múltad parancsolói, pallér úr, főszolgabíró úr, elnök úr rád reccsent: „Kéregetni, koldulni tilos! Nem tud a helyén maradni?!”

Anyám:

Pipiskedhetnék, hogy ilyen utódot neveltem.

Én:

Vár a kőben gazdag ország. A kultúra bölcsője, mitológiai istenekkel, a Parnassussal, ahová annyian igyekeznek, s a mi fajtánkból ritkán jut utazó.

Ne a tájat figyeld, akkor csalódsz, az ember már nem élvezi, letarolja a természetet!

Anyám:

Csak azt értem.

Én:

Abból is tanulunk.

Falvak szomorú, elhanyagolt képén a szegénység. Sötét dohánypajták, őszibarackosok, szőlők, olajfaligetek, gyapotcserjék, földimogyorósok, kecske- és birkanyájak, számar- és öszvérterelgetők, kezes hegyek, barna szántók és parányi gyertyák szentélye az utak mentén. Minden család védőszentet tart, és boldognak gondolja magát.

A legolcsóbb illúzió.

Szürke az ég, szürke a tenger. Hegyvonulatok között Hellasz fehér fővárosa. Az Akropolisz felmagaslik.

A birkaszagú utcákon hová vigyelek? Neked csak kővilág, kőmúlt, amitől megfájdul a fejed. Pedig én kezdődök itt, a valódi európai civilizáció.

Anyám:

A tengert akarom!

Én:

Tűrj kicsikét!

A tenger foglalt. A kikötőben amerikai flotta, rakétakilövőkkal, repülőgép-anyahajókkal, repülőgépekkel, radarkészülékekkel. Gyakorlatoznak. Percenként szállnak fel gyilkos monstrumok.

A víz csodálatos, megtelepszünk a sziklás partján. Levetkőzünk és lubickolunk. A szegénység ingyen fürdője sós és végtelen.

Anyám:

Mást nem mutatol?

Én:

Az arany Mükénét. A vár maradványai két hatalmas hegy között, fent a magasban. A híres Oroszlán-kapu a történelem első domborműve. Ez Európa bölcsője.

Régmúlt. Romok. Kövek. Múzeumi gazdagság.

Kőből építkeztek, kővé lettek. Az élet a tengertől, a hadi szerencsétől és a szeszélyes hatalmasságoktól függött. Életformájuk a hit volt. Boldogok akartak lenni mindenáron.

Anyám:

Hogyan lehetséges? Nekik sikerült?

Én:

Nem.

Autók tömött áradata zúg, fékez, éktelenül dudál, a mulatónegyedbe özönlik.

Az éjszaka az öröm szertartásaié.

Egyszeri, kiismerhetetlen arcú a forgatag. Európaiak, ázsiaiak, amerikaiak, turisták és örömlányok, milliomosok és Krisztus-szakállas hippik, a szórakoztatás művészei és vámszedői. A kocsmák, bárók, vendéglők utcáin moraj, különös izgalom, ideges neonvillogás. Csábítgatnak a tulajdonosok, a pincérek, szórakoztató lányok és fiúk az ajtóknál, erőszakosan, gesztikulálva. Bazárok, földimogyoróárusok, cipőtisztítók, kábítószer-, műkincsárusok, szerelemkínálók. Zsúfoltság. Emberek és autók kavalkádja a keskeny, ódon sikátorokban.

Bor, gyümölcs, műsor és hangulat.

A bor zamatos és csalóka, a konyak páratlan.

A táncosnő átlátszó ruhában az asztalunkon ropja a táncot.

A szirtaki őszinte. Táncol a terem. A görögök a padlóra, fejükre csapdossák a porcelán tányérokat. A pincérek készségesen szaladnak, kosárszámra hozzák a tányérokat, mulassanak a kedves vendégek, csináljanak, amit akarnak, ha pénzük van.

Anyám:

Ez sem az igazi, csak fáraszt.

ÉN:

Ne add még fel a reményt!

Sétálnak, lökdösődnek a homokosok, örömfűk és örömlányok, piros nadrágba, fehér ingbe öltözött öreg férfiak, fülükből hatalmas arany fülbevaló csüng. Nyihog a nevetés, a pénzen vett öröm. A kábítószeres arc. Az élvező ferde hajlam. A mákonyos jelen. Kancák és csődörök orgiája.

Elhanyagolt épületek, piszkosság, eszméletlen mocsok az Akropolisz tövéénél.

Anyám:

Rémes, mennyire kivetkőzött magából az emberiség! Az élet csodás és annyira parányi, a nagy bolondozással ripityára hull.

ÉN:

Boldogságra vágnak, s ha nincs, pénzen vásárolják.

Anyám:

Az ember mindig adós marad a szeretettel, és abba belefárad. Pedig kedvére boldogulhatna. Én nem találtam meg a boldogságot. A múltból kiábrándultam, a jelen vendégnek fogadtam el.

ÉN:

A csalódás is a miénk.

A parkok padjain mámoros farmernadrágosok, eltévedt turisták, otthontalan csavargók alsznak. A vásárcsarnok hangosan ébrednek, özönlik az áru. Az üzletekben húsfélét sütnek. Áruházak nyitnak. Álmosan lódul, megébred a város, alkudoznak a kereskedők, tárt karokkal csalogatják a vásárlót, az ajtók előtt dicsérik a portékát. Az előkelő boltokban a drága nercbundákra, prémekre felrakják az eladási árakat. Az arannyal vert kirakatok csillognak. Az örömházak környéke csendes, megkezdődött a munkaszünet.

Megjelennek a sorsjegyárusok, a harmonikás kéregetők, a rokkant koldusok, a nyikorgó wurlitzeresek, a ténfergők, a gazdagság és a szegénység kivetettjei, az ezerarcú szerencselovagok.

A parkokba, vendéglőkbe elhanyagolt külsejű gyerekek szaladgálnak, kitárják tenyerüket, kéregetnek.

A főtéren napszámosok gyülekeznek. Kezükből ásó, lapát. Hangosan, széles mozdulatokkal vitatkoznak: megint olcsóbb a bérük.

Támasztják a falat. Cigarettaznak. Várják a reményt.

A szegénység utánunk jött? El se hagytuk?

Idáig cipeltük a múltunkat? Eddig ért?

Itt kezdődik a szegénység?

Ki mondja meg a választ?

Egy fiú hozzánk szalad, húzza felszerelését, a cipőtisztító dobozt. Koszos kisember. Koravén. A szeme is sovány. Kész igyekezet, a cipőmre veti magát. Beszél, de nem értem.

Szülémet elfogja a szomorúság. Riadt. Hátrál a fiú elől, kezét kinyújtja, és hangosan tiltakozik.

Anyám:

Ne engedd! Ezt nem szabad!

Én:

Nincs semmi baj!

Szülém padra roskad, megfényesedik a szeme.

Kifizetem a múltunkat.

Anyám:

Az öcséd lehetne.

Én:

Szerencsére nem az.

Anyám:

Sohase hittem, hogy ennyire egyforma a szegénység.

Én:

Mi lehetne itt belőlünk?

Anyám:

Azt már kipróbáltuk. A mi utunk nem erre van. Ez még képzeletben is rossz.

Én:

Ne félj, szülém, hazatalálunk!

15.

Utazol, anyám.

Felszállsz éjszaka a vonatra, a szegények járatára, hogy reggelre megérkezzél! Üveg vizet, műanyag poharat teszel az ablak támlájára, fejedet is odadűtöd. A vonatjegyed kikészíted.

Fáradtságod nem ismeri a pózokat.

Ünneplő, fekete a ruhád.

Öregasszonyok ültök a vonaton. Megtaláltatok egymást, pattog a beszéd, kicserélitek a múltakat. Szégyenkezés, tartózkodás nincsen. Soroljátok a legnagyobb közhelyeket, szájakat beharapjátok, fel-fel csillan a szemetek, szorosra kefélt hajatokon fekete kendő feszül, hasatok felfújódva, benne hordjátok már a megváltó halált.

Az időt dicséritek. Melletteken keresztbe fűzitek a kezeteiket, a családról lekopott ruhák melegítenek. Szájakat savanyú, műfogsorotok szabályos. Az elmúlásokat veletek utazik, a fehér hajatok - okulárék vonatán.

Hozzánk törődtök.

- Rosszul van? - kérdezi padszomszédod. Széles tenyerét a kezedre szorítja. - Töltök vizet, az használ - mondja.

Kortyolsz, erőt merítsz.

Divatjamúlt táskádba nyúlkálsz.

- Istenem, milyen nehéz! - mondod.

Gyenge vagy, erőtlén.

A világ leglustább vonatán utazol.

Nem gondolsz a halálra. Kiflit törsz, majszolod.

Telik az életed.

Eszedbe jut, nálunk nincsen berakott kályha, főzni nem tudsz. Mi lesz veled? Tétlenül tanyázzál?

A gond megvisel.

Elapad a beszéd. Az utazó társak távolodnak. A változó vidékre pillantgatol, az ablak szántóföldeket mutat, hirtelen nagyon figyeled.

Csuklasz.

Még mélyebb a csend, terhes az utazás.

„Lehet, rosszkor érkezek, a nagyfiam dolgozik, terhére leszek - gondolod. - Jobb, ha nem maradok sokáig, majd kitalálom, hogy az öreg házban a jószágra kell vigyázni.”

Félsz, valamit nem teszel a kedvünkre, megharagszunk, idegeskedünk. Talán kár is most utaznod.

Elszorul a torkod.

„Otthon maradhattam volna” - gondolod.

Áldozatos az utazásod.

A gyomrodba görcs áll. Elballagsz a W. C.-be.

Messze még a város.

„A nyugdíjból futja, még örülhetnek is nekem - gondolod. - Minek írnak, hogy jöjjek, ha nem igaz? Látni akarnak még utoljára.”

A remény újra pipiskedik.

- Magát várják az állomáson? - kérdi a padszomszédod.

- A nagyfiam - mondod.

Ettől meleg lesz a szíved, és gondolatban már ott vagy a karomban.

16.

Az udvarunkon állok. Az öreg házat, a gyomtengert nézem. Megvénült minden, és már semmi közöm hozzá. Roskadozik, kidülőben a ház a nádtető alatt.

Ez volt az otthonunk?

Elhagytuk, elvadultunk belőle. Nagy, tágas portáját a buta törvény elperelte. Szülém gyerekeihez kóborolt, nem szeretett itt búslakodni.

A vén hajlékkal bomlik a maradék család. A vályog-múlt oda. Fekete, csontsovány kuvasz nyüszít az ólnál, a kert aljában melléképületek. Az istállót nyári konyhává alakítottuk, a legyek inváziója, a füledt, erős szagok elvették az étvágyamat mindannyiszor.

Anyám összekotyvasztotta az ételt, ragadós, óriás galuskákat főzött, a sparheldon tartotta, a fedő tetején alumínium kanalat hagyott. Gyereke, unokája előkerült, felfalta a sovány eleséget.

A vályogfalak roskadoznak. Szú és rozsdá öröl, gyors a pusztulás. A feneketlen szénahordó kosár félrelökve. A kormos tűzhely előtt seprőcsonk és lyukas, zománchullató lavór. Porlik a fal, semmibe tűnik a múltunk.

Halott ház. Halott múlt.

Az emlékeimet is eltemeti.

Régen szívesen jöttem, csábított az illúzió, azt hittem, otthonunk van, erős családuk, lebirkozunk a szegénységet. Szülém szeretete táplált.

Vénségére a rokkant házban egyedül hagytuk. Nem ragaszkodott hozzá, nem itt született. Boldog is, boldogtalan is volt a falai között. Számtalanszor az útra nézett, igyekszünk-e látogatóba. Ha sokáig elmaradtunk, szidott bennünket, hozzánk indult.

Hiányzol, anyám!

Szeretném, ha szólnál hozzám! Gyere vissza, mama!

Az ablakban kékfedelű irkát találok, örzi dült, kusza betűvetésed. Leporolom. Lekucorodok a gangon, utolsó üzenetedet böngészgetem.

17.

„Karácsony első napját nyugodtan és izgalommentesen töltöm. Délután Ibi hív hozzájuk, hogy tévézünk, vacsorázunk.

Ünnep másnapján Esztiék látogatnak meg. A vasárnap nyugalmas. Hétfőn orvoshoz akarok menni, nagyon beteg vagyok.

Reggel Eta zörget ki az ágyból, a kislányához hív, mert himlős. Január 9-ig vigyázok rá. Az orvosi vizsgálatom elmarad.

Kórházban fekszem egy hétig. Nagyon félek. Nem a haláltól, hanem a vizsgálatoktól. Meglátogatnak a gyerekeim. Egyik este váratlanul betoppan a legidősebb fiam. Székkel kínálom, örömben a kezét is csókolgatom. Pénzt ad, és visszautazik a városba.

Fürdéskor nincs meleg a fürdőszobában, és megfázom. Biztosan mellhártya-, de inkább tüdőgyulladás. Annak köszönhetem, hogy valamennyire is vagyok, itthon kifekszem, és állandóan gőzölöm magam. Tíz szem Vegacillint beszedelek.

Nappal valamennyire jobban vagyok, de éjjel nagyon beteg. Nem hiszi el senki, mert fent talál. Félek attól a perctől, amikor egészen ágyban kell maradni.

Az éjszaka múlik a másik után, mindig nagyon rosszul vagyok. Eszti hív, hogy vigyázzak a gyerekekre, nem hiszi el a bajomat. Én elhiszem, hogy ő beteg, de nem tehetek róla, hogy egyszerre gyengélkedünk. Ibi ennivalót hoz.

Nagyon beteg vagyok. Éjjel rosszabb.

Szombaton Eta hoz süteményeket. A halálos betegségem is elfelejtem, csupa gyerek még, jó nézni.

Ma megint jöhetne, legalább nem érnék rá döglődni. Ez a nap nagyon nem jó, de minek mondjam? Úgyse hiszik el. Levelet kapok a nagyfiamtól.

Hétfő. Nem jól vagyok.

Kedd. " " "

Szerda. Kissé jobb.

Csütörtök. Hajnali három órakor hirtelen rosszul letre ébredek. Ki kell múlnom? Nem tudom elképzelni, mitől van. Pedig orvosságot sem vettem be, pihenek, semmit sem csinálok, rendesen, pontosan eszek, változatosan.

Péntek. Az éjszakai rosszul let után nevetségesen jól vagyok. Este félek a lefekvéstől, hogy mi következik. Rosszul let.

Február 21. Vasárnap. Csak 10 órakor bújok ki az ágyból. A betegségtől és az álmatlanságtól alig bírok mozogni. Ténfergek ide-oda, nem halad a begyújtás. Ibi a kis Toldival jön, és beszélgetünk. Egész nap nem vagyok jól.

Hétfő. Változatlan az egészség.

Kedd. Változatlanul rossz. Estefelé kezdek lábra kapni. Levelem érkezik Imrétől.

Szerdára virradóra hat óráig alszom. Nevetni fog, aki ezt a naplót olvassa, azt gondolja, szegény anyám, öregségére felcserkedik. Megállapítom a betegségemet. A bal kezemmel az ütőeret vizsgálom, alig ver, pillanatokig nem üt. Ha a párnára hajtom bal felé a fejemet, oly lassan dobban a szívem, pillanatokra megáll. Ez az oka az ájulási rosszullétemnek. Van, amikor alszom, és álmodom, hogy nagyon rosszul vagyok. Felébredek rá, és nem álom, hanem valóság, alig ver a szívem, elégtelenül működik. Napokig nem jó. Cseppet sem alszom.

Március elseje. Egész télen nem volt ilyen vad idő, hideg szél fúj. Nem tudom, mit akar, az ajtót csak úgy rázza.

Március 2. Éjjelente mindig nagyon beteg a

Március 3. szívem, alig érzem, hogy dobban,

Március 4. pillanatokra megáll. Ájulási rosszullétek fognak el.

Csütörtökön Eszti egész heti ennivalót hoz. És mindőjüktől a 100-100 forintot.

Péntek. Folyton gyenge vagyok.

A jó idővel oda a rosszullétem. Elmegyek a doktorhoz, porokat ad fejfájás ellen. Ilyet még sohasem szedtem. Jó.

Majdnem nekiesek a kertcsinálásnak. Csak az éjszaka ne hozzon változást! Remélem a legjobbakat.

Dolgozok a kertben, kissé nehezen megy.

Nincs erő, és csak nincs rendben valami nálam. Hiába akarom magammal elhitetni, hogy még bírom, sajnos, nehezen haladok. Feküdjünk le, hátha a holnap jobbat hoz.

A piacra megyek. Nagyon rosszul leszek, csak az vigasztal, hogy élelmet vásárolok.

Gyula fiam meglátogat. A nagyobb gyógyulást kíván néhány sorban.

Március 23. A kertben dolgozok.

Március 24. A boltban ennivalót veszek.

Április 3. A gyerekek adnak 100-100 forintot.

Nagyon beteg vagyok, egész nap semmit sem csinálok. Olyan hideg van, hogy muszáj tüzelni.

Húsvétra a piacon veszek két pár tyúkot, egyiket 200, a másikat 230 forintért. Várom a gyerekeket, az unokáimat locsolkodni. Rossz az idő, még mindig tüzelek, egyúttal az egészség se jó. Még egy tyúkot veszek, keveslem a négyet. A torkom nagyon fáj.

Ebben a hónapban sem dicsekedhetem az egészséggel. Kapálok, ha minden jól megy, két hétig eltart.

Május 17. A jó idő sem hozza meg az egészségemet, nehéz a kerti munka. Izgat az is, hogy nem akarják elhinni a bajomat. Megtudják, ha annyit harcolnak az élettel, és dolgoznak, mint én.

Nem folytatom. Minek?

Esős az idő. Este rosszul leszek, a kis Toldi unokám van velem, csak nézi. Szegénykémnek mondom, ha reggel nem tudok felkelni, ne ijedjen meg, szaladjon haza, és hívja el az anyukáját. Azt nem merem kiejteni, hogy meghalok, mert megrémül. Így is hebeg: nagyon sápadt a mama.

A fáradtságtól alig látok, és nem tudok pihenni. Postai lapot írok Imrének. Holnap lekvár-főzés.

Július. Krónikusan beteg vagyok.

Július 19. Hazaviszik a kis Toldit. Nekiesek a kertnek, pedig oly beteg vagyok. Hétfőn elmegyek szénért. Kedden ténfergek.

Az éjszaka két és fél órát alszom. Reggel azért piacra indulok, ahogy hazaérek, szörnyen rosszul leszek, lefekszem. Szörnyű influenza kínoz negyedik hete, és nem tudom kifeküdni. A sok dolog a nyakamon.

Mi lesz velem?

A naplóm szőréen-szálán eltűnt. A szekrény legfelső polcán tartom, hiába keresem, nem találom. Háromszor teljesen üresre pakolom a szekrényt. Nincs. Hetekig kutatok. Legnagyobb meglepetésemre a fiókban lelem, ami mindig üres.

Egy hete folyton fekszem. Az influenza belsőleg mindenemet megtámadta, semmi házimunka nem megy. Ténfergek, lefekszek, felkelek, hozzáfogok valamihez, de újra vissza kell feküdni.

A legkisebb fiam csomagot küld. A lányok szalonnát és szappant hoznak.

Esztí megkeres a két kisunokámmal. A kislányt egy hétre itt hagyja, de beteg vagyok, az influenza nem akar elhagyni. Ilyenbe soha nem estem. Hazamegy a kisunokám.

Nagyon beteg vagyok.

Augusztus 13. Kora reggel megnéz Ibi. Kissé jobban érzem végre magam, csak a lábam nem javul, két-három órát kénytelen vagyok feküdni.

Augusztus 19. Az egészség labilis, a télre várok, az rákényszerít a pihenésre, csak fel ne szedjem megint az őszi influenzát. Esztí nem hiszi el, hogy beteg vagyok, azt hiszi, hogy csak ő a beteg. Nem tudok maholnap sehova se menni.

Ez a hónap nagyon rossz. Egy-két-három nap jó, aztán hozzáfogok a kert ásásához, és újra kikészülök, újra feküdni kell. Alig bírok mozogni, de próbálom kiegyensúlyozni magam a munkával.

Vagy élek, vagy menjek a fenébe! Ne panaszkodjak... Igaz?

Szeptember 25. Nagyon cudar az éjszaka.

A piacon kukoricát veszek a baromfinak. Mire hazaérek, éppen Ibi is. Szegény kislányom beteg, úgy sajnálom. Visszaszedném mindet a szárnyam alá, ha jönnének, s micsoda nyugalmat biztosítanék nekik, ha tudnék. Hiába, nincs jogom már senkihez.

A levélírás is keserves.

Szeptember 28. Hétfő.

Szept. 29. Kedd Egész héten fekszem-kelek,

Szept. 30. Szerda nagyon beteg vagyok.

Okt. 1. Csütörtök Egész héten fekszem-kelek,

Okt. 2. Péntek nagyon beteg vagyok.

Okt. 3. Szombat

A fiatal orvos gondosan vizsgál. Reménykedem, jobban leszek, csak ki kell bírni, hogy ne dolgozzak!

Az október betegeskedéssel telik. Kapok öt B₁₂-es injekciót és egy C-vitamin injekciót, Kétszáz forint. Érzésem az, hogy csak a pihenés használ. A B₁₂-es valami kicsit jelent.

A betegség még mindig elővesz, nem a szívem, a beleim fájnak. Az orvos semmit sem tud javasolni, csak szedjem tovább a keserűsöt. Magamnak kell kitalálni, hogy mit tegyek. Az Igmándi vizet próbálom.

Alig tudok mozogni, szinte kibírhatatlan a helyzetem. Szombaton csak úgy vonszolódom, de élelemért megyek, mert nincs itthon semmi. Vasárnap hajnali három órakor nagyon rosszul vagyok. Végem?

Egész biztos a piacról való cipekedés meg a menés. Nagy nehezen felkelek, előveszem a gyógyszeres dobozt. Nézegetem, milyen adagot vegyek be, elolvasom az utasítást. Úgy érzem, a szívemmel van baj, Digoxint választok, s attól kicsikét javulok.

Egész nap nagyon rossz. A gyógyszerrel egyengetem magam.

Este 7 óra. Nem tudom, mire virradok. Az órám nyár óta mindennap hol egykor, hol kettőkor megáll, hiába húzom fel. Imrének évekkal ezelőtt szoltam, ha az óra sűrűn megáll, közeleg a vég...”

Én:

Voltam boldog itt egyáltalán?

Az udvar szikrázó fényébe lépek, kezemben a kékfedelű irka. Várok reménytelenül. Nincs már több találkozás, nincsen több utazás.

A szomorúság meggyőz.

Képzeletben szülém szürke arcát látom, kicsi szentemet.

Kiabálni szeretnék, hogy meghallhassa, de csak nyöszörgők:

- Vállalom, mama! A család megmarad.

Úgy tűnik, még onnan is integet.

-&-